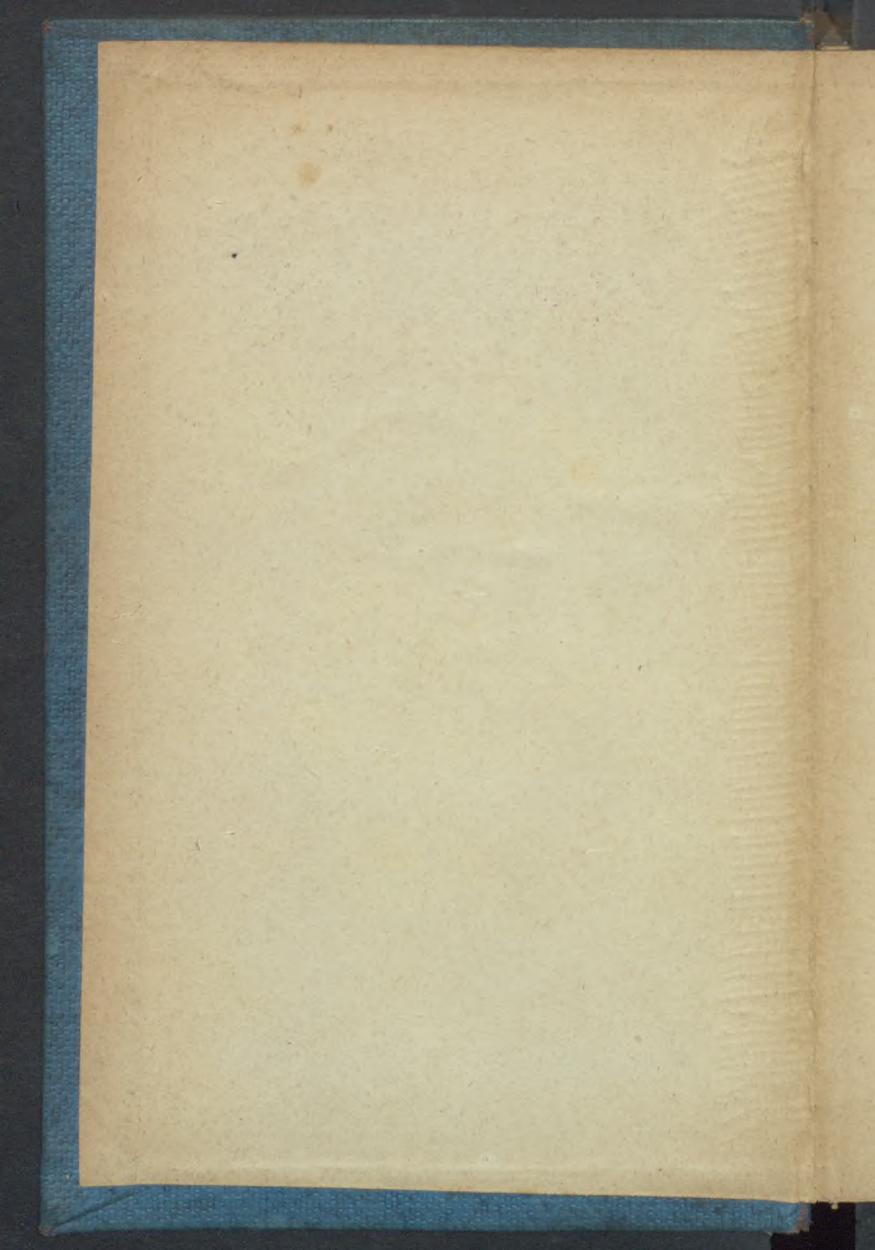

M
15.417
57
.....

OSZK

LIEBLEIN
Kiszmet

422.

NO

A.

KISZMET

MAROKKÓI REGÉNY

NORVÉG NYELVEN IRTA LIEBLEIN SZEVERIN

FORDÍTOTTA

BALLA MIHÁLY

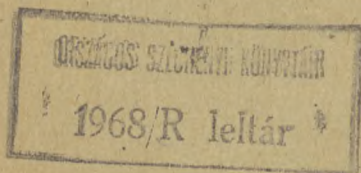

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

1919

M. 15. 417/57

ELSŐ FEJEZET.

Morton Jack naplójából.

Tanger, Marokkó, 189... jan. 5.

Slowes az oka, hogy ebbe az országba jöttem, csakis az a huncut Slowes az oka. Ő vert fel az ágyból az idei újév éjszakáján azzal a kijelentéssel, hogy itt nincs vasut.

Kérdeztem tőle, nincsenek-e itt angolok, amire azt felelte, hogy »dehogynincsenek«. »De akkor kell itt lenni vasutnak is«, mondtam én. Fogadtunk száz fontba, aztán ide utaztam, hogy utána nézzek a dolognak. Vasutat, igaz, még nem találtam, de hiszem, hogy sikerül találnom, ha jobban körülnézek. Mindenesetre kissé útálatos, hogy bárkitől kérdezem is, mind azt mondja, amit Slowes mondott.

Az ország nagy és termékeny. Több mint tizenkétmillió ember lakik itt, s borzasztóan lusta valamennyi. Ez arra vall, hogy bizonyára szívesebben utaznak vasuton, mintsem hogy lóra üljenek.

Azonkívül hálóköntösben járnak, mely hátul egész fényesre csiszolódott, ami nagyon könnyen attól is származhatott, hogy a vasuti kocsi ülésén rázta és köszörülte a vonat. Azonkívül pedig papucsban járnak, már pedig papucsban lóra ülni nem szokás. Még sohasem láttam embert papucsban lovagolni.

Aztán meg láttam a hotel ablakából két embert, akiknek bőrellenzős sapka volt a fején s a kezük zsírosan fénylő piszokkal volt bekenve. Okvetlenül valami hajóra voltak valók, vagy ha oda nem, akkor lokomotivra. Igaz hogy ez parányi és gyöngé bizonyíték, de az ember ügyeljen szorosan valamennyi kicsinységre. Ezekből lehet következtetni az egészre. Ezt Sherlock Holmes mondotta.

Nem tudom, kit vigyek magammal az ország belsejébe. Talán egy rendőrt; az nagy hasznomra lehetne szimatjával.

De mily különös! A szálló tulajdonosa, mikor szóba hoztam előtte a dolgot, azt felelte, hogy itt egyáltalán nincs rendőrség. Egész bizonyos, hogy hazudik, tüstént fogadok is reá vele tíz fontba.

Ugyanez az ember felvezetett hozzám két urat, kik azt mondták, hogy szívesen velem tartanának.

Az egyik egy gróf volt, a másik egy báró.

Nagyon megtetszett mind a kettő, de az első, mikor megkérdeztem tőle, hogy megosszuk-e a

költséget, nyomban visszavonult, — nyilván bántva érezte magát, talán maga akarta viselni az egérszet.

A másik meghívott whiskyre és szódavízzel kínált hozzá, ami nagyon kedves dolog volt tőle, mert a whisky a legjobb ital, amit otthon a klubomban inni szoktunk.

Billárdoztunk is, de ebben pórul járt. Megvertem hússzal kilenc ellenében.

Szívesen kész volt útra kelni velem. Ismerte az országot kívül-belül. Egyébként nem érthetem, hogy akkor miért akart itt még többet is utazni.

Mikor megkérdeztem tőle, hogy van-e itt vasút, előbb nagyot nézett reám, aztán sajtószzerűen mosolygott.

Meg vagyok győződve, hogy tud egyről, csak nem akarja megmondani.

Vettem a kalapomat és menni akartam, de ő gyorsan felírt valamit egy darab papirosra, melyet aztán átnyújtott nekem.

A whiskyről és a billárdról szóló számla volt.

Valószínűleg a város szegényei javára indított gyűjtő-akció élén állt.

Ezzel csak megnőtt a szememben és sokkal többet fizettem neki, mint amennyit kért.

Tiszteletteljesen megköszönte s mindig meg fogom őrizni őt szíves emlékezetemben.

Ez a hotel nem nagyon tetszik nekem. Künn az

ablaka előtt oly nagy a lárma és kiabálás. Londoni klubomban sokkal nyugodtabb élet uralkodik.

Maga ez a város is cseppet sem hasonlít Londonhoz. Londonban nem engednék meg senkinek, hogy meztelenül futkosson az utcán; itt pedig sokan megteszik.

A legtöbb toalet is vajmi kevésbé célszerű, aztán meg olyan színpompa uralkodik itt, hogy zavarólag hat a szemre. Úgy van itt az ember, mint egy kis színházban. Ha kihajolok az ablakon, látom kijönni az embereket a templomból, melynek négy-szegletű, zöld és fehér kagylókkal fedett tornya van s a tornyán villámhárítója, melynek végére egy inget tettek ki szárogatni.

Harang a templomokon nincs. A község csak férfiakból áll, kik mindig mormognak magukban valamit. Miért nem viszik magukkal a templomba hölgyeiket is? Ez ország asszonyai nem lehetnek túlságosan istenfélők. Egyébként nem érthetem meg, hol is maradtak, még egyetlen egyet sem láttam közülök. Talán kivándoroltak.

Nem láttam még tisztességes lovat sem, csak gebét.

Piha, de rossz szag van itt! Kimegyek egy kissé a szabadba.

* * *

Este.

Visszatérve, a szalónban egy urat találtam, aki mélyen meghajolt előttem.

Majdnem egész arcát benőtte a szőr, még az orralyukából és a füléből is szőrpamatok nyúltak elő. A szemöldöke az orra felett összenőtt, a fején hatalmas deres sörénye volt. Még a kezefején is hosszú szőrt növesztett. Kiváló finoman öltözködött. Florida-szesztől illatozott és hegyes orru sárga cipőt viselt.

— Ábrahám úr vagyok, — mondotta újabb meghajlással. — Hallottam, hogy az ország belsejében teendő útjára megbízható, értelmes útítársat keres. Rendelkezésére bocsátom magam. El fogom vezetni, ahová akarja. Itt születtem s úgy ismerem az országot, mint a zsebemet. Lovakat és öszvéreket fogok bérelni a lehető legolcsóbb áron, gondoskodni fogok jó szakácsról s megrendelek mindent a szállítóimnál, ezzel ön sok pénzt fog megtakarítani. Tudok mindent! Az ország belsejében meg fog nyílni előttünk minden ajtó, mert ismerem mindenkit és mindenki ismer engem. Mindenhol kedvelnek. Bízson reám nyugodtan mindent. Világéletemben mást sem tettem, mint hogy utaztam . . .

Itt szavába vágtam és megkérdeztem, nem került-e sok pénzébe oly szakadatlanul utaznia?

Erre megállt és a szemét meresztette. Nyilván csodálkozott.

— De hiszen ez a hivatásom! — felelte végre. Most már megértettem.

Semmi kétség, afrikai utazó. Felfedező. Térképeket rajzol, ismeretlen tájak népeit és szokásait írja le, előadásokat tart a földrajzi társaságokban és nyelvtudományi egyesületekben és képeket vetít a falra! Szerencse, hogy találkoztam vele. Jól megnéztem, mert sohasem láttam még felfedező utazót; csak egyszer pillantottam meg Stanley kalapjának tetejét, mikor a híres férfiú Edinburghban a színházba ment! Minő gondolat, hogy ily férfiúval utazhatom! Slowes, elvesztetted a játékot! Elő azzal a százzal! — Küldök majd neki egy csípős táviratot.

Tehát melegen megszorítottam Ábrahám úr kezét és megköszöntem szívességét. Azt mondtam neki, hogy nagyszerű volna, ha egymáshoz csatlakoznánk, s kifejeztem azt a reményemet, hogy jól fog menni minden.

Kérdezte, hogy mikor akarok útra kelni, mire én azt mondtam neki, hogy indulok, mihelyt csak lehet, s mulatságos volt nézni, hogy úgy örült ennek, mint a gyermek!

Meghajolt s elment.

Nagyon is megérttem, hogy Murray semmit sem

írt erről a városról; szobrot vagy effélét itt nem látni. Talán lehet majd fölfedezni az ország belsejében, s ha találok valamit, majd írok neki s megkérem, jöjjön ide s nézze meg.

Mikor végigmentem az utcán, balkéz felől láttam egy templomot. Egy ember, akit megkérdeztem, azt mondotta, hogy *Iglesia*-nak hívják.

Az *Iglesia*-templom nem nagy épület, de a többitől különbözik abban, hogy hegyes tornya van s a villámhárítóján ing nincsen. A harangtorony tövében lévő lapos tetőn néhány szerzetes futkosott és footballozott, amit én nagyon helytelennek találtam, de a tető nagyon magas volt s nem mászhattam fel, hogy megmondjam nekik.

A város kapuja előtt egy térség van, telidesteli tevével. Az itteni tevék nincsenek oly szépek, mint a londoni állatkertben lévők s valami fából való nyeregfélét viselnek, amelyen ülni gyönyörűséges lehet. Mások kosarat hordanak az oldalukon, nyilván az asszonyokat és gyermeket helyezik el bennök.

Nem akarok tevéket vinni magammal az utazásomra, bár nem volna épen rossz, kissé magasan ülni, hogy jobban végigláthassak a terepen.

Mikor épen le akartam feküdni, új látogatót kaptam, egy olyv-orrú, sárgabőrű, sárgaszemű és

sárgakeztyűs fiatal urat. Átadott egy sárga névjegyet, melyen ez állt :

ISAAC COHEN

Guide et Interprète
Professeur en différentes langues

Ő is hallotta hírét érkezésemnek s felajánlotta szolgálatait. Ő is kívül-belül ismerte az országot s ő sem tett egyebet, mint hogy beutazta.

Elővett a zsebéből egy kövér tárcát, abból egész tömeg papiros került elő, melyet kiterített elé az asztalra. Két óra hosszáig tartott, míg átnézhettem az egészet, s mikor föltekintettem, az emberem még mindig előtttem állt.

Fejedelmi asszonyok és hercegnők, grófok és bárók, államférfiak és bankárok levelei voltak. Mind-valamennyi egybehangzóan bizonyította, hogy Cohen Izsák úr nagyon megközelíti egy úti kalauz eszményképét. Nincs okom feltenni, hogy valamennyien hazudtak. Ennek következtében kifejeztem örömet, hogy oly sokra vitte, mire ő megint összehalásztá az írásait és megint a tárcájába rejtette.

Mikor ezzel is végzett, egészen odahajolt hozzám és a fülembe súgta :

— Aztán tudok ám valamit egy vasutról is !

Hiszen tudtam előre, hogy végre is megtalálom azt, aki ebben útbaigazít.

Örömben hozattam egy üveg pezsgőt.

Mikor túlvoltunk az első poháron, megkérdeztem tőle, miért hajolt meg a pincér előtt.

— A. gróf volt az, — felelte.

Cohen úrnak ízlett a pezsgő — bizalmasan megmondotta, hogy sohasem iszik mást — s pohár közben élénken beszélt mindenfélét ez országról. Hogy bővében vannak itt a huncut embereknek, — huncut a császár, huncutok a miniszterek, huncutok a bírák ; de a legnagyobb huncutok az idegenvezetők, kik egyébre sem gondolnak, mint az utazók kifosztására. Cohen Izsák úr az egyetlen kivétel, azért is néz reá mindenki görbén, s rágalmazza és kíván neki rosszakat mindenki. Hozzá még oly olcsón is vállalja dolgát — napi egy font sterlingért és teljes ellátásért. Napi egy font csak nevetségesen olcsó ? !

Úgy nézett reám, mint a lelki rokonára ; mikor én néztem reá, eszébe juttattam az elhunyt öccsét, — mondotta és megtörölgette a sárga szemét. Egy font napjára ! Csakis nekem teszi meg ezen az áron. Ha egy másik úr holnap kettőt ajánlana fel neki, visszautasítaná. Tudja ő, hol van a vad-disznó meg a fogoly, hol vannak a kacsában dús tavak, hol fészkel a vadgalamb. Mindezt napi egy

font sterlingért! A magamféle sportsman napjában egy font sterling ára töltényt lövöldözhet el azokon a vadászterületeken, melyeket ő ismer.

Megkérdeztem tőle, ismeri-e Ábrahám urat, az afrikai utazót?

Olyan nevetőroham vett erőt rajta, hogy az orrán freccsent ki a pezsgő.

— Hogy ismerem-e? Én, aki ismerek minden gyereket a városban! Óvakodjék tőle! Hamis ember az! Keveset látott ebből az országból és mindenhol rossz híre van. Juj! Ábrahám! Mily szerencse, hogy még jókor jöttem s megóvhattam tőle. Istenemre mondom, képes volna önt a vadak kezére játszani.

Most megkérdeztem tőle, hol van a vasut.

— Odalenn van mélyen délnek, a franciák egészen titokban építették, mert gazdátlan területen visz keresztül. Messze van odáig, de különben a legremekebb utazás! Mindezt csak azért mondom meg önnek, mert testvéremnek és gentlemannek tekintem. Veszedelmes história volna reám nézve, ha kitudódnék, hogy elárultam egy államtitkot. De hát megértem, hogy messziemenő tervekkel jár, s látom a szeméből, hogy erős akarata van. »Izsák,« — mondtam magamban — »ebben az úrban megbízhatol! Ezért az úrért szívesen áldozhatod ismereteidet, tapasztalásodat, egész tudá-

sodat, sőt az életedet is ; mert nagy cél vezeti őt. Nem félek, szemem biztos s a kezem nem remeg !»

Azután még több pezsgőt kért, s mikor ivott, oly halkán, hogy alig hallottam meg, a fülembe súgta :

— De egyre nagyon, nagyon megkérem. Senki-nek egy hangot se szóljon arról, amit mondtam. Semmivé tenné hírnevemet és végképen meghiúsítaná tervét. Ha kezébe kaphatná a dolgot csak egy is azok közül a szerencsevadászok közül, akik úton-útfelen futkosnak itt, minden oda lenne. Nyomon követnék önt, míg eléri célját, aztán meggyilkolnák, hogy ők maguk arathassanak.

Megigértem, hogy hallgatok s kikísértem a folyosóra, mert úgy rémlett, mintha léptei bizonytalanok volnának. Mondottam neki, hogy okvetlenül mulatságos dolog, olyan férfúval utazni együtt, mint ő !

— Egy fontért naponkint, igazi vakszerencse, — mondotta.

Aztán eltűnt, én pedig lefeküdtem.

* * *

Január 6.

Borzasztó láрма ébresztett fel az utca felől ; kezdetben csataordításnak hittem s mikor meg-

fürödtem és felöltözködtem, kidugtam a fejem az ablakon, megnézni, mi az.

Az egész utca a hoteltől le a benszülöttek templomáig lovak, nagy és kis szamarak, valamint egymást gyalázó és egymást ütlegető szerecsenek sokaságától hemzsegett.

Olyan volt, mint egy színpadi verekedés.

A szemüket forgatták s kiabáltak, mint az írek a parlamentben, de nem érthettem meg, mit mondanak, mert tört nyelven beszéltek.

És saajátszerű! Mikor megpillantottak engem, még hangosabban kiabáltak és felém suhogtatták fütyköseiket.

Nem érthettem meg, mi bajuk van velem.

A tömeg közepén Ábrahám úr ült egy nagy öszvér hátán.

Teljes fegyverzetben volt, egészen fölfedező utazónak öltözve, minőket a képes ujságokban láttam. A fején fehér trópusi sisak volt, fátyol is rajta, a testén vörös öv, angol bőrnadrág, lábszárvédő, a sarkán pedig villogó sarkantyú. Bizonyosan expedícióra készül s most tanítja ki az embereit.

De most még másvalaki is megjelent számárháton a sokaságban.

Izsák úr volt!

Közvetlenül Ábrahám úr előtt megállt s beszél-

getés indult meg köztük, mely csakhamar tüzes vitatkozássá fajult. Hadonásztak a karjaikkal és kölcsönösen egymás orra alá tartották a kifeszített tíz ujjukat, hogy a dolognak olyan színe volt, mintha rostélyon át nézték volna egymást.

Mindkettejöknek vérvörös volt az arca. Olykor hirtelen eltávolodtak egymástól s elgondolkozva néztek, hogy azt hittem, a dolog el van intézve köztük; de egyszerre, mintha a tarantálpók csípte volna meg őket, megint egymásnak mentek.

El voltam készülve reá minden pillanatban, hogy revolvert rántanak elő és egymásra lövöldöznek; de nem, a kisujjukkal sem illették egymást.

Ellenben szorgosan verdesték fejbe a szamarukat.

Mikor megpillantottak engem, udvariasan kalapot emeltek s kiáltottak valamit, amit én nem értettem meg.

Kisvártatva belépett hozzám Ábrahám úr.

Észrevettem, hogy a lábszárvédője nincs jól begombolva, a sarkantyúja pedig megfordítva áll a sarkán. Ez kellemetlenül érintett.

— Minden készen áll az útra.

— Hová készül, Ábrahám úr? — kérdeztem kíváncsian.

— Tegnap egész délután s majdnem egész éjszaka talpon voltam, hogy beszerezzek szamarat, lovat, sátrakat s miegyebet. Borzasztó hajsza volt

s egészen kimerültem belé. Bocsánat, hogy egy kicsit leülök.

— Hová készül ezúttal? — kérdeztem újra.

Erre felállt és reám nézett, — aztán ádázul felkacagott s megint leült.

— Ha, ha, ha! Igen, mi meg fogjuk érteni egymást, szeretem a tréfás embereket. A jóízű nevetés úgy hat, mint a jó tüzes bor. Ha, ha, ha!

Azt feleltem neki, hogy nem találok semmi tréfásat abban, hogy az utazásának célja iránt érdeklődöm. Lehet hogy nagy veszedelmeknek teszi ki magát, vagy talán úgy fordul, hogy vissza sem tér.

Azután minél gazdagabb sikerű utazást kívántam neki.

Ekkor észrevettem, hogy az orrából kinyuló szőrzet felborzolódik. Az arca is rendkívül komoly kifejezést öltött.

Megint felállt és hozzám lépett.

— Azt kérdezi tőlem, hogy hová készülök! Hiszen ön maga bízott meg azzal, hogy gondoskodjam számára mindenről, amire az ország belsőjében teendő utazáshoz szüksége lesz. Minden rendben van. Hát nem látta odalenn az utcán az állatainkat? Csak épen nyeregbe kell ülnie.

Mikor azt feleltem, hogy egyáltalában nem kértem fel erre a szolgálatra, őrzöngeni kezdett. Levette magát a kanapéra, hogy a sarkantyúja

összezsörrent, aztán megint felszökött s fel és alá futkosott a szobában.

Aztán a kifeszített tíz ujját egyszerre az orrom alá tartva, közvetlenül elélem toppant.

— Családapa vagyok! — hörögte. — Sok szájat kell betömnöm. Azt hiszi, hogy csak úgy könnyen lépre lehet csalni engem? Azt hiszi, hogy kedvem van veszteséget szenvedni egy idegen miatt — hogy engedem bolonddá tartani magam, engem, Ábrahámot? Nem, uram, ebben alaposan téved. Fizessen ki!

— Hát idegenvezető ön, Ábrahám úr? — kérdeztem.

— Igen, az vagyok, még pedig a legjobb, legmegbízhatóbb valamennyi közt.

— Akkor jól mondta Izsák úr, — feleltem. — Azt mondotta, hogy jó őrizkedni azoktól.

— Izsák! — bömbölte. — Izsák a legnagyobb gazember, kit a föld a hátán hordott. Tehát ő az oka! Megállj csak, barátom, és megálljon ön is! Megyek innen mindjárt a konzulátusra. Bepanasz-lom mindkettőjüket. Drágán fogja megfizetni ezt a tréfát! De még van menekülése. Megbocsátok önnek mindent, ha kifizet. Szegény ember vagyok — ne felejtse!

Ezt a körülményt én őszinte szívvel sajnáltam.

Erre felállt és fenyegető hangon ismételte, hogy most tüstént a konzulátusra megy.

Nekem feltűnt, hogy félig nyitva hagyta az ajtót, mikor kiment.

Nemsokára vissza is tért s megjegyezte, hogy biztos feltevése szerint gentleman vagyok. Olyat mondott ezzel, amiről mindig meg voltam győződve magam is.

Egy darabig ott állt előttem s reám meresztette a szemét, aztán megint kiment.

Ezúttal becsapta az ajtót.

Ám az ajtó harmadszor is kinyílt s Ábrahám úr megint belépett.

Kinyújtotta a kezét és siránkozó hangon mondotta :

— Gondolja meg, hogy szegény ember vagyok. Aztán csöndesen kisompolygott.

Soha oly bolondos embert nem láttam.

Félóra mulva, mikor a reggelinél ültem, lábdobogás zaját hallottam a folyosóról, és belépett Izsák úr.

— Hát itt vagyok, — mondotta.

— Látom, — feleltem én.

— Készen van minden ! — folytatta. — Lovat, szamarat, a szükséges élelmet, mindent összevásároltam. Nyolc arabot szerződtettem, de csak két hónapra, mert elvégre nem tudhatjuk, meddig lesz

szükségünk reájuk. Borzasztóan olcsón jönnek. Eszerint saját személyemet illetőleg naponta egy font sterlinget kapok. Mennyei atyám, — még amikor eszik is, az Istenben boldogult öcsémet juttatja eszembe!

Ugyanazt mondtam neki, amit a felfedező utazónak.

Ő is kezdett olyan színt ölteni, mint az.

Először kidülledő szemmel nézett reám, mint az ökör a lokomotívra.

Aztán leült szemközt velem, könnyökét a terített asztalra támasztotta és így szólt:

— Hát nem akarja megtalálni a vasutat?

— Mindenek előtt nyugodtan akarom elkölteni a reggelimet, — feleltem.

De Izsák úr nem mozdult helyéről. Tovább is ámultan meresztette reám szemét, és óriási orrcimpái kinyíltak és összecukódtak, mint a hal kopoltyúja, s közben izgatottan kezdte tisztogatni a körmét egy villával.

Nem szeretem a verekedést, mikor asztalnál ülök, de mikor hozzáfogott a körömápoláshoz, mégis oda lett minden türelmem s felálltam.

Ő színét változtatta és aggódva nézett reám.

— Négy órákor a tengerparton leszek, akkor megbeszélhetjük a továbbiakat, — mondtam.

Kirohant az ajtón.

A lunch idejére meghozták a postát.

Levelet kaptam Slowestól. Fölényes szavakkal azt ajánlotta, hogy ejtsük el a fogadást, ha megbántam volna.

Mit nem gondol az a fickó!

Most már csak azért sem állok el a fogadástól. Eszébe fogom juttatni ezt a csípést, majd ha írok neki.

Nem, azt hiszem, legjobb lesz a konzulhoz mennem. Bizonyára fog adni mellém egy megbízható kísérőt. Azok az alakok, akikkel eddig találkoztam, nem tetszenek nekem, ha még oly ismeretségben vannak is grófokkal meg hercegekkel. Én sem ez, sem az nem vagyok. Csak Morton Jack vagyok Londonból, ki ide jöttem ebbe a pokoli országba, hogy megnyerjek egy fogadást. Nem vetek reá súlyt, hogy nagy karavánokat szervezzek, vagy új országokat fedezzek fel. Anglia tökéletesen elég nagy az igényeimnek, és sohasem hagytam volna oda, ha nincs az a Slowes.

Délután.

Jártam a konzulnál, ennél a kitünő férfiúnál. Megígérte, hogy szerez egy jó kísérőt, aki gondoskodni fog mindenről. Néhány nap múlva útra kelhetek. Vasutról nem tudott semmit, hacsak nem legújabbán nyitották meg.

Négy órákor lenn voltam a tengerparton, Izsák úr nem volt látható sehol.

Ellenben találkoztam vele hazatérő utamban.

Karonfogva sétált Ábrahám úrral ; úgy látszik, kibékültek.

Mind a ketten nagyon udvariasan, majdnem alázatosan köszöntöttek.

Furcsa emberek. Csak fejemet csóválva gondolhatok rájuk.

Ma délután még rosszabb szag van itt. Micsoda intézkedés, minden hulladékot számárháton vitetni ki a városból ! Miért nem alkalmaznak erre a célra zárt kocsit ? Egyáltalában ritkán használnak itt kocsit. Még egyet sem láttam.

Szeretném látni, hogyan hurcolkodnak itt.

Január 7.

Ma reggel jelentkezett nálam a vezetőm, egy szerény, nyugodt férfiú. Vállalta a felügyeletet a bevásárlásokon és nevetségesen csekély összeget kért a kíséremért. Ma délben megvesszük a lovakat. Nagyon jó benyomást tett reám s kitűnően beszél angolul, bár sohasem járt Angliában ; talán majd elviszem magammal Londonba és megmutatom neki a westminsteri apátságot.

Január 8. Este.

Minden rendben van.

Másfél napig szakadatlanul alkudtunk és piszkoskodtunk. Piha, micsoda rút multság!

Az emberek oly furcsán s minél körülményesebben alkusznak itt.

Legkellemetlenebb dolgunk a sátorkereskedőnél akadt. Legalább húszszor sétáltunk be a boltjába s ugyanannyiszor ki a boltjából, huszadszorra aztán megvettünk egy nagy, pompás sátrat minden hozzátartozó kellékkal.

A kereskedő, név szerint Jehudi úr, kijelentette, hogy kénytelen lesz becsukni a boltját s leülni a küszöbre, hogy kisirja magát.

Vettünk két lovat és három öszvért is.

A lovak meglehetősen tűzvérűek, de a járásnak azt a módját, melyet ügetésnek hívnak, egyáltalában nem ismerik.

Ellenben állni nagyszerűen tudnak.

Azonkívül beszereztünk mindent, amire az úton szükségünk lehet.

Sejtelmem sincs róla, hogyan fogjuk mindezt felrakni az állatokra, de a vezetőm azt mondja, hogy menni fog.

Holnap két hajcsárral előre fogjuk küldeni őket néhány órával útrakelésünk előtt, hogy ne tartózkod-

tassanak fel bennünket túlságosan ezen a lovaglásra különös mód, alkalmas terepen.

Boldog vagyok, hogy megszabadulhatok ettől a fészektől.

MÁSODIK FEJEZET.

A ferencrendi kápolna tornyának harangjai megszólaltak kora reggel s tiszta hangjuk átszállt a »fehér Tanger« lapos házfödelei fölött.

A rögs főutcán, mely a nagy Socóhoz vitt fel s emelkedő útján, mint a testben a főér, kanyargó mellékereket: sötét sikátorokat bocsátott szét a sajátságos városban, most poroszkált végig Morton Jack, az ifjú és tudnivágyó londoni gentleman a kísérőjével.

Nem kellett különösebb elmeél annak megállapításához, hogy Morton Jack a régi Anglia gyermeke; meglátszott ez rajta kockás sipkájának gombjától szélestalpú barna félcsizmájának orráig.

Ezt a megjegyzést jó értelemben kell venni, mert egyéniségében minél kevesebb volt abból a torzképszerűségből, mely akárhányszor lerí az utazó angol emberről, erről a »csodabogár«-ról, kinek láttára az igazi párisi emberen nevetőgörcs vesz erőt.

Nem, Jack remek típus volt. Egyéniségében erő

és harmónia volt s azzal az előkelő fesztelenséggel ült a lovon, mely tüstént elárulja a gyakorlott lovast s a vidám lovaglósport hév tisztelőjét.

Azonkívül pedig üde, jóságra valló arca volt és szürke szeme félelem nélkül nézte a nagy mindenséget, ezt a kedves világot, melyet egyesegyedül az ember örömére teremtett az Isten.

Miért ne volna megelégedve a világgal? Neki még sohasem mutatta a sötét oldalát. Ifjúkorának legszebb éveit élte, egészséges, erős férfiú volt s ráadásul nőtlen.

Ha valaki azt találta volna mondani neki, hogy siralomvölgy a világ, minden bizonnyal csodálkozó tekintettel nézett volna reá s azt felelte volna: »Nem lehet, tisztelt uram, mert hiszen domború!«

Kísérője sötétszínű göndör szakálltömegbe rejtette arcvonásait. Külseje nem árulta el, mely nemzetiséghez tartozik e férfiú; épúgy lehetett volna álruhás arab, mint görög, vagy nyugat-európai. Harminc, de egész bátran ötven évesnek is lehetett volna tartani, s tarthatták volna épúgy hittérítőnek, mint utonállónak is; talán még inkább az előbbinek, mert végig begombolt fekete kabátja és sötét pápaszeme bizonyos papi külsőt kölcsönzött alakjának.

Egyelőre csak idegenvezető volt, a közismert

örmény Azarián, tíz élő nyelv tudója, de a világon egyebet nem tudó; magános, hontalan, vészben és viharban hányatott ember.

A kisváros életének mozgalmassága és zaja megkezdődött. A kecskenyájak csengői s a pásztorok nádfurulyái megszólaltak, köszöntve a reggelt; a vízfordók réz ivóedényei összecsendültek, a spanyol szemetesek hangos kiáltásai, az ajtókopogatók dobbanásaitól kísérve, végighangzottak a házak között, legédesebb álmaikból ébresztve fel az álmos embereket.

Itt egy érdemes mór kereskedő távolította el az ablakdeszkát a kis oduról, melyet boltjának nevezett s meggyújtotta a szent tüzet a rézüstje alatt, ott egy bőrgyártó vagy papucskészítő varga tette az első próbaütést a műhelypadon.

A kovács kéményéből felszállt a füst, amint a rekedten hápogó nagy fújtatók megkezdtek lomhán a működésüket, mintha még nyújtózkodnának és ásítaniok kellene éjszakai nyugodalmuk után, s a szerény mór kávéházak előtt szerezsen fiúk verték ki a port lassú, kedvetlen ütésekkel a gyékényekből.

De mindez csak előkészület volt. A derék város még nem volt egészen ébren; csak ébredezett.

Egyszerre ércesen metsző hang hasította meg az álmos levegőt — előbb egyszer — aztán megint,

s végre a hangok reszkető zúgásával a hanglétrán végig, a legmélyebb basszustól a legkiáltóbb diszkántig.

A zsidó ércművesek üllőinek visszás pörölyhangversenye volt.

Ezt a lármát a legrenyhébb lajhár sem tűrte volna nyugodtan. Ez a láрма úgy hat, mint az ébresztő a katonára, mint a sarkantyú a paripára.

A fehér város munkanapja megkezdődött.

A két lovas lassú ügetéssel kanyarodott ki a Bab-el Soc-on át a nagy piactérre.

Vásári nap volt.

A kabilok, kik már előző este érkeztek meg s a piactéren töltötték az éjszakát, hogy minél korábban adhassanak túl árúikon, már javában csátáztak első vevőikkel az apró faszénhalmazok, színesre festett tojás, citrom, zöldség, cserépedény, rőzszenyalábok, tyúkok és pulykák körül.

Olyan volt az, mint a háború, nem mint a békés alkú.

Vevő és eladó habzó szájjal és villogó szemekkel ment egymásnak, verdeste a mellét és kiabált, kiabált, kiabált!

Hát még az asszony nép!

Ráncosképű, erényekkel ékes spanyol matrónák kacér mantillát és villogó függőt viselő kackiás, feketeszemű cselédleányaik mellett a szitkok és

ádáz piszkolódások özönét zúdították a fehér haikba burkolt és kusza, kékesfekete hajukon széleskarimájú szalmakalapot viselő kabil asszonyokra.

Az egész háborúság talán egy uborka, egy tojás vagy egyetlenegy centimo körül tombolt. Lehet hogy ez emberek minden vásári napon így alkudtak egymással kölcsönös meglegedésre immár időtlen idők óta. De hát már így kellett lebonyolítaniok kisdud üzleteiket, s ha megkötötték, kölcsönösen Isten különös kegyelmébe ajánlották egymást hatod- és hetediziglen.

A szamarak is teljes erejükből ordítottak, ég felé emelve szájukat, a pulykák kurrogtak, az összekötött lábú kakasok kétségbeesetten kukorékoltak, a vedlett, csontig aszott arab kutyák, melyeken minden irányból rúgtak egyet, vonítottak, s a birkák kórusban bégettek. De minden másnál hangosabban kiabált a teremtés koronája, aminthogy úgy is van rendben.

— Sok kiabálás, — jegyezte meg Morton Jack.

— És kevés gyapjú, — tette hozzá Nazarián.

De azért voltak istenteremtményei, amelyek bölcsnek látszottak.

A nehézkes dromedárok voltak, melyek az út két oldalán ütöttek tábort; komolyan és nyugodtan feküdtek ott, elmerülten kérődztek, mintha

valami nehéz problémán elmélkedő bölcsek lettek volna. Lassan forgatták fejüket jobbra meg balra és fölényes egykedvűséggel nézték a körülöttük zajló életet és mozgalmasságot.

— Ezek a barmok tetszenek nekem, — mondotta Jack. — Van-e valami figyelemreméltó rajtuk, Nazarián úr?

— Borzasztóan igénytelenek és fordított a nemiszervük, Morton úr.

Jack elgondolkozva lovagolt tovább s véletlenségből feltaszított egy béna öreg zsidót, kinek fekete kepi volt a fején s vörös zsebkendő a kezében.

— Bocsásson meg, uram, — mondotta a zsidó alázatosan.

Jack meghökkenve nézett reá.

Aztán a zsebébe nyúlt és elővett egy pénzdarabot, hogy megajándékozza a szegényt.

De Nazarián visszatartotta a kezét s mikor tovább haladtak, kérdezte:

— Vajjon nem tartaná elég jómódúnak, Morton úr, az olyan embert, kinek két nagy háza s ráadásul még tízezer font vagyona van?

— Annak tartanám.

— Arról a zsidóról beszélek.

— Akit feltaszítottam?

— Épen arról. Vagyonos ember létére minden vásári napon felkukullog ide, hogy megszerezze az

ebédjét. Ha végre nagy alkuvással megvett pár apró halat, meg egy darab olcsó húst, a zsebkendőjébe rakja és hazafelé indul; de ha útközben ismerőssel találkozik, szívesen tovább adja, hacsak három centimót is kereshet rajta.

— Takarékos egy fickó.

— Bizonyos tekintetben. De van egy másik oldala is. Ha valamelyik hitsorsosa bajba kerül és segítséget kér tőle, tudja-e, mit tesz olyankor?

— Nyilván megkéri az illetőt, hogy adjon kölcsön neki egy pennyt.

— Szó sincs róla, Morton úr, nem azt teszi. Az erszényébe nyúl és olvasatlanul ad neki egy marék aranyat.

— Fékomadta!

— S ha az illető meg akarja köszönni, akkor megesküszik Ábrahám, Izsák és Jákob istenére, hogy soha egy centet sem adott ajándékba senkinek, hogyan is adhatna oly szegény féreg, mint ő.

— Merőben érthetetlen dolog, Nazarián úr.

— Sok érthetetlen dolog van ebben az országban, Morton úr.

* * *

Az utasok rég a hátuk mögött hagyták a »fehér várost« s az elragadóan szép kertek és sötétzöld

ciprusok közt álló kis falusi házak eltűntek szemök elől.

Künn voltak a messze, hullámos síkságon, melynek egyhangúságát csak gyéren élénkítette föl egy-egy paratölgygel és ákással benőtt halom, vagy egy-egy ökörcsorda, melyet magános pásztor őrzött. Úgy tűnt fel, mintha az élet a zajos várostól néhány kilométernyire már kihalóban volna, mindenütt csend és némaság uralkodott. Csak a bíbicek szálltak nagy rajokban, nyugtalanul egyik helyről a másikra és sírtak fel az elvonuló szürke felhőkhöz, vagy egy-egy gólya kelepelt s kémlelve szállta körül a mocsarat és a csillámló vizeket. Itt és amott egy-egy pacsirta vagy barázdabillegető ugrált a kődarabok közt, de vidám szavukat nem lehetett hallani. A madarak úgy billegtek, mint a magas észak tavaszának és nyarának megannyi kísértete. A föld csuszós és hepehupás volt, sok alattomos gödörrel, melyeket a legutóbbi zápor után a nehézléptű karavánok hagytak hátra, s az egész tájnak fakó, elmosódott képe volt.

— Elég rút világ ez itt, — jegyezte meg Jack.

— Lesz az még szebb is, Morton úr, ha jobban alákerülünk délnek. Meg fogja szokni és meg fogja szeretni ezt a természetet.

— Azt reméltem, hogy pálmák, kenyérfák és

dingók árnyékában visz majd utunk... de ön mosolyog, Nazarián úr?

— Csak egy kicsit, Morton úr. Valami tréfás dolog jutott az eszembe... Pálmák alatt? Errefelé nagyon gyéren látni pálmát, de majd jobban délnek, Talifet táján, a földkerekségének legszebb datolyáját csipegetheti a fáról. Itt fönn el van hanyagolva az ország, bár a földje rendkívül termékeny.

— És miért nem művelik jobban?

— Nem akarják. S még ha akarnák, akkor sem kockáztatnák meg. Nincs itt az a paraszt, aki merne vagyont szerezni. A hatalmasok elveszik tőle a fölöslegét.

— S a bíróság?

— Az nincs.

— És a törvény?

— Az sincs.

— Úgy hát errefelé nincs nagy jövője a prókátoroknak.

— Bizony nem igen. Csak egynéhány kádi van itt, aki úgy intézi el a pöröket, amint jónak látja. Ami úgy értendő, hogy a fizetőképesebb fél javára. Vigyázzon, bele ne lépjen ebbe a gödörbe!

— Eszembe jut egy rege, amelyet anyámtól hallottam, az egyetlen, amelyet ismert. Egy olyan kádiról szólt, de az tetőtől talpig becsületes ember volt.

— Az a folyamok országában *) lehetett valamikor régen, Morton úr. Olyan ember itt éhen pusztulna. Itt a jogtalanság és megvesztegetés járja fölülről lefelé s a nagyok meglopják a kicsinyeket.

— De ezek tűrik? Nem láznak fel?

— Itt mindig van lázadás egyik vagy másik helyen. Utunk közben bizonyára lesz részünk aféle látványban.

— Mulatságos lesz. Nem mondhatná meg, mikor kezdődik, Nazarián úr?

— Maga jelenti be az magát, Morton úr.

Az idő napközben derülni kezdett, olykor-olykor teljes fényében kisütött a nap a felhőtakaró alól.

A távol keleten ég felé emelkedtek mély és sötét hasadékaikkal és málladozó fehér kúpjaikkal az Atlasz-hegység hatalmas sziklatömegei, dél felől pedig az alacsonyabb, vöröses színben fénylő hegyláncolatok lágy vonalai szegélyezték a láthatárt. Nyugat felé abban az irányban, melybe az utasok tartottak, a termő földet sívár homokrétek vették körül, melyeket a szárazföldi szél hordott össze az idők folyamán s túl, messze, megcsillant néha egy-egy keskeny csíkja a kék óceánnak.

*) Mezopotámiában.

— Az idő ebben az évszakban kissé változékony, — mondotta Nazarián. — De ha nem tévedek, mihamarább kiderül az ég fölöttünk. A szél északról fú; nemsokára jobb talajra jutunk, úgy, hogy vágatva mehetünk majdnem Arziláig, hol szolgálunk várakoznak reánk az öszvéreinkkel.

— Arzila... vajjon van-e ott vasút, Nazarián úr?

Az örmény odaléptetett egészen Jack közelébe.

— Mikor első ízben említette a vasútját, Morton úr, bizonyos voltam benne, hogy tréfál, — mondotta komolyan és határozottan. — Most már látom, csakugyan hiszi, hogy talál itt vasutat. Azért hát kereken megmondom: vasút ezen a földön egyáltalában nincs! Ha mégis azt mondotta valaki, hogy van, akkor félrevezette. Szegény ember vagyok, a mindennapiból élek és ennek következtében nagyon sajnálnám, ha le kellene mondanom ilyen utazásról. De becsületes ember is vagyok s méltóságomon alul lévőnek tartom, hogy az orránál fogva vezessek olyan tapasztalatlan ifjú embert, mint ön. Forduljon vissza, ha tetszik. De ha jobbnak látja, körül nézni ebben az országban, követni fogom árkon-bokron keresztül. Csak ne ámítsa magát azzal, hogy vasutat fog itt fölfedezni, mert ép olyan joggal kereshetne vasutat a hold tányérján is.

Morton Jack megállította a lovát s egy dara big elgondolkozva nézte az állat egyik fülét.

— Akkor elvesztem a fogadásomat, — mondotta végre, mintegy magában.

Határozott vonás jelent meg az ajka körül, s így folytatta magánbeszédét :

— De ne mondhasa Slowes soha és semmikor, hogy lemondtam bármiről, mielőtt nem követtem el minden tőlem telhetőt !

És az örményre nézett ragyogó szemének biztos pillantásával.

— Átkozottul becsületes fickó maga, hallja-e, Naz ! — mondotta. — Ide a mancsával !

Morton Jack ez órától fogva egyszerűen csak *Naz*-nak szólította Nazarián idegenvezetőt, aki a maga részéről megtisztelő címnek tekintette ezt az elnevezést.

Vigan és könnyűszerrel vágattak tova a parton, melyet időről-időre meg-meglocoltak a széles vonalban előretörtető hullámok.

Az ég, mint Nazarián megjövendölte, szépen kiderült. Északnyugati szél fujdogált erőteljesen s a tenger üde, sós lehevel töltötte meg a két utas tüdejét.

Az Atlanti-óceán hatalmas, ringó tükörként csillámlott feléjük és zöldes hullámdombjait be-
lővelte a szirtek közé, hol mennydörgésszerű robaj-

jal omlott szét mindegyik, óriási repdeső fátyolként dobálva magasra napsugaraktól reszkető, szivárványszínekkel átszőtt tajték-özönét.

A lovasok fölött rikoltó sirályok kavarogtak s úgy követték őket útjukon, mintha meg akartak volna győződni, mifélek lehetnek ezek ketten s mit kereshetnek a tenger madarainak ezen a leg-sajátabb területén. Benn, a hullámtorlattól védett öblök csöndes, mély vizén pedig, mintegy a saját külön világukban, hol sohasem zavarta meg puska-lövés családi életük nyugalma, kedvük szerint hápogva és bukdácsolva, a vadkacsák élték pásztori életüket. A legnagyobb csodálkozással bábmézkodtak a két lovasra és elfordították fejüket.

— Sohasem jár erre vadász, Naz ?

— A mórok nem pazarolják puska- porukat ezekre a szárnyasokra, legfeljebb ha egy-egy vérszomjas spanyol vagy francia teszi meg azt néhanapján. Ezek az emberek megölnék mindent az ég alatt. Még a barázdabillegetőt meg a fecskét sem vetik meg.

— Bolond mulatság.

— Igen, ezt csak ön mondja. Pár évvel ezelőtt két ilyen naplopó tiplábolt Tanger közelében s pacsirtát meg mindenféle apró madarat lövöldözött. Végezetül pedig kiadtak egy könyvet, mely-

nek ez volt a címe: »Vadászat a sötét világ-részben«.

— De azért, ugy-e, sok erre a vad is?

— Van itt vad bőven. A vadászok igazi Eldorádója ez az ország. Van itt fogoly, fűrj, galamb, bekasszin, azonkívül pedig nyúl, gazella, antilop és temérdek vaddisznó. Lesz módja dúskálni a vadban mindennapi ebédjéhez.

— De oroszlán, elefánt, viziló?

Az örmény egy mosolyt fojtott el.

— Az Atlasz-hegységben talán van oroszlán is, Morton úr, — felelte. — De viziló és elefánt, az nincs!

Jack nagyon csalódottnak látszott.

— Egy nagybátyámnak félig-meddig megígértem egy elefánt-agyart.

— Akkor vigyen neki helyette egy vadkan-agyart.

— A nagynénémnek pedig egy viziló-bőrt.

— Azt már bajosabb lesz pótolni valamivel.

— Félek, hogy Slowes borzasztón kinevet, mikor haza érkezem, — jegyezte meg Jack némszünet mulva. — De, — tette hozzá, s az a határozott vonás megint megjelent arcán — *kell* haza vinnem valamit, ami csodálatba ejti. Nekünk kettőnknek fel kell hajtánunk együtt valamit, Naz... Keresni fogjuk a kalandokat.

— Számíthat reám, Morton úr. Úgy van, keresni fogjuk a kalandokat. Egyebet sem tettem világ-életemben... Csakhogy az én kalandjaim nem végződtek valami túlvidáman mind e mai napig.

Nazarián felsóhajtott.

— Sajnálkozással hallom, — mondotta Jack részvéttel. — Kedve ellenére volna, ha megkérném, beszélje el kalandjait?

Szomorú mosoly röppent át Nazarián vonásain.

— Csöppet sem, — mondotta. — De az én életem a kellemetlen semmiségek láncolata, melyek mást alig érdekelhetnek. Bántó sors üldözött napról-napra s borította előttem szürke ködfátyolba az egész világot. Az olyan ember, ki annyit tud, mint én, többre vihetne volna, mint hogy idegenvezető legyen a világnak oly messze zúgában, mint ez. De hát — mint az arabus mondja — kiszmet.

Örményországban, Erzerumban születtem, hol atyám kereskedő volt. Az örmény ember, ha boldogulni akar a világban, Sztambulba megy, oda jutottam el hát én is. Ott fejeztem be történelmi tanulmányaimat s jó fizetéssel járó álláshoz jutottam. Óh, ifjukoromnak boldog napjai! Lelkesedésnek órái, melyeken szegény hazám nagyságáról álmodtam, a hazámról, melynek fel akartam ajánlani munkámat, melynek felszaba-

dításában részt akartam venni — immár por és hamu vagytok; az emlékezés maradványai!

Becsvágyam a diplomáciai pályára hajtott; reméltem, ezen az úton használhatok legtöbbet hazámnak s megtettem első lépéseimet ezen a pályán, mely minden pálya közt a legveszedelmesebb a becsületes s hozzá még lelkes embernek.

Nem fárasztom azzal, hogy felsoroljam mindazt a csalódást, mely utolért, mindazt a rágalmat, melyekkel a diván körül settenkedő talpnyalók árasztottak el, mindazt a gáncsot, melyet utamba vetettek, s melyeknek végre áldozatául estem. Ezzel kezdődött a romlásom.

Mikor gyanuba estem, bezárult előttem minden ajtó s be kellett érnem egy irnoki állással valamelyik tökkelütött pasánál, ki arra használta fel ismereteimet, hogy őt tartsák okosnak.

De ezt a nyomorult szolgai helyzetemet is sajnálták tőlem. Pusztá gyanu alapján a galatai börtönbe vetettek s Isten a megmondhatója, mi lett volna belőlem, ha szerencsésen meg nem szökhetem fogságomból.

Eljutottam Egyiptomba, hol sikerült álláshoz jutnom egy nagy üzleti vállalatnál. Néhány év múlva reámakadtak a kémek, s mikor főnököm épen előléptetéssel biztatott, menekülnöm kellett.

Szíriába mentem s egy szállónak tolmácsa let-

tem. Egyszer felkértek, hogy fordítsak le egy levelet egy effendi számára. A sors úgy rendelte, hogy épen ez az effendi egykori ellenségeim egyike volt s tüstént reámismert. Látva, hogy zajt akar ütni, fejéhez vágtam a nehéz tintatartómat s kereket oldottam.

Hosszabb ideig egy szegény maronitánál rejtőzködtem ezután a Libanon tövén s hálából segítetttem neki a dohánykapálásban.

De nem érhettem be soká ezzel a lélekölő munkássággal. Vándorútra keltem és zarándokként bolyongtam egyik helyről a másikra. Elzarándokoltam a Szent sírhoz, a szentség egy nemének hírébe jöttem s alamizsnából éltem, mint a dervis-féléhez illik.

Az ember így bizony nem szereshet vagyont s nem alapíthat otthont, Morton úr; mert a kóborló dervis szegény marad, otthona a kopár hegy, a végeláthatatlan pusztaság és a hömpölygő folyam. Mindenesetre vannak szent emberek, akik boldogulnak a világon; de annak az a feltétele, hogy nagyszabású emberek legyenek s én nem voltam az. Csak félig. Hajhásztam a szerencsés véletlent, de nem tudtam üstökön ragadni. Tudásom, műveltségem csak nehéz nyűg volt rajtam.

Mondják, hogy ezzel a két tulajdonsággal meg lehet hódítani a világot. Úgy is van; minden

azon fordul meg, hogy az ember meg tudja ragadni a szerencsés véletlent, de ez a képesség az istenek különös ajándéka. Nélküle hiú minden erőlködés ; mert hiú vállalkozás, harcra kelni az istenekkel.

Gyalogszerrel és számárháton bebarangoltam a kalifák ősi földjét s Perzsia termékeny völgyeibe jutottam. Pásztor, tanító, szőlőművelő, tevehajcsár, seborvos, kenderes voltam. Sokoldalúbb dervist, mint én, keresve sem lehetett volna találni. Az emberek sok hasznát vették ismereteimnek, s ha kihasználtak, szépen megköszönték — és szélnek eresztettek.

Vannak emberek, akik mintha arra volnának teremtve, hogy mindig csak kapjanak, s vannak olyanok, akik mindig csak adnak, mindig. Én az utóbbiak közé tartoztam, de hazudnám, ha azt mondanám, hogy eközben éreztem volna azt a boldogító lelki megelégedést, melyről a biblia beszél ; szerettem volna valamivel többet is kapni a puszta köszönetnél.

Khoraszanban egy világtalan, gazdag öregembernek kövérfarkú-juh farkát főző szakácsa és felolvasója lettem. Annyira el volt ragadtatva általam, hogy egy este ünnepélyesen megígérte, hogy reám hagyja minden vagyonát, ha mellette maradok haláláig. »Barátom, Nazarián«, mondotta, »nyomorúságod napjai véget értek.« Más-

nap cigányútra ment egy falatja annak a juh-farknak, melyet én főztem neki s a derék ember meghalt a karjaim közt, épen egy órával azelőtt, hogy megérkezett az írnok, ki írásba foglalta volna végső rendelkezését.

Azon szegényen, amint jöttem, megint kezembe vettem a vándorbotot és továbbzarándokoltam Perzsia szép tájain, tovább hajszolva a szerencse szép madarát. Azt követtem Afganisztán vad fensíkjain át India regés birodalmáig; ott levettem dervisruhámat és kazántisztító állást vállaltam. De minthogy ez a munka nagyon megviselt, csakhamar felhagytam vele és kereskedelmi utazó lettem húskivonatban és mentőövekben. Hja, mennyi megpróbáltatás nem éri a szegény vándorembert! Emlékezhetik reá, hogy diplomátának indultam.

Eközben érezni kezdtem, hogy az indiai ég hajlat nem szolgál jól egészségemnek. A nagy kigőzölgések, melyek nyomon szokták követni a nagy árvizeket, károsan hatottak reám, szem-bajba estem s a kórházba jutottam. Láthatja, hogy még mindig pápaszemmel járok.

Beláttam, hogy nem lelem meg szerencsémét Indiában s egy kereskedelmi hajóra szálltam, mely aztán a tuniszi parton hajótörést szenvedett. Küzdöttem a hullámokkal szegény

eltévesztett életemért. Sikerült megragadnom egy hajóroncsot s az ár a partra vetett.

Megint felvettem a harcot a boldogulásért. Egy olasz tudós, ki a régi Karthagó földjén végzett kutatást, megfogadott titkárjának. Így hát megint eljutottam a történelem tudományáig, melyet valamikor oly nagyon szerettem és valószínűs szenedéllyel vetettem magamat munkámra.

Lázás buzgalommal nyeltem el mindent, amit valaha Karthagóról írtak, egybevetettem, válogattam, feltevéseket vetettem el s állítottam helyükbe újakat, melyeknek eredetisége és hetykesége ámulatba ejtette főnökömet. Úgy ástam és dúltam a régi romok közt, mint a vakondok, loholtam éjjel és nappal, hogy könyezett a szemem és reszkettek fáradt tagjaim.

Az olasz nagy jövővel biztatott. Aranyos álmaim visszatértek s voltak órák, mikor azt hittem, hogy sőt hinthetek a szerencse madarának farkára. A tudós ember, közös munkánkra támaszkodva, nagy munkát adott ki, mely közfeltűnést keltett s neki dicsőséget és pénzt hajtott. Az örmény Nazarián pedig megkapta a szokott köszönetnyilvánítást.

Azt hiszem, vannak emberek, kiket a sors istennői udvari bolondjuknak választottak ki

s akiket orruknál fogva vezetnek saját mulattatásukra. Nem lehet az másképp, oly átkozottul reávall az asszonyi természetre.

Istenhozzádot mondtam Karthagó romjainak és két francia tiszt megfogadott tolmácsnak és szakácsnak egy helyrajzi expedícióhoz. Bejártuk Tuniszt és Tripoliszt és sok viszontagság után a Nagy Szirtisznak egy kikötőjébe jutottunk. Útközben ellopták pénzünket, műszereinket és térképeinket, ami annyival kellemetlenebb volt reám nézve, mert utunk célpontjánál kellett volna megkapni fizetésemet.

Semmim sem volt a földi javakból egy kis szerencsepénzen kívül, melyet Erivánban kaptam egy öreg szerzetestől. Oh, Morton úr, az a szerencsepénz! Nagy ünnepélyességgel ajánlottam fel Barkában egy nyomoréknak amaz őszinte kívánságom kapcsán, hogy több szerencsét hozzon neki, mint amennyit nekem hozott. De nem tudom, teljesült-e kívánságom.

Egy jólelkű francia hajós fölvelt fedélközi utasnak Tangerbe. Az önök konzula lett az én védőszentem s az ő ajánlása folytán nyílt alkalmam, hogy több utazást tegyek ez országban.

Mióta megszöktem Galatából, nem voltak oly békés napjaim, mint itt. Üldözéstől nyugodt lehetek, mert a hatalmas Anglia védelmébe fogadott.

Az alatt az idő alatt, mikor turisták nem járnak erre, kedves tanulmányaimnak élhetek; egészségem kitünő s a szemem majdnem teljesen meggyógyult.

Igy szólva, Nazarián levette a pápaszemét és Jack csodálatosan meleg fényű, félig mosolygó, félig komoly fekete szempárba pillanthatott. Úgy tűnt fel neki, mintha e szempár a néma beszédességével egyetlen rövid szempillantás alatt újra elmondaná gazdájának rendkívüli élményeit.

— Tudja-e mit, Naz? — mondotta, — A legnagyobb ritkaság, amit hazavihetnék magammal, maga volna!

Nazarián újra feltette a pápaszemét és lovaglóstorával néhány omladozó, szürkésbarna falra mutatott, mely néhány kilométernyire tőle a tengerpart fölött emelkedett.

— Arzila városa! — mondotta. — Egy királynő, ki halállal vívódik, kinek birtokáért hajdanában a hős lovagok ezrei törtek lándzsát. Most fuldokolva küzd vérbűnének súlya alatt.

— Hm! — dörmögte Jack. — Egyebet nem tud az öreg asszonyságról?

— Nem, de amott a fehér kúp mellett látom szolgálóinkat az öszvérekkel.

HARMADIK FEJEZET.

A két hajcsár izzó szénparázs mellett guggolt s a tűzön cserépedényben főtt és bugybőrékolt valami.

Mindjárt felálltak mindketten, s így köszöntötték az érkezőket :

— Szerencsés jó napot, urak !

Aztán megint leguggoltak, levették a tűzről a fazekat s megosztzkodtak ebédjükön, mely sündisznólevesből és durra-kenyérből állt.

Két feketebarna, külsőre nézve egymástól nagyon különböző kabil volt.

Az egyik kerek fejű, himlőhelyes képű, körszakállas, a másik finomabb alkatú, simára borotvált, szabályos szép arcú s a mandolametszésű szeme a legnagyobb kíváncsiság kifejezésével nézte a világot.

Mindketten azt a durva szövédéjú, vörös megkék bojtokkal díszített csuklyás köpönyeget viselték, melynek djillaba a neve, s mely legnélkülözhetetlenebb ruhadarabja a szegényebb férfinéknek, s e két embert Achmednek hívták, nagy-Achmednek meg kis-Achmednek.

— Rendben van minden, semmi újság, nagy-Achmed ? — kérdezte Nazarián.

Nagy-Achmed intett kis-Achmednek, mintegy átadva neki a szót s az így felelt :

— Minden rendben van, semmi újság, atachar, hacsak az nem, hogy három idegent láttunk erre. Előbb egy hosszúszakállú öregember jött, meg egy fátyolos kicsi asszony. Mindketten lóháton ültek, egy katona volt velük és öszvérhajcsárok mögöttük. Utóbb egy csodálatosan hosszú ember jött, nagy pipával a szájában és esernyővel a feje fölött. Öszvéren ült és könyvet olvasott. Sohase láttam még oly hosszúlábú embert. Majdnem földig ért a lába.

— Pápaszem volt az orrán, épen mint neked, atachar, — tette hozzá nagy-Achmed.

— Jól van! Ha megebédeltetek, induljatok tovább az öszvérekkel és várjatok bennünket a galambok sziklájánál, — mondotta Nazarián s egy cigarettát adott mindegyiköknek. — Remélem, tudjátok, hol van a galambok sziklája?

Mindketten kacagtak.

— Tudunk minden porszemet rajta, atachar.

— Ott töltheti ki majd először a vadászszenvélyét a fekete világácszen, — fordult Nazarián Jackhoz. — Tartsa készen a puskáját, ott megszerezheti az ebédet mindannyiunknak.

Az utasok tovább lovagoltak a tengerpart mentén, de aztán lassan-lassan bekanyarodtak a nagy síkság felé, melyen itt-ott peckes törpepálmák álltak és papirosszerűen zizegtek a déli szélfúvásban.

Egy domb oldalán egy kis marabut kupolája emelkedett, mint valami óriási ragyogó fehér tojás.

— Nagyon szent férfiú pihen itt, — magyarázta Nazarián. — Sok istenfélő mór ember zárándokol hozzá, hogy bűnbocsánatot kérjen Allah-tól a gonosz cselekedeteiért. Éjnek idején jönnek ide és megsúgják bűneiket a sírhalomnak. Azonkívül pedig ez a sír meggyógyítja a köszvényt is.

— Igaz volna ?

— Olyan igaz, mint hogy itt lovagolok. Ismerem egy vén spanyol uzsorást, aki sok-sok évig tartotta féllábát a gyapotmelegítőben és jajgatott. Ide hozatta magát s egy teljes éjszakán át meztláb ült itt a szent földön. Egy skorpió megcsípte a beteg hüvelykujját s egy hét leforgása után megszűnt a podagrája.

— A méreg szüntette meg, ugy-e ?

— Még pedig tökéletesen. Egy hét leforgása múlva meghalt, s az örökösei szép fehérre meszeltették a sírt.

A galambok sziklájánál megálltak és Jack vadászni indult.

Nazariánt hamar meggyőzték a puskalövései, hogy már akadt dolga.

Egy óra múlva ragyogó arccal tért vissza.

— Nyolcat dupláztam, — mondotta, — Nem nagy mesterség, megélni ebben az országban.

— Nyárson süssük-e meg, vagy fehér mártásban találjuk fel?

— Mindegy! De eldurrantjuk hozzá az első aranyosnyakúak dugóját.

— Az már valami lesz! — mondotta Nazarián. — E szerint pikáns fehér mártásban.

A lovasok, minekutána ily módon ismét egyesültek hajcsáraikkal, esthajlatkor a Kusz folyóhoz értek. Átkeltek a kőpon és bevonultak Larasba, melynek piszkos utcái a leszálló alkonyatban még szűkebbnek és kietlenebbnek látszottak, mint aminők valósággal voltak.

Fáradtan és éhesen a hosszú lovaglástól, Jack valami csodálatos módon elhagyottnak érezte magát.

Azok a szorosan zárt ablakú, alacsony ajtajú kicsiny, négyszögletes bódék úgy tűntek fel előtte, mint megannyi patkánycsapda, melyek készen állnak arra, hogy elnyeljék, s úgy érezte, mintha a mórok, kikkel összetalálkozott, gyűlöletteljesen néznének reá sötét csuklyájok alól.

Néha nyitott bódé előtt is elvitte útjuk és Jacknak úgy rémlett, mintha e boltok rongyba burkolt tulajdonosai, egy-egy rakás fekete olajbogyó vagy narancs mögött ülve, gúnyosan vigyorognának reá a lobogó esti világítás fényénél.

Egy éjsötét utcácskából fülethasogató barbár

melódia hallatszott ki, melyet valami zenei kínzó-eszköz hosszan vontatott visítása és karcoló nyirettyüvonása kísért.

Jack bedugta a fülét. Bolondok városába tévedt?

— Naz! — mondotta, és rajta kapta magát, hogy egészen halkán suttog. — Nem maradnék ebben az átkozott fészekben, még ha vasúti állomás volna is közvetlen közelében.

— Fölösleges attól tartania, Morton úr, — felelte az örmény. — Tudja-e, hol fogja tölteni a mai éjszakát? A Heszperidák kertjében!

— Hatökör vagyok a történelem tudományában; de mondja, nem odafönn volt-e valamikor az a kert Jupiter országában?

Nem, itt van az közvetlenül Laras kapuja előtt. Az arabok El-Araisnak, vagyis a virágoskertnek nevezik ezt a helyet. A régi görög hitrege mondja, hogy az éj leányai itt őrizték kebelbarátjukkal, Ladonnal, a százfejű szörnyeteggel, azokat az aranyalmákat, melyeket Hera, Zeusszal való egybekelése alkalmából, Geától kapott nászajándokul.

— Nagyszerű. Inkább megyek ki a sárkányhoz meg az éj leányaihoz, mintsem hogy itt maradjak! Huh!

Mire kivonultak Laras kapuin, egészen beeste-

ledett. A tenger felől hideg szél kerekedett és nehéz esőcseppek hullottak az égből. A fáradt lovak nagyon óvatosan lépdeltek s mégis folyton meg-megcsúsztak. Az utasok nem beszélgettek már egymással, s még kis-Achmed is fölhagyott örökös karatyolásával.

Nagyon sivár és nagyon kietlen világ volt a Heszeridák kertjében.

De a kép csakhamar megváltozott.

A lovasok az egész idő alatt egyenletesen emelkedő dombon haladtak fölfelé s most, a domb tetejére érve, róna térség felől, magas cserfák közül, világosság fénylett feléjük.

Nazarián egy kijelentésre fakadt, mely valamelyest hasonlított a káromkodáshoz.

— Mások foglalták el a tanyahelyünket, Morton úr!

Még be sem fejezte szavát, mikor éktelen lárma hallatszott át hozzájuk az idegen tanyahelyről. Lódobogás, olyan lárma, mintha egy hordó gördülne végig dörömbölve a földön, aztán emberi hangok kiáltása, melyből élesen hallatszott ki egy ingerültségtől reszkető, hatalmas férfihang.

— Bitang! Alávaló zshivány! Az ördög bújt magába?! — bömbölte a legtisztább franciasággal. — Rabló! Haramiavezér! Kotródjék ki innen, mert beléeresztek egy golyót! — Rózám, gyer-

mekem ! Ne félj. — Apád megvédelmez ! Ki innen, átkozott csontváz ! Fegyházból megugrott himpellér ! Semmiházi ! Hallod-e, te hitvány katona ! Hajtsd össze négyrét ezt a fickót és dobod ki innen a dögöt !

— Apám, apám ! — kiáltotta most egy női hang. — Csillapodjál, megárt ez a nagy izgalom. Drága apám, hiszen ez az ember nem is látszik olyan veszedelmesnek !

— Félre, gyermekem ! Megölöm, eltaposom — hallod-e, katona ! Alszol, te arab disznó ? alszol ?

Pillanatnyi csend következett. Aztán hallani lehetett, hogy egy harmadik hang, egy fölöttébb bátortalan, szinte síró hang valami különös módon furcsa nyelvkeveréken megszólalt.

— Bocsássanak meg . . . engedelmet kérek . . . nem volt szándékomban berontani a sátrukba, tisztelt uraságaim ! Dehogy is akartam én, csak ez a pokoli öszvér akarta. Becsületszavamra mondom, teljesen kicsavarta a hatalmat kezemből s ő uralkodik rajtam, én csak szerény alattvalója, rabszolgája vagyok.

— Legjobb lesz, ha beavatkozunk a segítségünkkel, — mondotta Nazarián. — Itt künn az idegenben mindenki, aki nem mór, testvére egymásnak.

— Miféle atyafi az, Naz ? Nem értem egy szavát sem.

— Franciaország és Németország kapott itt hajba. Bizonyosan azok az utasok ők, akiket kis-Achmed említett.

Utasaink épen jókor érkeztek, hogy lássák, hogyan vonszolt ki a dühöngő francia a sátor hátulsó felén egy öszvért, melynek hátán egy fölöttébb szánakozásraméltó férfiú ült. A sátor bejáró része ormától a földig végig volt hasadva.

— Majd megtanítom én, hogyan tolakodjék be a cellánkba, átkozott szoknyavadász és szabadonc! Én francia vagyok, uram, francia!

A tekintete most egyszerre Nazariánra és Jackra esett.

— Sacré, hát ezek itt meg micsoda haramiák?

Elhallgatott, megállt s tekintetében, mellyel a jövevényekre nézett, a csodálkozás küzdött a méltatlankodással.

Mikor Nazarián megmagyarázta neki, hogy kik és mi járatban vannak, a francia egyszerre ép oly udvarias lett, mint amilyen goromba volt az imént.

— Hozta Isten, hozta Isten, uraim! — kiáltotta és biztatóan intett a kezével. — E cserligetben van hely bőven egy második sáturnak is. Kerüljenek beljebb, míg szolgálk felütik az önök sátrát is. Igaz, hogy rést ütöttek a váram falán, de könnyű lesz kijavítani. Ugyan, mondja

meg már, miféle szerzet ön? — fordult a szamaras emberhez.

— Buhm Hiláriusz tanár vagyok Heidelbergből és bocsánatot kérek, — felelte a kérdezett s levette széles peremű kalapját. — S ki ön, ha kérdez nem szabad?

— St. Roland de Blasonblanc báró vagyok, szolgálatára. Sajnálom, hogy nem fogadtam... hm... igen... oly vendégszeretettel, mint kívánatos lett volna.

A szoknyavadász még az öszvérén ült és kezében tartotta kalapját. Gyér ősz haját meg-meglobogtatta a szél, az arca kísértetiesen sápadt volt.

— Megengedi talán, hogy kissé kipihenjek önénél, míg embereim megérkeznek a podgyászommal? — kérdezte zavarodott köhécseléssel. — Mert máskülönben kénytelen volnék ezen az áldott öszvéren maradni, s Isten a megmondhatója, mi minden nem jut még az eszébe.

— A legnagyobb örömmel, tanár úr. Kérem, szálljon le.

De a német csak nem mozdult, hogy leszálljon; felcsapta a kalapját és gyámoltalanul nézett körül.

— Odszegeztek? — kérdezte a báró.

— Jaj Istenem, hiszen nem szállhatok le, —

sóhajtott a boldogtalan. — Kérem, tegye át az egyik lábamat a másik oldalra; olyan merev, mint a bot.

Nazarián lesegítette a nyeregből, az öszvért pedig nagy-Achmedre bízta.

A tanár mérgesen nézett utána.

— Te táltos, te fenevad, — dörmögte a fogai közt — megállj csak, megállj!

A báró egy nagyon nagy négyszögletű sátorba vezette vendégeit, melyet belül egy vászonfal két részre osztott. Egy feldöntött asztal, egy estebéd maradványai, s a szőnyegen egy összetört borospalack voltak a tanui a francia területre való német benyomulásnak.

— Róza, vendégeket hozok! — kiáltotta a báró jókedvűen egy ifju hölgynek, ki épen akkor lépett ki a szentélyéből. — Morton urat Angolországból vezetőjével és Bumbum német lovasgenerális urat.

Az urak meghajoltak.

— Morton úr, sajnos, csak az anyanyelvén beszél, — magyarázta Nazarián.

— Se baj, mindketten jól tudunk angolul, — felelte a báró már angol nyelven. — Foglaljanak helyet, uraim, felteszem, hogy szomjasok. Egy palack hatvannegyediki a dordognei pincéből jól fog esni önöknek. Épen asztalnál ültünk, mikor

ez az úr — hm — kissé váratlanul — hm, megjelent. — Egészségére, tábornok! Öszvére határozottan társas erényekkel ékeskedik. Ez tetszik nekem. Magától, ugy-e, hogy nem jutott volna eszébe önnek, hogy felkeressen bennünket.

— Nagyon le vagyok kötelezve, báró úr, — felelte a tanár és bágyadt mosollyal hörpintett a poharából.

— Borzasztóan éhes vagyok, Naz, — mondotta Jack. — Ugy-e, galamb fehér mártással?

— Kis-Achmed már javában kopasztja. Egy óra múlva minden készen lesz.

— Öt terítéket — folytatta Jack. — Remélem, új barátaink nem fogják visszautasítani a meghívást. Hiszen ugyanis étkezés közben zavarták meg önt, báró úr.

— Bravó! — kiáltotta a báró. — Éljen Angolország!

— Isten áldja meg az öszvéremet meg az eszét,

— kiáltotta a tanár, megkönnyebbülten sóhajtván.

— Majdnem meghalok éhen.

* * *

A Jack sátrának gerendáin függő tarka marokkói üveglámpások rendkívül kedélyes társaságot világítottak meg, mely poharazva és pipaszónál azzal foglalkozott, hogy végigélvezte azokat a

kulináris élvezeteket, melyeket Nazarián szerzett számára.

Róza kisasszony már régóta visszavonult, de az új jóbarátoknak, kiket a szeszélyes sors hozott így össze, mindegyiket a maga hazájából, nem volt sürgős, hogy elváljanak egymástól.

A bárónak ragyogott a szeme gyönyörűségében, a szája pedig egy pillanatig sem állt veszteg; Jack a lelke mélyén áldotta Slowest s az elvesztett fogadást, sőt még a gondbamerült tanár is, aki, mint mondotta, szellemi szövetségéstársat lelt Nazariánban, oly elégedetten szívta hosszúszerű pipáját, mint egy király és szórakozottságában egyre-másra ürítette a pohárt.

Kedves és jóleső világ volt most a Heszperidák kertjében.

— Mi vetette ide a meleg londoni klubjából, fiatalember? — kérdezte a báró a beszélgetés közben.

— Kalandot keresni jöttünk, — felelte Jack röviden. — Remélem, találunk is. Otthon nem történik soha semmi... azért hát...

— Nagyszerű! A kóbor lovagok kora hát nem járt le végképen, — vágott szavába a báró. — S én azt hittem, hogy már csak nyárspolgárok születnek a világon, vagyis olyan emberek, akik nem tartogatnak helyet megpenészlett lelkökben

a kalandok számára. Örülök, hogy tévedtem. Önben mégis van még humor, fiatalember.

Magasra emelte poharát.

— És önt, báró úr, miféle szél hozta ide? — kérdezte Jack.

A franciának mosolygó arca egyszerre elkomolyodott. Olyan volt, mintha sötét esőfelhő takarta volna el hirtelen a fényes napot.

Ez az ember hihetetlen gyorsasággal csapott át egyik hangulatból a másikba.

— Barátaim! — kezdette ünnepélyesen és letette a pipáját. — Elmondom önöknek. Tudják meg, mitől őszültem meg időnap előtt, milyen kő nyomja hosszú évek óta a szívemet.

Valamikor, lássák, a legboldogabb ember voltam a világon. Feleségemmel együtt — áldja meg az Isten a mennyországban — verőfényesen boldog időket éltem dordognei kastélyunkban, a világ legszebb helyén. Fiunk született, ragyogó tehetségekkel megáldott fiunk, szép, mint egy isten s minden tekintetben különb a gyermek-társainál. Micsoda ész, minő tanulékonyság, minő lelki nemesség! Mily büszke voltam reád, Bert-random! Mily merész álmokat szőttem jövődről! Verje meg az Isten dögvésszel és nyomorúsággal, kik mérget csöpögtettek tiszta lelkedbe, azokat az üvöltő komédiásokat, azokat az üres frázis-

gyártókat, kik nem tudnak mást és nem képesek másra, mint zavart teremteni, azokat a rühes patkányokat, kik földalatti járataikkal aláásnak egy évszázad óta fennálló társadalmi rendet, azokat — igen, azokat a szociálistákat, kik tévesztett elveikkel fel tudták szítani lelkedben egy állelkesezés hevét ! Bár nyílnék meg a föld és nyelné el őket, bár sujtaná le őket a villám és emészténé meg őket tüzével !

A báró tajtékozott dühében és fenyegetően emelte öklét Nazarián konyharuhája felé, mely ott függött a sátor egyik sarkában.

Aztán, fájdalmasan szemrehányó pillantást vetve hallgatóira, így folytatta :

— Elhinnék-e ? Egyszer csak elém áll a hó-bortos beszédével. »Az emberiség felszabadítására« akarta szentelni az életét. Ha, ha, ha ! Le akart mondani minden jogáról és címéről. Azok közt a páriák közt akart élni s osztozkodni akart velök. Ide hallgassanak, uraim, osztozkodni !

— Mily remek fiatalember ! — kiáltotta a tanár, ki félfüllel hallgatta a báró beszédét.

— Mit beszél ! — förmedt reá a báró haragtól villámló tekintettel. — Hát ön is ahhoz a bandához tartozik, vén madárijesztő ! Talán éppen maga is egyike azoknak a firkászoknak, kik

megmérgezték nyálukkal az én kitünő fiamat...
oh... képes volnék!...

A tanár ijedten húzódott össze a széken.

A báró vállát vont a többiekhez fordult.

— Osztozkodni! — kiáltotta. — Hallják-e, barátaim? Hülyékkel és semmirekelőkkel osztozkodni azon, amit nemzedékeken át becsülettel és rátermettséggel szereztek. »Elején kezdeni mindent«, szokta mondani, »jó példával járni elöttetek, szellemi tekintetben degeneráltak előtt, dolgozni a testvérekért, egy asszonnyal együtt, aki nem kendőzi az arcát...«

Fiatal volt, tűzvérű volt, barátaim. Tudtam ezt és uralkodtam magamon, mint férfihoz illik. »Fiam«, — mondtam — »dolgozzál együtt amilyen asszonnyal akarsz, de ne tiszteld meg azt a bandát azzal, hogy helyet adsz neki a szívedben. Jusson eszedbe, hogy nemesember vagy!« S ekkor kimondta azt a szót, mely felgyújtotta atyai haragomat. »Menyasszonyom Durand Yvonne, a földbérlo leánya. Házasságot ígértem neki.« Ez sok volt nekem. Felálltam karosszékemből, az ajtóra mutattam és borzasztó szavakat mondtam. Szörnyeteg, elvakult, igaz érzéséből kivetkőzött apa létemre megátkoztam fiamat s megparancsoltam neki, hogy menjen a szemem elől.

A bárónak szinte elfult a hangja és könyek omlottak végig arcán.

... Megparancsoltam neki, hogy pusztuljon a szemem előtt, barátaim.

S ő pusztult. Egy rossz szót sem szólva, eltűnt. Tizenkét éve ennek, ő húsz éves volt akkor. Róza csak hat. Kerestettem őt minden országban, találomra leveleket küldöztem neki követségeinkre s meglehet, hogy egyik vagy másik levelem kezébe jutott, de választ nem kaptam soha; mert büszke lélek, igazi francia nemesember ő, uraim!

A báró mellére ütött az öklével.

— Ekkor történetesen megtudtam, hogy a szultán szolgálatába lépett és megváltoztatta hitét, nevét. Lehet, hogy a hír nem is igaz, de most mégis ide jöttem, hogy fölkeressem és bocsánatot kérjek tőle, ha megtalálom. Az apja könyeinek talán még sem lesz képes ellenállni. Abban reménykedem. Aztán itt van velem a leányom is. Velem akart jönni minden áron, bár az efféle utazás egyáltalában nem hölgyeknek való. Ime, barátaim, most már ismerik utazásom célját.

— Van-e sejtelme róla, báró úr, hogy mely városban tartózkodik a fia? — kérdezte Nazarián.

— Nem is gyanítom. De városról-városra, helységről-helységre fogok menni s nyomozni, kérde-

zösködni fogok mindenütt. Nem nyugszom, míg meg nem lelem. Istenem, talán csak a sírját találom meg.

Igy szólva, a báró a szeméhez csapta kezét.

— Én bitang, én szörnyeteg! — zokogta.

— Bátorság! — biztatta Jack. — Bizonyos, hogy életben találja meg!

A báró ragyogó gyermeki mosollyal szökött fel.

— Igen, igen, — kiáltotta. — Életben van, érzem! Elhalt feleségem megjelent álmomban s megmondotta... Életben van! Életben!

— Hallja-e, Naz! — mondotta Jack. — Nekem úgy tűnik fel, hogy megtaláltuk azt a kalandot, amelyet keresünk. Ha a bárónak nincs ellenvetése, mi is résztveszünk a hajszálat.

A francia kitörő szenvedéllyel ölelte meg Jackot és sírt, kacagott ugyanegy időben.

— Akarom-e? Dicső fiatalember, a jó Isten is megáldja az égből, ha egyszer majd odakerül. Köszönöm ajánlatát, forrón köszönöm!

— Most ön kerül sorra, professzor. Mi hozta önt ide? — kérdezte Jack.

A német kissé félrebillentette fejét, mint a tyúk, mikor a búzaszemre sandít.

— Hm, hm, — köhécselte, — Bizonyos tekintetben én is hajszolok valamit. Tudniillik Titus Liviust keresem.

— Barátja önnek?

A tanár elszörnyűködve csapta össze a kezét és az égre nézett.

— Irgalmas Isten! — kiáltott fel. — Hát nem ismeri Titus Livius?

— Nem — felelte Jack. — Itt, Marokkóban lakik az az ember?

A tanár sovány arcán két vörös folt jelentkezett.

— Azt kérdezi, hogy itt lakik-e? Szegény, tudatlan ember! Körülbelül tizenkilencszáz esztendeje már, hogy meghalt. Augusztus császár korában élt.

— Ahá, akkor, — szólt lassan és akadozva Jack... — akkor hát nem sok értelme lesz még most is keresni, hogy hol van.

A tanár sértődött pillantással nézett rá.

— Természetesen a munkáit keresem, uram. Rebesgetik, hogy egy teljes Titus Livius van Fezben, a Kairauini-toronyban. Sokan keresték már, de mindeddig eredménytelenül. Oh, Istenem, életem legboldogabb órája volna, mikor megtalálnám.

— Magam is hallottam erről a híresztelésről, — jegyezte meg Nazarián. — Ali bey...

— ...Nem találta meg, de azt hitte, hogy elrejtették, s magam is azt hiszem, — vágott szá-

vába hévvel a tanár. — Oh, isteni Livius! Ha megengedné a gondviselés, hogy én mentsem meg a feledés éjszakájából eltűnt dekádjaidat! Ez volt ifjukorom álma és férfikorom becsvágyó törekvése. Mily áhitattal simítanám szerteomló leveleidet és csókolnám meg szent ereklyeként minden sorodat! Úgy van, imádattal borulnék térdre előtted!

— Voltaképen mit firkált össze? — kérdezte a báró.

A tudós teljes magasságában kiegyenesedett, úgy hogy a lámpába ütötte a fejét, s a két karjával hadonászva, így kiáltott:

— Hogy mit alkotott, uraim! Nagyobbat, mint az egész világ írói együttvéve, nagyobbat, mint minden hős, nagyobbat, mint macedóniai Sándor, nagyobbat, mint Cézár, nagyobbat, mint Kolumbus: Megírta Róma történetét száznegyvenkét kötetben!

A báró harsány kacajra fakadt.

— Ennyi az egész?

A legmélyebb megvetést fejezte ki az a pillanat, mellyel a tanár végigmérte.

— Ne merészeljen nevetni a mesterek mestere, — mondotta szigorú hangon, olyanformán nyújtva előre a pipaszárát, mintha királyi pálca volna. — Én azt mondom önnek, dőljön össze az

önök Louvreja, sülyedjen el az oceánban egész Amerika... csak Titus Livius legyen ismét a miénk!

Viharfelhők vonultak fel a báró arcán.

— Hallja-e, a kalandunk határozottan gazdagszik tartalomban, ha még Livius úr is hozzácsatlakozik! — igyekezett közbevetni magát Jack. — Lépjen társasviszonyba velünk, tanár úr. Talán hasznunkra lehet s mi is hasznára lehetünk önnek. Támogassuk egymást kölcsönösen, hogy meglelhessük az eltűnteket.

A német összeroppant székén.

— Oh! Bocsássonak meg, uraim, — könyörgött. — Elragadtattam magam, mert egész szívemmel csüggök Liviuson. Legjobb barátom ő az egész világon. Egyetlenem és mindenem; csak érte élek és fáradozom. Oroszlán válik belőlem, ha megtámadják... Nagyon szívesek hozzám, uraim és gyönyörűséggel kapok az ajánlatukon. Jaj, a fejem!

— Bravó! — kiáltotta a báró. — Mindent együttvéve, ön alapjában megbecsülésre méltó csontember, tábornok úr. Tehát áll a szövetség. Előbb Bertrاندot keressük, aztán azt a másik urat.

— Előbb Titus Liviust, ha kérnem szabad.

— Menjen a pokolba!

— Egyszerre keressük mind a kettőt, — vá-
gott közbe gyorsan Nazarián.

— És megtaláljuk mindkettőjüket, — tette
hozzá Jack. — Fogadok száz fontba, hogy meg-
kerítjük őket. Éljen a kaland!

— Bertrand éljen!

— Üdv Titus Liviusnak!

— Éljen a szövetség!

Fenékig hajtották ki borukat.

S így végződött ez az ünnep, melyet a sors
rögtönzött a Heszperidák kertjében; minden rész-
vevőjének megelégedésére és örömére ért véget.

NEGYPEDIK FEJEZET.

Az utazók rövid napi menetekben haladtak
dél felé, olyan emberek módjára, kiknek nem sür-
gős a dolguk.

Benéztek minden kis faluba, s olykor-olykor
messzire eltértek útvonaluktól, amit meg kell
tenni minden igazi kutatónak ismeretlen orszá-
gokban.

Nem érték be azzal, hogy fölületesen nézzék
meg a bejárt vidékeket. Körülnéztek a szegényes
gurbiákban, vagyis viskókban, meghajtották fe-
jüket a nomádok összefoltogatott sátrai alatt és
úgy bántak lakóikkal, mint az édes testvérükkel.

És a barna testvérek lelkesülten bömbölve köszöntötték őket. Nem voltak veszedelmesek; ellenkezőleg, nagyon vendégszeretők voltak és jó szívvel kínálták meg őket fekete durra kenyérükkel és édes mentateájukkal. Oly viharos ünneplést csaptak az utazók tiszteletére, hogy a tanár azt hitte, elérkezett utolsó órája, bemutatták játékaikat, az asszonyok pedig magasra tartották fel kicsiny gyermekeiket, hogy cirógassák meg őket. Mikor a nap eltűnt a hegyek mögött, elénekelték vendégeiknek egyhangú dalaikat, melyeket a hurossz gambri igénytelen zengése kísért, megható dalokat a szerelemtől és halálról, az élet örömeiről és viszontagságairól.

— És ezek volnának, Naz, azok az emberek, akik oly sokszor ütnek lázadást?

— Úgy van, Morton úr.

— Akik gyilkolnak, rabolnak és fosztogatnak?

— Igen, valahányszor azt hiszik, hogy büntetlenül vihetik el az irhájukat.

— Nevezetes; ha nem maga mondaná, fogadni mernék húsz fontba, hogy szemenszedett hazugság.

— Megtisztel bizalmával. Látja, ez emberek oly kevésbé komplikáltak, mint csak lehet. Lelküknek nincs sok rétege. Nem sokat fontolgatnak, s minthogy az öröm és fájdalom könnyen elragadja

őket, mint a kezdetleges embereket mindenhol ép oly forrón gyűlölnék, mint szeretnek. Elég egy szikra, hogy tűzbe és lángba boruljanak. Nem irtóznak semmi eszköztől, árulókká lesznek, hazudnak, lopnak s nem ismernek szénelmat. Nem értik jobban.

— Hiányzik belőlük a magasztos erkölcsi érzék, a keresztény lélek e legszebb virága, — jegyezte meg a tanár kenetteljesen.

— Hagyjon fel a fenkölt moráljával, — vágott szavába a báró. — A mi istenáldotta Európánkban ép oly bitangok az emberek, s aki nem lop és harácsol, bizonyára nem a morál tartja vissza, hanem a félelem, hogy rajtakapják.

— Lehet, hogy Franciaországban úgy van...

— Sacré! Micsoda beszéd! Hallja-e! Ha reábukkan az ön kedves Titus Liviusára, vagy nem tudom, kinek is hívják, ha megtalálja odalenn valahol az ő teljes kapsoskötésű fenségében, vajjon ellopja-e vagy sem, ha más módon nem kerítheti kézre? Tegye kezét a szívére, tábornok!

A tanár nyugtalanul pőfékelt a pipájából.

— Bizony, úgy lehet, hogy megtenném, — felelte végre. — De az egészen más. Az ilyen túlkapás javára válnék az egész emberiségnek.

— És nem hazudna-e és csalna is, hogy megtarthassa tisztelt barátját?

— Úgy lehet, azt is megtenném.

— No tessék, ilyen virágot hajt az ön erkölcsé!

— gúnyolódott a báró. — Ön sem különb egy hajszállal, mint ezek a szegény kabilok, kiket anynyira elkárhoztat. Egészen közönséges bitang, igen! Vigyázzanak a zsebökre, uraim!

A tanár a fülét lógatta.

— Én a tanárral értek egyet, — szólalt közbe Róza. — Ha megtalálnák itt Liviust, természetes, hogy az arabok lopták, s ennek következtében a tanár úr teljes joggal cselekednék, ha visszavenné.

A tanár hálás pillantást vetett reá.

— Azonkívül pedig nem volna értelme, egy nagy történelmi jelentőségű művet itthagyni a pusztulásnak egy barbár országban, — tette hozzá az ifjú hölgy. — Nevezd lopásnak, ha elviszik a könyveket, de erkölcsi értelemben jogunk van reá, sőt egyszerűen kötelességet teljesítünk vele!

— Te kis jezsuita! — dörmögte a báró.

— Teljesen egyetérték a mademoisellal, — jelentette ki Jack.

— Én is, — tette hozzá Nazarián. — *Megengedett lopásnak* is nevezhetném.

A tanár, felbátorodva annyi rokonérző lélek támogatásán, ravasz oldalpillantást vetett a báróra s így szólt:

— Báró úr, az önök nagy Napoleonjának is nagy tehetsége volt ahhoz, hogy műremekeket *találjon* azokban az országokban, ahol megfordult. Párisban fenségesen szép dolgokat láttam hátrahagyott kincseiből.

A báró befogta a fülét.

— Hallgasson, hallgasson már! — kiáltotta. — Látom, összeesküdtek ellenem. Gyűjtogassatok, perzseljetez mindennek nevében, ami szent, az erkölcs, a kötelesség nevében! Áldásom reá. Bőkezűségem elismeréséül csak azt kívánom tőled, Róza, hogy mindennapi bezique-partinkat ötezerig folytassuk.

Ez a beszélgetés a Marmora-tavak környékén esett meg, egy héttel azután, hogy útra keltek a Heszperidák kertjéből.

Nem szólva arról, hogy a tanár, leesve az öszvéréről, kitörte egyik metszőfogát, s ennek következtében kissé selypített, az utazás szerencsésen folyt, s a kalandvágyó afrikai utazók meg voltak elégedve.

Jack vadászott, hogy ellássa pecsenyével a közös asztalt, sokszor elkísérte Róza is, ki gyakorlott lovas és kitűnő vadász volt maga is.

A báró meg a tanár tartósan barátságos feleselésben álltak egymással, Nazarián pedig mint karavánvezér, tolmács, főszakács és előadó-taná-

csos végzett felváltva szolgálatokat. Tudott mindent és ráért mindenre. Ez az ember mindenhol jelen volt és akarata mindig észrevétette magát. A báró egy ízben azt mondotta róla:

— Szinte bosszantó látni, mily ügyes ez az ember. Mindnyájunkat megszégyenít. Úgy örülnek, ha egyszer sikerülne olyat kérdezni tőle, amihez nem ért.

Mire Jack azt felelte:

— Nem fogja megérni azt az örömet, mert Naz mindentudó.

A német is csodálta.

— Van olyan járatos a történelemben, mint akármilyen tanár, — jelentette ki. — Díszére válnék minden egyetemnek; mert a tudomány hamisítatlan szelleme hatja át lelkét.

De az örnevénynek nem szállt fejébe a sok tömjénezés; ügyelt mindenre és sohasem tétlenkedett. És este, mikor rágyújtottak a pipára, előadást tartott utitársainak arról a csodálatos országról, melyben barangoltak, uralkodóházainak egymás ellen viselt harcairól s a jövőről, mely reá néz. Sajátszerű, félig tréfálkozó, félig komoly előadómódora volt, mely lehetővé tette, mindvégig ébren tartania hallgatóinak érdeklődését; néha még a báró is lemondott kedves beziquejéről s élénken figyelt Naz beszédére.

A társaság legközelebbi célja Rabat városa volt, s tervbe vették, hogy onnan eltérnek keleti irányban, átkutatják a Szebu és Buragrag folyók közt lévő területet s végre a szent Mekinézen át Fez irányába nyomulnak előre.

Minden reményüket Marokkónak e legnagyobb városába vetették. Ott kell megtalálniok Bertrاندot, ott Liviust, de legalább is valószínű, hogy ott kapnak hírt felőlük.

Ha pedig megcsalódnának reményeikben, szilárdul el voltak határozva, hogy déli irányban nyomulnak elő, azokig a vad, ismeretlen tájakig, melyeket alig érintett európai ember lába, s felkeresik Marakest, a birodalom második fővárosát.

S a tanár minden éjszaka Titus Liviusról álmodott s a kairuini toronyról beszélt álmában.

Déltájban a vándorok tanyát vertek a lankáson, mely a Marmora-tavaktól a tenger partjáig húzódik. Jack kérte itt a pihenőt, mert szerencsét akart próbálni e mocsaras táj kacsái és bekasszinjai közt, a többiek pedig hozzájárultak kívánságához, mert torkig voltak már az örökös galamb-, fogoly- és édeses ízű tengerinyúl-pecsenyével.

E kirándulások egyikén történt, hogy egy kutya közeledett Jackhoz, egyike azoknak a vörös-

sárga, sakálszerű állatoknak, melyek *szlógi* néven szeltében el vannak szaporodva Észak-Afrikában.

Jack ráijesztett, hogy elkergesse, de a kutya nem ment. Farkát csóválva ült le előtte, felnézett reá apró, sárga szemével, s mikor Jack hátat fordított neki, nyomon követte.

— Úgy veszem észre, ez már határozott, — mondotta Jack magában. — Mulatságos! Úgy néz reám, mintha ismerne.

Jack nemsokára azután kacsát lőtt, mely egy mocsárba esett, hová kis-Achmed, ki teherhordóként követte, nem mert utána menni.

— Apport, szlógi! — kiáltotta Jack.

S a kutya apportírozott, mintha életében mást sem tett volna; aztán a farkára ült és bizalommal nézett Jack szemébe.

— A sors rendelése, — mondotta Jack határozottan. — Örökbefogadlak s a neved Inkognitó legyen, mert nem tudom, ki vagy és honnan jöttél.

Ily módon a kis karaván megszorodott még egy taggal, egy hűséges, becsületes lélekkel, mely kész minden veszedelemben követni társait.

Este Nazarián Száláról, a kalózok városáról beszélt, amelyen Rabatba vivő útjuk közben kell majd áthaladniok.

— Szála valamikor a tengerészek réme volt, — kezdette Nazarián. — Ami a riffkabil Marokkó északi partvidékén, az volt a nyugati tengerparton Szála vakmerő férfinépe. Fosztogatásból és rablásból élt és keresztényvérre szomjazott. Jaj volt annak a hajónak, melyet a vihar Szála partjára vetett, vagy amely a szélcsend miatt kénytelen volt a város élesenlátó őrszemeinek látókörén belül időzni! A legénysége már előre is életfogytig tartó rabszolgaságra vagy szörnyű halálra volt ítélve. Nem tudom, melyik eshetőség volt jobb; talán az utóbbi, mert a kínzás, ámbár rettenetes volt, csak pár óra hosszáig tartott, míg a rabszolgaság egyértelmű volt az évekig tartó halálküzdellemmel.

Isten kegyelméből való hóhérok voltak ezek a kalózok, s ráadásul hihetetlen volt a leleményük. Hegyes karóba húzták, tüzes rostélyon pirították áldozataikat; eltemették őket nyakig, hogy élve falják fel őket a hangyák; kényszerítették őket, hogy parazsat nyeljenek és kipányválták őket a város falaira. A fájdalom üvöltése és a jajveszékelés volt az ő fülüknek a legszebb muzsika, s beszéltek róluk, hogy annyira hozzászoktatták magukat az efféléhez, hogy el sem alhattak, ha nem hallottak nyöszörgést meg halálhörgést.

A rabszolgáknak levágták orrát, fülét, hogy ne igézhessék meg az asszonyaikat s malmaikat hajtatták velük, mint az igavonó barommal; körbe szalasztották őket, szakadatlanul csak körbe. Ostorcsapások és szitkok hullottak a szegényekre. Enni nem adtak nekik mást, mint a hulladékot, ami nekik már nem kellett, a láb-belijökbe pedig kaktusztövist és hegyes kavicsot raktak, hogy soha nyugton ne lehessenek. Kímetszették a nyelvüket, hogy ne mondhassanak egymásnak semmit és kioltották a szemük világát, hogy meg ne szökhessenek. Úgy lehet, ez a rémes kegyetlenség bosszúból történt azért a sok rosszért, melyben testvéreiknek a keresztényektől volt része Spanyolországban, mert a kínzóeszközöket a szent inkvizíció mintája szerint készítették.

— Szent Isten! — szakította félbe a tanár.
— S ebbe a szörnyű városba akar vinni bennünket, Nazarián?

— Mindenesetre. De változtak az idők, tanár úr. A szálai férfiaknak mindenesetre még most is volna kedvük, megkínózni bennünket, csak nincs meg reá a módjuk. De azért mindenesetre ajánlatos lesz óvatosan bánni velök, mert nem kell sok hozzá, hogy az ember feltűzelje haragjukat és túlkapásra ingerelje őket.

— Tábornok, önt reggelire sütik meg lassú tűzön, de csakis akkor, ha néhány hónapig lámpaolajon és zsidógyerekeken hízlalták, — jegyezte meg a báró.

— Önt pedig mindenesetre menten megsütik a saját zsírjában, — vágott vissza a tanár.

Nazarián folytatta:

— A szálabeliek még most is a legfanatikusabbak az egész partvidéken és nem tűrik, hogy idegen telepedjék meg köztük. Valamiféle büszke lokálpatriótizmus lakozik bennök. Szála csak a mienk! — szokták mondani. És ápolják a rablóvilág aranykorszakának emlékét, mikor ferdevitorlás gályáik uralkodtak a honi vizeken. Azonkívül pedig közvetlen és különös védelme alatt állnak Szidi Jaburinak, egy rendkívül szent férfiúnak, kinek Allahnál való nagy befolyása fölül áll minden kétségen.

Erre nézve nagyszerű példát mondhatok el önöknek.

Nem túlsok évvel ezelőtt egy francia hajót fogtak el a szálai kalózok, rakományát elrabolták, legénységét bántalmazták. Franciaország ezért kárpótlást követelt és leküldött egy kis flottát, hogy bombázza a várost, ha megtagadná a kárpótlást. Minthogy a szálaiak húzták-halasztották a dolgot, a tengernagy megkezdte a tüzelést

és Szála ágyúi nem maradtak adósak a felelettel. Ám az európai ágyúk néhány óra alatt éreztetni kezdték fölényüket és Szála kénytelen volt békekövetet küldeni s megígérni, hogy másnap reggel megfizeti a kárpótlást.

De azon az egész éjszakán a város fiatalja, öregje Szidi Jaburi marabutja előtt térdelt és imádkozott. Hideg és sötét, holdfénytelen téli éjszaka volt. Az emberek hallották suttogni az elhaltakat a sírokban, s dél felől hollók jöttek és rászálltak a marabut tetejére. Szárnyukat a tenger felé libegtették és fenték a csőrüket. A keleti égboltozaton megjelent egy hosszú csóvájú tüzes gömb s a tenger irányába tartott, és minél messzebbre ment, annál nagyobb és fényesebb lett a csóvája, míg végre épen az idegen hajók fölött megállt a levegőben, mint valami fenyegető vessző. Erre a vad férfiak meg rázkódtak elragadtatásukban s az ajkuk így rebegett: »Dicsértessék Szidi Jaburi!... Dicsértessék!...« Közelgett az óra, mikor a hajnal pírja ébredni szokott. A hullámokból párázat szállt fel, a felhőkből köd ereszkedett alá s a víz fölé áthatolhatatlan fal emelkedett. S az emberek torkából felhangzott ez a kiáltás: »Dicsértessék Szidi Jaburi!... Dicsértessék!...« S a szálai férfiaknak igazuk volt, hogy hálálkodtak neki, mert mikor a ködfal szétfoszlott, az idegen flotta

eltűnt, elfújta a szél, a tenger fenekére süllyedt. És ezt mind Szidi Jaburi tette.

— Csakugyan elpusztult a flotta? — kérdezte a báró.

— Szó sincs róla. A dolog egyszerűen így történt: A tengernagy elpuffogtatta majdnem minden puskaporát és nem mert tovább ott maradni. Mikor a köd leszállt, a flotta elvonult.

— És a kártérítés?

— Még mindig nem fizették meg. De a dicsőség Szidi Jaburié volt s az eset szilárdan megalapította hírnevét. Szála népe nem fél többé idegen hadihajóktól.

— Mikor alapították a várost? — tudakolta a tanár.

— Megbízható történeti kútforrások szerint a karthágói Hanon alapította. A karthágói szenátus parancsára hatvan hajóval, melyeknek mindegyikét ötven evezős hajtotta, útra kelt Herkules oszlopai közt és Afrika nyugati határának mentén, azzal a szándékkal, hogy kereskedelmi összeköttetést szervez ez ismeretlen tájak népével. Ott, ahol most Szála van, partra szállt, hogy élelmet vegyen fel hajóira, s minthogy a hely megtetszett neki, várost alapított rajta. Ez körülbelül ötszáz évvel Krisztus születése előtt történt. Még tovább is folytatta útját déli irányban s meg-

ismerkedett Szenegambia és Guinea népeivel. A karthágóiak látogatásáról nem maradt itt semmi nyom, sem omladék, sem pergament. Szála a rómaiak és a gótok északafrikai uralma után az arabok kezébe került s kisebb megszakításokkal az övék is maradt.

— Vajjon nem maradt-e a későbbi korszakokból e városban vagy környékén semmi, aminek régiség szempontjából érdekessége van, teszem könyv, felírás, fegyver vagy más eféle?

— Csak egy római vízvezetékét látni a föld színe fölött; de a kutató vagy kincskereső bizonyára gazdagon arathatna ezen a tájon. Elég, ha az ember arra a rengeteg zsákmányra gondol, melyet e fáradhatatlan rablók összeharácsolhattak az idők folyamán. Amit nem használhattak maguk, természetesen a föld alá rejtették. Ez a szokás manapság is megvan még ebben az országban. A föld a marokkóiak bankja. Sajnos, nem hagytak hátra leírást azokról a helyekről, ahol elásták kincseiket és ásatást rendeznünk nem szabad. De majd ha az európaiak megegyezhetnek ez ország feltárásában és leomlanak az előítéletek korlátai, meg vagyok győződve, hogy sok olyan dolog kerül itt napfényre, melynek nagy tudományos értéke van.

— Oh, akkorra már mi valamennyien a föld alatt

leszünk, — sóhajtotta a tanár s egy magános könyccsepp borította el kutató szemét.

— Nekünk, a legnagyobb valószínűség szerint, csekély kilátásunk van, de egyszer csak mégis eljön a megváltás ideje. Olyan megrögzött barbárság, mint ez a marokkói, nem állhat meg sokáig Európa közelében.

— Franciaország természetesen annektálni fogja Marokkót, mint elfoglalta már Algirt is, — mondotta a báró. — Mi vagyunk hozzá legközelebb.

— Hm, — köhécselt a tanár. — Nekünk is van annyi közünk a dologhoz. Elég a franciáknak Algír. Rossz gyarmatosítók ők, nincs türelmük hozzá. Azonkívül pedig tudom, hogy a császár jó ideje nagy figyelmet fordít erre az országra.

— Ugyan ne fecsegen már, — fortyant fel a báró.

— Nem, *mi* vagyunk legalkalmasabbak egy új ország kezeléséhez, — sietett közbevetni Jack — mi oly türelmesek vagyunk és van tapasztalásunk is.

Róza hangosan felkacagott.

— No, most mindjárt hajba kap három nagyhatalom, — mondotta. — Ezennel kinevezem magam döntőbírónak s jogosultnak mondom ki, hogy testvériesen megosztozkodhassanak e vitás országon.

— Ehhez magam is hozzájárulok, — jelentette ki Nazarián. — Alapítsanak egy kozmopolita birodalmat nemzetközi kormányzattal, egy központi helyet, hol találkozhatnak egymással észak és dél népei, amolyan főiskolát, mely mindegyik félnek könnyen hozzáférhető, hol megtanulhatják egymástól a népek közt való megegyezés nemes művészetét. Úgy, úgy, — folytatta leeresztve hangját, mintegy önmagában — a népek megegyezését, a botrányozás kövének a népek közül való eltávolítását, a testvéries összetartást a kölcsönös bizalmatlanság helyett, a békés együttműködést, ahelyett, hogy rosszul értelmezett hazafiságból szemben álljanak egymással — hiszen valamennyien egy testből, egy vérből vagyunk alkotva.

A báró helyeslően bólintott.

— Az elmélete bizonyára helyes, Nazarián úr, — mondotta. — Abban szívesen értek egyet önnel. De azért — elgondolkozva megállt — én mégis csak megmaradnék franciának.

— Én pedig németnek, — kiáltotta a tanár nyomatékkal.

— Én pedig angolnak, — jelentette ki Morton Jack szárazan.

— Én pedig, sajnos, mindig örmény maradok, — tette hozzá Nazarián és bánatos mosoly szállt

át arcán, mint az árnyék. — De mindez ne legyen akadály, hogy pár száz évvel beleálmodjuk magunkat a jövőbe.

Az utitársak egy darabig szótlantul ültek a sátorban és némán pipáztak.

Kis távolságról odahallatszott hozzájuk kis-Achmed magas hangja. Valami monoton dalt énekelt, melynek refrénjét a társai szabályszerűen együtt énekelték vele.

Egy éji madár megszólalt a fejük fölött és a dal egyszerre elhallgatott.

A csendet most csak a tűz pattogása és az abrakot ropogtató lovak halk nyerítése szakította félbe.

— Miért hallgatott el a dal oly hirtelen? — kérdezte Róza.

— A madár ijesztette meg őket, — felelte Nazarián. — Óvásul veszik azt a rikoltást. Oly babonások... Hallja csak, megint rikolt az a madár. Azt adja tudtukra, hogy meghalt valami atyjukfia. Ha még harmadszor is figyelmezteti őket, akkor bizonyos, hogy valami veszély közeledik.

Az utazók, valami kietlen érzéstől ragadtatva meg, feszült figyelemmel hallgattak.

Ekkor egyszerre valami szörnyű, fülethasogató ordítás hasította meg a csendet, eleinte a legmaga-

sabb, metsző diskánt, aztán lökésszerűen aláereszkedett a hanglétrán, s végre a rekedt zokogás egy nemébe fült.

— Óh! — kiáltotta a tanár. — Ez az én bölcs számaram. Nem ordít gyakran, de ha megszólal, akkor kitesz magáért.

A báró torkaszakadtából kacagott.

— Ez megmentette a helyzetet, uraim, — kacagta — hallják csak, most már megint énekelnek a mi barna ördögeink.

S úgy is volt. Künn felhangzott ismét kis-Achmed egyhangú danája. A baljóslatú jel hatalmát vesztette.

— Nincs más mondanivalója Szála városáról, Naz?

— Nincs más, mint még az, hogy falai közt egy mindenekfölött szent sírt rejteget. A Diláj Szanhajából való El Ajasi, jobban mondva csak a feje pihen benne; de nem tekintik a város védőszentjének, mert életében Szála ellensége volt s a város ellen harcolt berber vitézeivel. Legyőzték s levágták és zsákba tették a fejét. De a szentség annyira megrögzött abban a férfiúban, hogy a feje, mikor a városba vitték, folytonfolyvást a Korán verseit idézgette, aminthogy életében is azt cselekedte nappal-éjjel — ékes példáját szolgálta ekként a szokás hatalmának.

Nazarián befejezte előadását e nap estéjére. Jókora lefeküdtek, mert másnapra hosszú út várt reájuk. Jack, mielőtt elaludt, megfogadta magában, hogy minden évben tesz ide vadászkirándulást, amelyben részt kell vennie Inkognitónak is.

A föld gözt bocsátott magából és nehéz, szürke ködtömegek kúsztak lomhán a Marmora-tavak sötét vizeire; itt-ott, megannyi sárga csillagként, a benszülött angolnahalászok szurokfáklyái fénylettek. Milliárd és milliárd parányi szunyog zümögött a nyirkos levegőben s a mocsárrét nádasában fáradhatatlanul vartyogtak a békák. A fővenyparton lévő vackukból rókák ugattak egymásnak, de hirtelen elhallgattak, mikor egy-egy hiéna hosszan elnyúló vonítása szakította meg az éjszaka csöndjét. S mind e hangok közül hatalmas alaphangként hallatszott ki az oceán morajló basszushangja, s erősödött és halkult, mint a lehelet, mely egy alvó óriás mellkasából tör elő. S a távolban, az alacsony dombláncolatok mögött, felemelte ragyogó ezüst sarlóját a félhold.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Átkelve a Zebu-folyón, a karaván másnap délelőtt azon az épen nem vonzó lapályon tartott pihenőt, mely Mehedja romladozó kikötőjénél kezdődik és Szála városánál ér véget.

Várták Jackot, mert ez a Nimród nem vehette a lelkére, hogy csak úgy kerülve-fordulva hagyja oda a Marmora-tavak környékén lévő fenséges vadászterületet, s kora reggel kilovagolt Inkognitó társaságában.

— Könnyelműség tőle, — jelentette ki a báró.
— Nem mondotta meg neki, Nazarián úr, hogy megbízhatatlan az a környék odaát?

— Figyelmeztettem reá, de meggyőződése, hogy nincs az a hatalom, mely képes volna visszatartani Morton urat attól, amit egyszer a fejébe vett.

— Ép olyan csökönyös, mint az én szamaram, — mondotta a tanár nyomatékkal. — Mikor az akar valamit, ugyancsak akarja!

— Apám, forduljunk vissza és keressük meg, — szólalt meg Róza. — Az ember nem tudhatja, nem érte-e baj künn a lápföldeken.

— Te aggódol, — felelte a báró és ravaszul mosolygott a leányára. — De nem bánom, Nazarián úr meg a tanárunk itt maradhatnak őrizni a tanyát. Remélem, hamar visszatérünk barátunkkal.

A keresők szerencsével jártak; egy óra hosszáig sem lovagoltak még a folyó balpartján, mikor egyszerre vidám halló-kiáltás állította meg őket.

Jack volt személy szerint.

Lóháton ült és a folyó túlsó partjáról integetett feléjük.

— Az ég szerelmére, mit keresnek ott? — kiáltotta át hozzájuk.

— Egy elszabadult angolt keresünk, — felelte a báró.

— Aggódtunk miatta, — tette hozzá Róza.

Jack nagyon csodálkozni látszott; életében először esett meg rajta, hogy valaki aggódott miatta.

— Nagyon kedves önöktől, — mondotta végre.

— De mondják meg, hol van itt a gázló?

— Kissé alább, menjen csak arra. Épen jó úton van.

A báró meg Róza megfordították lovukat és csakhamar egy partra kerültek Jackkal.

Az angol titkolódzó arckifejezéssel vett ki az övéből egy kis papírtölcsért és udvariasan átnyújtotta Rózának.

— Hálából a mentőexpedícióért, — mondotta — Igazgyöngy a Zebu vizéből.

Kíváncsian nyitotta ki Róza a tölcsért és öt tojásalakú, szürke gyöngyszem gurult a tenye rébe.

— Gyöngy, valódi igazgyöngy! — kiáltotta a leány meglepődve és félig zavarodottan. — De mondja, honnan vette?

— Alábuktam érte. Nagyszerű sport.

— De honnan tudhatta?...

— Találkoztam pár lezüllött alakkal. Mezítláb voltak, mór köpönyeg a vállukon, borzasztóan rongyosak. Európai mind a kettő. De hogy miféle nemzetbeli, nem tudom. Az egyik tudott valamelyest angolul és kenyeret kért. Odaadtam neki, amim volt. Aztán elmondotta, hogy a Zebuban gyöngyöt is találni. Ha jövő évben visszajövök, tovább folytatom ezt a mesterséget.

Mikor Jack az európaiakat említette, a báró a fülét hegyezte, most pedig mohón kérdezte:

— Milyenek voltak?

— Az egyik, az, akivel beszéltem, szőke körszakállas kicsiny fickó volt. A másik körülbelül akkora volt mint ön, erős alkatú, fekete szakállú, barnaszemű és sebhely van az arcán. Fiatal ember még mind a kettő.

A báró görcsösen megragadta Jack karját.

— Merre tartottak, Morton úr? Hová készültek?

— Nem kérdeztem tőlük, de északi irányban mentek.

— Utánuk! — kiáltotta a báró. — Látnom kell őket. Az utóbbinak személyleírása ráillik Bertrandra — nagysága, szemei, a sebhely, minden. Jöjjenek velem.

Harmadízben keltek át a folyón és a tó irányában vágtattak el. A báró úgy vágtatott, mintha az élete forogna kockán.

— Csak nyugodtévér, öreg úr, — óvta Jack atyai hangon. — Nincsenek nagyon messze és úgy baktattak előre, mint két rosszlábú teknősbéka. Tartsunk csak szemlét.

Megállította lovát és figyelmesen kémlelte a tájat a tábori messzelátójával.

Egyszerre felkiáltott örömében.

— Ott messze füstöt látok, ők lesznek azok, letelepedtek, hogy megsüssék a reggelijöket. Gondoltam mindjárt, hogy nem járhatnak meszszebbre.

— De a kenyeret csak nem sütik, — vetette ellene Róza.

— Odaadtam nekik minden vadászsákmányomat, nyulat, kacsát, szalonkát, — magyarázta Jack. — Nagyon ki voltak éhezve.

— Gyorsan ! Gyorsan ! Siessen, — hajszolta a báró. — Engem már megöl az izgalom. Ne felejtse el, hogy egy apa szíve dobog itt bent. — S ígyszólva, bravurosat ütött domború, széles mellére.

Gyorsabb ügetésre fogták lovaikat és csakhamar megkülönböztethettek a kis tűznél ülő két emberalakot.

— Látom őt, — kiáltotta a báró izgatottság-

tól remegő hangon. — Ő az ! Most feláll és reánk néz !... Róza ! Nézd csak !... Elárnyalja szemét a kezével ... Oh ! Mily jól ismerem ezt a kézmozdulatot gyermekkorra óta !... Most a másikkal beszél .. nézzétek ! Most a nagy kőhöz megy, hogy messzebbre láthasson róla ... megismerem a járását ... Mennyben lakó Isten !... Róza !... A bátyád ... Bertrand ! Jövünk !!

— Csinos kis találkozás volna, — dünnyögte Jack. — De kalandnak vészettül jámbor !... Szerencse, hogy itt van még Livius is !

Egészen közel jutottak a két férfiúhoz ; azok, mint Jack egész helyesn következtette, épen falatoztak.

— Fiam ! Fiam !...

A báró hirtelen megállt és arcának ragyogó kifejezése oly gyorsan eltűnt, mint a kialvó fény.

— De hiszen nem is ő, — mondotta siránczó hangon. — Csöppet sem ő, nem Bertrand orra ez !

És hátrafordulva, rendreutasító pillantással így szólt Jackhoz :

— Megfeledkezett az orráról. Miért feledkezett meg az orráról, fiatalember ? Az embert az orráról ismerik meg. Az emberi arcon megváltozhatik minden, de a nemesen hajlott orrból sohasem lesz pisze orr.

Jack le volt forrázva.

A báró vállát vont, sarkon fordult és udvariasan levette kalapját az idegenek előtt.

— Bocsássanak meg, uraim, a tolakodásomért, — mondotta. — Félreértésnek estem áldozatául. Remélem, nem voltam terhükre.

A két úr nem felelt.

A báró figyelmesen mérte őket végig a szemével.

— Nem szolgálhatnék talán valamivel az uraknak? — folytatta.

Azok egymásra néztek.

A szőke aztán megszólalt:

— Uram... nem tudom, kihez... — hebegte zavarodottan. — Turisták vagyunk és eltévedtünk. Ha történetesen nem találkozunk ezzel az úrral, — és Jackra mutatott — nem tudom, mi lett volna belőlünk. Nem olyan egyszerű dolog előrejutni idegen országban, mikor a pénz elfogyott s az ember lopni nem akar. Hetek óta vagyunk úton s mint látja, kissé elnyűttük a ruhánkat... ha tehát...

S e szavai után végighúzta kezét a rongyos köpönyegén és szomorú pillantást vetett a meztelen lábszáraira.

— Ha kérdésemet szerénységgnek nem veszi: honnan jönnek az urak? — kérdezte a báró és nyájas pillantást vetett nézett a két férfiúra.

A szőke kérdő pillantást vetett a bajtársára s ez jóváhagyólag intett neki.

— Azt hiszem, becsületes férfiúval van dolgom s veszedelem nélkül megbízhatom önben, — felelte amaz. — Lássa, gyalogszerrel jártuk be az országot az algíri határtól idáig; éhezünk, fáztunk és örök rettegésben éltünk, hogy elfognak és — agyonlőnek bennünket.

— Sacré! Most már értem... az idegenlégióból szöktek meg?

A fiatalember lehorgasztotta fejét.

— Úgy van, — mondotta. — Nem lehetett elviselni *azt* az életet.

A bárónak egy gondolata támadt.

— Mondja, — kérdezte mohón — szolgálata vagy kóborlása közben nem találkozott-e valaha egy ép, egészséges fiatalemberrel? Megmondom a nevét...

Amaz keserűen mosolyogva vágott a szavába.

— A légióban nincs neve az embereknek, uram. Ott végképen megfosztják az embert egyéniségétől, akaratától, nemzetiségétől. Az ember ott polgári hálott, csak a számát vonszolja magával, meg az — emlékeit.

— Úgy van, úgy... tudom. Szomorú, nagyon szomorú...

A báró elgondolkozva húzta végig kezét a hom-

lokán s merengve nézett a messzeségbe. Aztán kivett valamit az övéből s az idegen kezébe tette.

— Fogadja szívesen tőlem, — suttogta. — Isten önnel.

Lóra ült, időt sem engedve a szökevénynek, hogy köszönő szót mondjon.

— Elképzelhet-e, Morton úr, szocialistább valamit, mint ez az idegenek légiója? — kérdezte, mikor a tanyájuk felé ügettek. — Bitangok és nemesemberek, gonoszak és jók, faggyú és szalonna egy csöbörbe dobva. Egyéniség, akarat, önérzet, becsvágy — fuccs valamennyinek — csak szám, csak szám minden!

S a báró hatalmasan ropogtatva mondotta ki azt az életerős mondatot, melyet Cambronne tett szállóigévé a waterlooi csatában.

* * *

A tekintélyes karaván lassan és méltóságteljesen vonult végig Szála városán, egy kéz sem emelkedett föl ellene s még a gyűlölséggel teli Szidi Jaburi is veszteg maradt sírjában.

Minden baj nélkül vitték át az utazókat a felukkoknak nevezett ladikok a Buragrag folyó zavaros vizén s a karaván épen akkor vonult be Rabatba, mikor a nap korongja a hullámokba merült.

Sátraikat azon a sziklán ütötték fel, mely a város fala előtt meredéken nyúlik ki a hullámok közül. Nem akarták, hogy a város zaja és bűze háborítsa nyugalmaikat és rontsa az étvágyukat.

A következő nap reggelén Buhm Hiláriusz heidelbergi tanár anyaszült-meztelenen állt sátrában és csöbörszámra zúdította a vizet Szaid nevű szolgája által a csontos testére.

S a derék német ez elfoglaltsága közben a következő előadást tartotta egy láthatatlan hallgatóságnak:

— O tempora, o mores! Rabat el Fath, te győzelmekhez szokott város, hová lettek a hévízű forrásaid! Hová lettek márvány-medencéid, melyekbe kristálytisza víz csorgott? Fénylő csarnokaid s alabástrom-oszlopaik hová lettek? Elsülyedtek a földbe, mint dicső multadnak márványpalotái! Oh Istenem! Idegen országból jött vendéged most kiállított műtárgyként kénytelen állni egy zsidó-asszony mósódézsájában, melyben alig lel elég helyet a lábainak is. Mélyre, nagyon mélyre sülyedtél! Hová lettek hatalmas termetű rabszolgáid, kik elősiettek, hogy illatos olajjal kenjék meg a jövevény testét s hullámos hajfűrtjeit? ... Elég! Elég! Szaid! ... Vidd el a csöbröt, add de a törülközőt és dörgölj meg a pamutkendővel ...

Oh, Istenem! Oda lett minden, tisztelt uraim! Nézzék, az ember kénytelen beérni azzal, hogy egy ügyetlen, rossz-szagú barbár szolgálja ki, barbár, kinek tenyere vasreszelő, a köpönyege mozgó állatsereglet... Erősebben, Szaid, erősebben!... Rabat el Fath, hová lettek lágy rózsás párnáid? Hová lettek, arannyal hímzett köntösükben, ha egyáltalában volt rajtuk ruha, a te fehérkarú táncosnőid, hol vannak furolásaid, lantverőid?... Jaj, hiszen te vagdaltpecsenyét csinálsz belőlem, Szaid!... Megnyúzol eleve-nen!... Lassan! Lassan, barátom!... Hová lett ezüstserlegben gyöngyöző nemes borod, hová lettek fügével, szőlővel és gránátalmával telt aranytálaid? Rég a fenében van mindez, Szaid!

E pillanatban megszólalt kívül Jack hangja:

— Tanár úr, várjuk; mondja csak, vendége van odabenn? Úgy rémlett, mintha egész folyékonyan beszélt volna.

— Anyanyelvemen beszéltem, Morton úr.

— Úgy, eszerint valami földije látogatta meg?

— Szaiddal, a cipőmmel, a sátor póznájával beszéltem. Jöjjön be és üljön le, míg végzek az öltözködéssel.

Jack bemászott, Szaid pedig kimászott.

— Tudja, Morton úr, oly gyötrelmes reám nézve, hogy oly ritkán beszélhetek az anyanyelve-

men ; pedig szükségét érezném. Azért hát magammal beszélek, mert rajtam kívül nincs itt senki, aki megértene !

— De hiszen Naz megérti.

— Mindenesetre ; de oly ritkán vagyunk együtt magunkra, és aztán — hm, hm — igen, hogyan is mondjam — nem fejezhetem ki magam úgy, amint szeretném, s ez az én bajom. Lássa, voltaképen nem vagyok olyan, mint amilyennek mutatkozom. Néha az az érzésem van, hogy itt járok, s csak az egyéniségem visszáját mutatom önöknek. Bemutatkozásom módja volt az oka, Morton úr, abban volt a hiba. Egészen magamon kívül voltam, de ez bizonyos látszatot keltett ellenem s ettől a látszattól nem fogok megszabadulni soha.

E szavai közben a tanár nagy gonddal és fordítva húzta fel a nadrágját.

— Azután meg szörnyen megzavarodom a nőtársaságban. Egyszerűen megáll az eszem, a gondolataim elbújnak, ismereteim, meggyőződéseim, melyekre fáradsággal tettem szert egy emberéleten át, úgy elolvadnak két meleg női kéztől, mint a hólabda. Azt mondom, amit nem is gondolok s úgy tűnik, mintha messziről hallanám saját hangomat, mintha papagály-csacsogást hallanék. De mikor aztán megint otthon vagyok a magá-

nos sátramban, akkor úgy érzem, mintha szorítócsavarból szabadultam volna ki, akkor ismét szabadnak érzem magam, akkor megoldódik a nyelvem.

— De hiszen Róza kisasszony oly egyenes lelkületű, ő csak nem félemlíthet meg senkit.

— Hát persze hogy nem; az Isten szerelmére, ne értsen félre! Róza kisasszony angyal. A nemében van a hiba, nem benne. Mindig úgy voltam, esetlen és ostoba voltam a női társaságban. Persze nincs is nekem olyan mondanivalóm, ami érdekelhetné azt a megbabonázó asszonynépet. Elhinné-e, hogy megesett rajtam egyszer, hogy azzal szórakoztattam egy ifju hölgyet, kibe, megvallom az igazat, egy kissé szerelmes voltam, hogy részletesen tájékoztattam arról, minő társadalmi helyzete volt a bábáknak a régi babilonoknál? Fokozódó ámulattal hallgatta beszédemet jó negyedóra hosszáig, akkor aztán ment útjának, azzal a szent meggyőződéssel, hogy az eszemet vesztettem.

— Alapjában véve nem is lehet csodálkozni rajta.

— Nem, magam sem csodálom. Lássá, így vagyok én. Nem elszomorító ez?

S a tanár rendkívül boldogtalan kifejezéssel fordította Jack felé a sovány, símára borotvált arcát.

— Oh, magam is nagyon gyámoltalan vagyok a nők társaságában, — vigasztalta Jack. — Alapjában véve kissé bárgyunak találtam őket mindig.

— Hm, hm... pedig úgy rémlett nekem, mintha némi hajlandóságot fedeztem volna fel önben a kis francia nő iránt... nem volna abban semmi rossz... átkozottul bájos ifju hölgy az! Ne vegye rossz néven, kedves uram, hogy ily őszintén beszélek.

Jack mosolygott.

— No igen, és teljes kilátása lehet reá, hogy várúr lesz még belőle Gascogneban, ha ugyan egy szép napon nem akadunk össze Bertrand úrral, — folytatta a becsületes férfiú. — Tudja, szembe tűnt, hogy nagyon nyájasan tekint önre, aztán tegnap este alattomban úgy szerette magát — hi, hi.

És dévajul csiptetett a szemével, aztán hozzátette:

— Az ember a kutyát simogatja meg és a fiatal urra gondol: sok mindent észreveszek én a pápaszemem mögül, sokat ám, Morton úr. Úgy, most már készen vagyok, lecsapni a reggelire.

És Buhm Hiláriusz tanár föltette deres fejére a széleskarimájú kalapját, reágyujtott a reggeli pipájára és kevélyen lépett ki a sátrából.

A báró ma ragyogó reggelivel és ünnepi jókedvvel várta vendégeit.

— Hallják csak, barátaim, nyomon vagyok, — mondotta. — Hírét hallottam két renegátnak s most kérem az önök támogatását. Két csoportba fogunk oszlani, oly módon, hogy a két tudós úr keresi fel az egyiket, Róza, Morton úr meg én pedig a másikat vállaljuk magunkra. Egy óra múlva ide fog jönni két mór fickó, hogy megmutassák az utat azokon a kloakákon át, melyeket itt utcának hívnak. Lehet, hogy ma este már vendégül látjuk magunknál Bertrandot. Úgy van, határozottan érzem. Úgy rémlik, mintha látnám és hallanám. Mily öröm! Mennyi mondanivalója nem lesz, Róza!

— Ne legyenek túlvérmes reményeid, kedves atyám.

— Ne kételkedjél, gyermekem. A remény tart össze mindnyájunkat. Ilyen az élet. Éljen a vidám remény! Nélküle nagyon sötét volna a világ.

— És a kiábrándulás?

— Ejh, az hamar elmulik. Az ember a következő pillanatban már új, elasztikusabb reményt teremtet magának.

— Édes, drága apám.

— Ez az én vallásom, Róza. Hiszek erőnk és

akarátunk folytonos megújulásában. A pokolba az olyan tutyimutyiakkal, kik letörnek, mert nem megy minden a kedvük szerint — meg sem érdemlik, hogy megfiatalodjanak s nem is fiatalodnak meg. De ne mélyedjünk bele az effélékbe; hiszen ez már szinte filozófia.

— Sajátságos vérmérséklete van önnek, — jegyezte meg a tanár. — Olyan, mint a nyári nap, melyen jég esik. Az én hangulatom kissé tartósabb, de ősziesebb is.

— Nem is gascognei ön, tisztelt uram! Az ön ereiben lomhábban folyik a vér, épp úgy, mint az angolokéban. Hiresek is róla.

— Vajjon nem hiresek-e az angolok egy másik tulajdonságukról is? — kérdezte a tanár csípmősen.

— Diable! . . .

— Nekem épen az angolok nyugodtvére tesszik oly nagyon, — vágott közbe sietve Róza. — A határozottság és a megbízhatóság benyomását teszi az emberre.

— Kitűnő a szardina, báró úr, — jegyezte meg Jack.

— Egy penmarci barátom révén tettem szert reá, villámhárító úr, — mondotta a báró kedélyesen kacagva, és a némethez fordult:

— Tudom, mire akar kilyukadni, Tiberius ur;

az a hírünk, hogy túlozni szoktunk. Lehet, hogy túlozunk; de egyik költőnk magyarázatát adta ennek a tulajdonságunknak. »A nap az oka«, — mondja. — »Szép országrészünk napja tüntet föl mindent nagyobbnak a szemünkben, az teremt hegyet a kis dombból, várat a kicsiny házból és pálmafát a cserépbeli kis virágból.« Azt hiszem, van is benne valami igazság, mert mi a nap gyermekei vagyunk ép úgy, mint önök a köd, a hideg és a kandalló gyermekei. De hagyjuk azt, barátaim, ma nagy nap van, kilátásaink biztatóak és a renegátok integetnek már felénk.

* * *

Oh, Rabat, nyomorúságos fészek te! Sok látni érdemeset a szemnek nem kínálsz. Kortól feketült falaival, várával, vásárterével, szűk utcáival és sikátoraival, melyek sohasem kötöttek ismeretiséget a jószándékú seprővel, e helység csak torzképe szemünkben annak a képzetnek, melyet egy városról alkotunk.

De mily büszkén beszélnek róla saját gyermekei! Kiterjedt kereskedelmi összeköttetéseiről, vásárjáról, gazdag családjairól, kávéházairól — e sötét odukról, hol az ember piszkos szalmazsákon ül és magába szedi a férgek különböző nemeit. És ne feledkezzünk meg az európai hotelekről, kor-

hadt padlójukkal, egy helyiségben egyesített konyhájukkal és udvarukkal, kietlen, nyirkos vendégszobáikkal, melyeknek fala vértől csöpögő Krisztusképekkel és égő, átszúrt madonnaszívekkel van teleaggatva.

Rabat el Fath, te diadalmakhoz szokott város!

De egészen meg is feledkezem az ágyúkról, a hatalmas Krupp-féle ágyúkról, melyek kimagasló helyzetükből oly fenyegetőleg vannak a tengerre szegezve. Ezek a legnagyobbak az egész birodalomban s a szultán büszke reájuk.

Van itt két palota is, telve elhunyt szultánok drágaságaival, arany- és ezüstrúdjaikkal, zsák-számra álló drágaköveikkel és kincseikkel, melyeket, sajna, nem láthat senki, de amelyek mégis ott kísértének a jámbor mórok képzeletében.

Aztán majd hogy meg nem feledkeztem a Barráról, erről a roppant homokzátonyról, melyet Allah egy földrengés alkalmából duzzasztott fel a mélyből, épen ott, ahol a Buragrag a tengerbe ömlik, hogy csatahajó hozzá ne férhessen és kárt ne tehessen a városban.

Viharos időben, mikor a bösz oceán ostromolja a hozzáférhetetlen partot, a kompok néha hetekig kénytelenek vesztegelni a Barra miatt; és a mór ember ilyenkor fekete ujjával a hullámokra mutat, melyek tajtékozva és sziszegve rontanak a

szirtekre, és tiszteletteljesen suttogja: »Bizony, Allah keze volt, meg akarta védeni városát«.

Ám e rongyos fészek fölé afrikai ég borítja szeplőtelen, a legparányibb felhőtől is tiszta, azurkék mennyezetét; a düledező viskók minden szennye és romlatagsága körül szeliden és lágyan húz végig a folyó partján lévő citromkertek virágillatától terhes szárazföldi szél, mintha maga a szerető természet akarná jóvátenni az emberek hanyagságát.

* * *

A báró reszketett izgatottságában, mikor kísérelőivel végigbandukolt a komor utcán, amelyben a renegát háza volt. Végre megálltak egy alacsony, szüette kapu előtt, s a vezetőjük kopogtatott az ajtókalapáccsal. Kisvártatva kinyílt a kapu, egy szerecsenleány nyitotta ki, s beléptek valami kertfélébe, melyet minden oldalról vasrácsos ablakokkal áttört, fehérre meszelt falak vettek körül.

A kert közepén szökőkút volt, s a zöld és fehérszínű kőlapokkal fedett utakon csinos három- és négyszögletű csoportokba formált apró mandolafák és jázminbokrok álltak.

Meredek lépcső vitt fel egy nagyon keskeny s az egész falon körülfutó karzatra, melynek síma

korlátján virággal és folyondárral tele vörös és sárga cserépvázák álltak.

Itt-ott tágas kalitkák voltak, ajtaik nyitva, úgy hogy lakóik kedvökre röpdöshettek rajtuk be s ki. Szerető, gondos kéz nyoma látszott itt, ebben a miniatürkertben, az összhang iránt fejlett érzékkel megáldott művész tervezhetett és alkothatott meg itt mindent. Itt minden lépten-nyomon tisztaság és rend kötötte le utazóink érdeklődését, ellentéte annak a szennynek és rendetlenségnek, amely egész útjukon mindennapos látványuk volt. Finom, szinte észre is alig vehető tömjén-, rózs- és jázminillat töltötte meg a levegőt, az a bámulatos, bizarr, idegenszerű illat, mely az európai embert ép oly biztosan hajtja a Kelet bűvös hatalmába és teszi mámorossá érzékeit, mint egy szép tündér bűvös lehellete.

De hol van az, ki megalkotta e műremeket és kiásta ezt a mosolygó paradicsomkertet a piszkos, kicsiny mór város tömkelegéből?

Az utasok leültek a szökőkút medencéjének szélére s némán vártak, mintha hallgatag meggyeztek volna, hogy nem szakítják meg szentségtörő szavukkal e hely pásztori csöndjét; de semmi emberi lény nem mutatkozott többé azután, hogy a szerecsenleány magukra hagyta őket. Az egész ház kihaltnak látszott, csak a kis madaraknak a

futó virágok közt való röpdelése és a szökőkút egyhangú csobogása szakította meg a nagy hallgatást.

Elsőnek Róza mert megszólalni suttogó hangon, és szava majdnem félénk volt:

— Mily gyönyörűszép itt minden! Mintha a hajdankor csodás regevilágában élnénk!

Jack így felelt:

— A teológiára fogom vetni magamat. Gyönyöket fogok keresni a régi kútforrásokban, mint kerestem, alámerülve, a Zebu folyó vizében. Kezdem megérteni, hogy van valami igaz abban a mondásban, hogy a paradicsom kertjébe egy tűfokán át visz az út. Azelőtt kissé merésznek tartottam ezt a mondást. Most már megérthetem, mert ez a kis kert valóban olyan, mint a paradicsom kertje.

A báró néma csodálattal nézett körül.

Úgy lehet, a fia volt mindennek a megalkotója.

— Bertrand otthona! Talán hosszú éveket élt át e csodakertben! Itt, e medence közelében engedte át magát a költészetnek és álmainak.

Itt érezte a vágyat — vajjon régi otthona után-e? — Ki tudhatja?

Vagy ezen a földön vert gyökeret a szíve, mint a mandolafák és a virágok, melyeket elültetett?

Nem, nem! Nem lehet. Lényének gyökerei Franciaország földjében vannak. Abban a dicsőséges földben, melyet ősei vérükkel öntöztek meg; és oda kell visszatérnie.

A sejtelemtől a bizonyossáig nem volt hosszú az út a délvidék e napsugaras gyermekének lelkében.

Most már végképen meg volt győződve, hogy a fia itt lakik.

Néhány perc, és a szívére fogja szorítani; aztán együtt maradnak, amíg csak élnek.

És elragadtatva forró képzelmétől, a jó báró felállt, megkapó mozdulattal ég felé emelte a két karját s magánkívül kiáltotta:

— Bertrand! Bertrand!

HATODIK FEJEZET.

Fenn a karzaton megcsikordult s kinyílt egy ajtó. Kicsiny, szürke, körszakállas, turbános, hófehér haikba burkolt, kövér emberke tipegett le sárga papucsban a lépcsőn, aztán kimért léptekkel a szökőkút felé tartott s könnyű meghajlással szívére és homlokára tette kezét a jövevények előtt.

— Szálem alejkum! — köszöntötte őket mély hangon.

A báró olyan volt, mintha arculütötték volna.

— Oh, ez a kövér emberke! — suttogta panaszosan. — Ez a kövér emberke!

Aztán megemelte a kalapját és szokott bőbeszédségével hosszú magyarázkodásba fogott. De a renegát szavába vágott egy kézmozdulattal, mely illett volna egy szultánhoz is.

— Ismerem látogatásának célját, báró úr, — mondotta franciául. — Konzulja, kihez ügyével fordult, beavatott a dolgába. Ha ő közbe nem veti magát s ha nem érzek magam is részvétet apai fájdalomra iránt, sohasem juthatott volna be házamba. Sohasem érintkeztem volt honfitársaimmal. Tetőtől talpig mór vagyok, mór vagyok a gondolkozásomban és mór vagyok az érzelmeimben.

Eközben két szolga egy szőnyeget terített a kőburkolatra és párnákat helyezett reá.

— Kérem, foglaljon helyet, — folytatta a renegát nyájas fejbólintással. — Rövid időre önnek is bele kell élnie magát a mór szerepébe. De sokkal kényelmesebb is így, félig fekvő helyzetben diskurálni.

Helyet foglaltak és a renegát, a báróhoz fordulva, így folytatta:

— Sajnálattal vagyok kénytelen kijelenteni, hogy nem tudom nyomára vezetni fiának. Nem ismerek e tájon senkit, akire ráillenék a róla kapott

leírás, pedig nincs hitsorsosaink közt francia, kit ne láttam volna.

— De Fezben, Marakesben ?

A renegát kételkedően rázta fejét.

— Lehetséges. De ha megtalálná is, tartok tőle, nem volna hajlandó visszatérni önnel ; ép oly kevésbé fordulna újra az európai világhoz, melyet gyűlölünk és megvetünk, mint én magam, minden bizonnyal.

— Gyűlölük ... és ... megvetik ! Ember, megbolondult !

A renegátnak egy arcizma sem mozdult.

— Ugy van, — ismételte — gyűlöljük és megvetjük ! Gyűlölöm azt a földet, melyen megpillantottam a napvilágot, gyűlölöm levegőjét, vizét, törvényeit és intézményeit, egész létét és valóját. Megvetem önöket európaiakat címkórságukkal, bárgyú gúnyolódásukkal, nevetséges önteltségükkel, kéjsóvár vigyorgásukkal, elveteműltségükkel. Útálom önökben az elmaradt gondolkozót, kinek türelme és bölcsesége a puska ravaszánál véget ér ; a képmutató szerencsevadászt, ki egyik kezében az imádságos könyvet, a másikon a tört szorongatva járja a világot ; az éhes rablót, ki erkölcsöt és magasztos vallást emleget, mely végeredményében nem egyéb a teremtetőkkel való rút komédiázásnál !

— Megbolondult ! — dörmögte a báró.

A renegát hidegen nézett reá.

— A bolonddal szemben mindenek előtt helyén van az udvariasság, — mondotta nyugodtan.

— Szomorú tapasztalatai lehettek, — jegyezte meg Róza. — Nagyön szenvedhetett Európában.

— Úgy van, szép ifjú kisasszonyom — mondotta a renegát, nyájasan intve feléje. — Sokat próbáltam. Kenyeret kértem honfitársaimtól s kaptam tőlük köveket. Nyúztattam magam perzselő tűzű, zúgókereű gyáraikban, fűlsiketítő zúzóműveikben, hogy kiserkedt a vér a körmeim alól. Reggeltől estig a szűk hivatalszobába börtönözve, a poros könyvek fölé hajoltam s hullattam verejtékeimet, s a nap fénylő sugara nem hatott be hozzám. Gyöngén s túlerőltetve, mindenkitől nyaggatva és rugdostatva mint kifutó lótottam-futottam, oly bérért, mely épen hogy az éhenpusztulástól mentett meg abban az arannyal ékes rablóbarlangban, melynek Páris világváros a neve. Szent Isten ! Nyomorult féreg létemre, kinek apja gróf, anyja mosónő volt, hogyan kívánhattam volna részvétet, nemhogy tiszteletet abban a soktemplomú, jótékony alapítványokban, istenfélő hölgyekben, pogányokat az üdvösség útjára térítő egyesületekben gazdag, előkelő városban ? Addig futottam, míg leroskadtam. Hogy csillapít-

hassam gyötrő éhségemet és csakis azért, kénytelen voltam együtt élni az emberek legaljasabb söpredékével — s végre lopnom is kellett, hogy megélhessek. Ezzel aztán végem volt az európai társadalomban. Meg voltam bélyegezve. Tolvaj voltam. Senki sem kérdezősködött tőlem a lopás körülményeiről, okáról, elég volt az, hogy elkövettem. Mikor leróttam büntetésemet, városról-városra vonszoltam magam s engedelmet kértem, hogy becsületes munkát végezhessek kezeimmel. Kérdezték: hol voltam addig? — A börtönben. — Tolvaj számára nincs hely szép hazámban, kinevettek könnyeimért, gúnyolták rongyait. Közel voltam a kétségbeeséshez, az örülethez. Éjnek idején magános utakon ólálkodtam homokzacskóval vagy ólmosbottal a kezemben, gondolva, hogy rabolni, ölni fogok. Be akartam lopódní a gazdagok házába, hogy gyűjtogassak és gyönyörködjem lángjaiban. Bosszút akartam állni a hóhérokon, kik szívtelenül az örvénybe taszítottak. De aztán megint leültem a folyó partjára és meredten néztem a sötét hullámokat.

A renegát megszímította a homlokát, mintha el akarná űzni az emlékeit. Aztán átvette vállán haikjának egyik sarkát és emeltebb hangon folytatta:

— De akkor, midőn körülvelt az éjszaka és

démonok tusáztak lelke mért, a sors visszatartotta kezem a bűntől. El! El! — kiáltotta egy belső hang, lökd el magadtól régi valódat, égess fel mögötted minden hidat! És ide jöttem ezekhez az emberekhez, kiket önök durvának és barbárnak mondanak, s ezek nem űztek el, nem kacagtak szerencsétlenségemen, bár idegen s nekik gyűlölt fajból származtam. Helyet kínáltak számomra tűzhelyöknél s megajándékoztak szeretetükkel, melyet saját népem megtagadott tőlem. Ekkor új világosság támadt szegény, megkínzott lelkemben. Feltárultak előttem egy új vallás igazságai s merőben új kilátás nyílt meg előttem életről és halálról, egy új morál, mely annyira különbözik az önök moráljától, mint az éj a nappaltól. Belemélyedtem e tanításba s úgy ittam dús özőnéből, mint a szomjas ember a forrás vizéből. Mohamedánus lettem. Szívem mélyéig lettem azzá és rendíthetetlen bizalommal ölelem magamba hitemet. Lassan-lassan észrevettem, hogy meglazult, aztán végképen felbomlott az a kötelék, mely az európai kultúrához fűzött. Ezzel aztán szétszólott bennem sok oly talány és kétség, mely örök lidércnyomásként nehezül önökre. Úgy tűnt fel nekem, mintha az emberi élet egyszerűbben játszódna le a földön, fordulatai érthetőbbé váltak szememben. Lelkem megnyugodott és béke

vonult a szívembe. Igen, levetkőztem magamról a régi embert s új emberré lettem. Nyugodt lélekkel haladok utamon, melyet a sors már az időkhajnalhasadásakor jelölt ki számomra.

— Nagyön keserűen és okatlanul beszélt hazájáról, — szólalt meg a báró szigorú hangon, mikor a renegát elhallgatott. — Ítélete egyoldalú és megvan mérgezve. Maga is beismeri, hogy vétett a törvények ellen, melyeket a társadalom a tulajdonvédelmére alkotott. Ön tolvaj volt. Nincs joga panaszkodnia, hogy megbüntették.

A renegát tiltakozó kézmozdulatot tett.

— Allahra, nincs, — felelte. — Nem volna helyén, panaszkodni oly büntetés miatt, mely megfelel a bűn nagyságának. De kérem, gondolja meg, hogy a büntetés önöknél *mindenkorra* szóló ítéletet jelent. Az elítélt nem szabadul meg bilincseitől, mikor kiszabadul fogságából. Magával vonszolja, amíg csak él. Megcsörren az, ha egyet lép, s az emberek félve térnek ki útjából, elfordulnak tőle és ujjal mutatnak rá, mikor eltávozott. Minden nap újra elítélik és irgalmatlan bírója mindenki. Ily módon megfosztják a lehetőségtől, hogy valaha is tiszteletben álló helyet foglalhasson el önöknél. Az emberi érzésnek ily hiányát nálunk nem ismerik. A bűnös ember, kiállva büntetését, ismét szabad, és fölemelt fejjel élhet polgári hivatásának.

— Igen ám, de a becsület, a becsület !

— Az egy középkori fogalom, melyet derék nemes őseink hoztak forgalomba rablódúlásaik idején. Manapság valósággal már csak a nők számára áll fenn.

A gascognei dühösen pattant fel kényelmes helyéről.

— Ön, ön merészel párhuzamot vonni...

Gúnyos nyugalommal folytatta a renegát :

— Apám, a gróf úr, valószínűleg szeplőtlen becsülettel szállt sírjába, míg leányasszonyanyám a mosónő, elvesztette becsületét és megvetetten, szégyennel terheltén halt meg valami oduban. Nem, jobb lesz hallgatnunk a becsületről, báró úr, annak nincs magas árfolyama. Folytassuk nyugodtan és megfontoltan azon, amivel kezdtük : a bűn elítélésén és megbüntetésén önöknél és nálunk.

Itt beavatkozott Róza a beszélgetésbe.

— Azt hallottam, — mondotta — hogy önöknél itt rémes a büntetés. Igaz-e ?

A renegát biccentett a fejével.

— Igaz, — felelte. — De én azt érthetőnek tartom. Megesik, hogy a rágalmazónak kivágják a nyelvét s a gyűjtogatónak levágják a két kezét. Az is megeshetik, hogy a gonosz embereknek, főképp azoknak, kik a törvényes uralkodó ellen láza-

dásra izgatnak, leütik a fejét is. Ha kilépnek a város keleti kapuján, vessenek egy rövid pillantást a kapu ívével szemközt levő nagy mezősegre. Látni fognak ott néhány nyársra tűzött fejet az emberek ijesztésére és elrettentésére. Még egészen frissek és eléggé rémesen festenek tágra nyílt fekete szájukkal s a véres arcukra lecsüngő hajukkal. Úgy van, a rendszer szigorú, de rendkívül egyszerű és hatásos. A bűnre hajló emberek megrettennek tőle. Higgye el, szeretetreméltó ifjú hölgyem, nem követnének el Európában oly sok körmönfont gaztettet, ha ott is hasonlóképen járnának el. De mit tesznek önök? Alkuba lépnek rablóikkal és gyilkosaikkal, elmebajosnak nyilvánítják és életök hátralevő részére intézetben helyezik el őket. Önök ily esetekben emberségesek, roppantul emberségesek. De lássa, rossz helyen alkalmazzák ezt az emberiességet. Senki sem ijed meg attól, ha ingyen ellátást kap egy intézetben. Beszéltem én itteni barátaimnak az önök büntetési módjáról. Csodálkozva néztek reám és azt kérdezték: »De hát *ki* itt az örültebb, a bíró-e, vagy a gonosztevő?« Azt kérdezem én is. És mily esztelenül nem bánnak önök a nagy tolvajaikkal, vagy azokkal, akik ellenállhatatlan vágyat éreznek magukban, hogy tüzet lássanak? Igen, akkor megint az emberiességgel hozakodnak elő. Úgy

óvják őket, mintha kiválasztott kedvenceik volnának és kijelentik róluk, hogy érdekesek. »Szegények! Rögeszmések. Nem szabad nagyon ki-méletlenül bánni velök, mert hiszen betegek. Az elmeorvosintézetbe velök!« — Nagy ég! De azzal a szegény kis fiúval, ki dinnyét, vagy egy fürt szőlőt lop, hogy eloltsa szomjúságát — börtönbe vele! — Korbácsoljátok meg! És az esztelen, szerelmes bolonddal, ki húsz frankot vesz ki a más pénztárából, hogy emléket vehessen a kedvesének — a börtönbe vele, kárhoztassátok el minden ujságban, juttassátok el az arcképét minden házba, hogy meg legyen bélyegezve, amíg csak él. Nem voltak-e beszámíthatatlanok ezek a szegények is, az egyik szomjúsága, a másik a szerelme miatt? Miért nem alkalmazzák velök szemben is ugyanazt az emberiességet? Allahra mondom, az önök törvénykező urai mesteri módon értik, hogyan kell gonosztevőket tenyészteni és aláásni a törvénytiszteletet. A törvény! Igen, a törvényeknek az a sáskaraja! Hiszen önök ma-holnap meg sem fordulhatnak, hogy bele ne ütközzenek egyik vagy másik törvényparagrafusba; lekötött kézzel járnak-kelnek, bámészul hallgatják az egyenlőségről és testvériségről szóló szép jelszavat s nem értik meg csúfos ironiáját abban az országban, hol naponta ezreket meg ezreket

tapos halálra a felső osztálybeliek kemény talpa, s ahol az emberek kenyérirígységből vagy kapzsiságból kölcsönösen kiszednék egymás szemét. — Testvériség! Boldog az, akinek nincs többé köze az ily testvériséghez!

E pillanatban a ghambrik hangjától kísért halk melódia csendült meg a házban. A renegát elhallgatott.

— Valószínűleg az ön... az ön...

A báró nem lelte meg a kellő kifejezést.

— Úgy van, a feleségeim, — sietett segítségére a renegát.

— Szabad kérdeni, hány felesége van?

— Ez idő szerint három.

— Ez idő szerint! Tehát több is volt?

— Még kettő.

— E szerint meghaltak? Megengedi, hogy kifejezzem részvéteimet?

— Téved, elküldöttem őket, nem kellettek nekem. Az egyik holdkóros volt, a másik oly szörnyen horkolt, hogy a holtakat is felébresztette volna.

— S ez elég ok, hogy az ember elkergetse miatta a feleségét?

— Természetesen. Kevesebb is elég lett volna.

— Nem, ez túlmegy minden határon, — kiál-

totta a báró felháborodva. — Tudja-e, hogy nem csodálnám, ha most nyugodt és megfontolt hangon azt mondaná, hogy a többi hármat leöleti és megeszi ?

A renegát mosolygott és Rózához fordult.

— Tisztelt kisasszonyom, — mondotta szeliden — atyjaurának különös fogalmai lehetnek arról, minő helyzete van a nőknek a mi életközösségünkben. Nem volna kedve, meglátogatni feleségeimet ?

— Nagyon kedves az ajánlata, — felelte Róza örvendő hangon. — Mindig óhajtottam, hogy meglátogathassam egyszer otthonukban már nőtestvéreimet.

A házigazda tapsolt és a szerecsenleány zajtalanul belépett. Néhány parancsoló szó tudtára adta, hogy mi lesz a teendője, s a leány alázatosan meghajolt Róza előtt, aztán felkísérte a kis lépcsőn, mely a hárembe vitt.

— Mivel akarja menteni azt, hogy feleségeit a külső világtól elzárva, állatként kalitkában tartja ? — kérdezte a báró. — Felháborító kegyetlenség az.

— Szokás dolga, mint sok minden más ezen a világon, — hangzott a vállvonással kísért válasz. — Feleségeink rendkívül jól érzik magukat ez életmódban. Azonkívül pedig hetenkint legalább egyszer kijárnak sétálni.

— Igen, szigorú őrizet alatt! Ráadásul még úgy beburkolódzva, hogy ha nem látná az ember, merre mennek, nem tudná, melyik az elő- és melyik a hátsórészük. Láttam már egynéhány ilyen járó ágypárnát. Ez a bánásmód is csak azt bizonyítja, mennyire bizálmatlanok önök a feleségeikkel szemben. Méltatlanság az.

— Az asszonyokban sohasem szabad bízni, báró úr, mert szándékaik kiszámíthatatlanok. Ami pedig a méltóság vagy méltatlanság kérdését illeti: méltóságteljesnek és tisztességesnek tartja ön azt, födetlen mellel és meztelen karokkal mutatkozni a világ előtt, mint az európai asszonyok? Hogy az ily fogyatékos ruházkodás nagy javára szolgálna az erkölcsnek, azt valószínűleg még oly megátalkodott európai sem merné állítani, mint ön. A következéseit ismerjük. Minden társadalmi osztályukat, a legfelsőtől a legalsóig, a könnyelműség hatja át. Ez a tisztátalan fuvalat megmérgezi családi életöket, melynek szentnek és érinthetetlennek kellene lennie. Olvassa csak el statisztikai jelentéseikben a házasságon kívül született gyermekek rovatát, olvassa el, hány olyan gyermeket dobnak martalékaúl a nagyvárosi élet kísértésének, a népesség forgatagába, ki sem apját, sem anyját nem ismeri! Aztán kereskedjék tovább fegyházaikban,

lebujaikban, világosságtól írtózó gyanus utcáikban, melyeknek piszkos házai durva asszonyi kacajtól, részeg emberek káromkodásától és ordítózásától visszhangosak! Szegény báróm, ez az egész szerencsétlenség abból a szabadságból ered, amelyben önöknél a nőnek része van! Saját fölényükben való naív hitükben s az ő tartózkodásukba és erkölcsi erejükbe vetett még naivabb bizalmukban idő múltával egészen nekieresztették a gyepelőt asszonyaiknak. Nagy furfangosságukban elfelejtették, hogy az asszony, minél többje van, annál többet kíván, s hogy a puha macskalábaknak karmaik is vannak. Most már nem bírnak velők. S míg ők követelődzve tolakszanak az önök legsajátabb területeire, megtöltik az önök hivatalszobáit, védőbeszédeket mondanak bíróságaik előtt, rekedtté kiabálják magukat gyűléseiken s nehezebbé teszik a mindennapi kenyéért folyó küzdelmet, önök, bárgyú udvariasságból csúsznak-másznak és bókolnak az asszony előtt s azt mondják: Előbb a hölgyek! — Allahra mondom, eljön az idő, mikor nagyon kellemetlen valóság lesz az önök számára az a szólás, mely a mostaninál egészségesebb, lovagias korban született meg. De hát önök nem érdemeltek jobbat, mert megbolygatták a természet rendjét és vétettek a természet törvényei ellen.

A báró idegesen tépte a szakállát s olyanformán nyitogatta és csukogatta a száját, mint a szárazra vetett hal, de ép oly kevésbé volt ura egy szónak is, mint az.

Házigazdája részvételtjes mosollyal nézett reá, szólni akart, de e pillanatban kinyílt a csarnok ajtaja s Róza lejött a kis lépcsőn az udvarra. Kezében egy ghambrit tartott. Látogatása a háremben véget ért.

— Nos, mint tetszett önnek odabenn, kedves ifjú hölgyem? — kérdezte mosolyogva a renegát.

— Sokért nem adnám ezt a látogatásomat, — felelte Róza s kezét nyújtotta neki. — Köszönöm, Abd el Vahad.

— Úgy, hát megmondották önnek a nevemet? Mondja kérem, azt a benyomást szerezte-e, hogy azok a hölgyek unatkoznak, vagy sóhajtva viselik az élet terhét?

— Csodaszép volt, amit láttam, valóságos idill, — felelte Róza lelkesedve. — S mily bájosak voltak! Mily elragadók a ruháik! Ki gyanítana ily pompát az esetlen haik alatt!

— Úgy vagyunk az asszonyainkkal is, mint a házainkkal. Nem vetünk különös súlyt reá, hogy kívül cicomázzuk fel őket. Nem a dolgok külső mezének, hanem magvának van értéke reánk nézve, — mondotta oktató hangon a renegát. —

No, és kedvesen, belsőségesen érintkeztek egymással ?

— Az ember három szerető testvérnek hitte volna őket : Aisát, Fatimát és Hadimát. Ezzel a ghambrival Hadima ajándékozott meg. Megtanulok játszani ezen a hangszeren és reá fogok gondolni, valahányszor a kezembe veszem.

A renegát felállt, mintegy jelezve, hogy a kihallgatás véget ért.

— Báró úr, — mondotta, s udvariasan az ajtóig kísérte vendégeit — remélem, ezután jobb véleményt alkot rólunk s elismeri, hogy az európaiaknak viszonyainkról alkotott véleménye tudatlanságon s a megérteni akarás hiányán alapszik. Nem vagyunk mi azok a kékszakállú hercegek, akikké bélyegezni akarnak bennünket.

A báró nem felelt. De mikor a kilincsre tette kezét, mégis megkérdezte :

— Bocsánat, nem mondaná meg nevét ?

— Abd el Vahad vagyok. De hiszen hallotta.

— Az európai nevét gondolom.

— Azt elfelejtettem, — felelte sötéten a renegát. — Allah kísérje !

S honfitársainak búcsúüdvözlétül, megérintette kezével szívét és homlokát.

A bárónak rossz kedve volt.

— Ez a fickó nem tetszik nekem, — dörmögte,

mikor az ajtó bezárult mögötte. — Folyton az az érzésem volt, hogy mulat rajtam. Hát ön mit szól hozzá, Morton úr?

— Én? — felelte ez a gentleman szárazan. — Nem értettem az egészből egy árva szót. Hiszen mindvégig franciául beszéltek.

* * *

A renegát közben gondolatokba mélyedve járt fel s alá kis kertjében.

— Nem, — dünnyögte magában. — Nem, lehetetlen az . . . lehetetlen az!

Egy képet vett elő haikjának bő redői alól és figyelmesen nézte sokáig.

— Egyébként mindenesetre fölöttébb különös! — folytatta magában. — Ugyanaz a büszke orr, ugyanaz a tüzes szem, — ugyanaz a magas, domború homlok, — vajjon lehetséges volna mégis? . . .

HETEDIK FEJEZET.

Mulej Abd el Aziz ült akkor Marokkó trónján. Atyja, Mulej Hasszán ő serifi felsége, kit Allah az 1894-ik esztendőben szólított el magához a paradicsomba, sokaknak óhajta ellenére maga szabályozta a trónöröklés rendjét. Mert nem volt titok a nép előtt, hogy az ifjú herceg nem idegen-

kedik kellőképen az európaiaktól, ami pedig szigorú kötelessége minden igazhívő muzulmánna. Látták a többi közt kerékpározni, s éltek a gyanupörrel, hogy nemcsak rajzol, hanem fényképez is. Trónfoglalása után mutatkoztak is jelei, hogy a legtöbb téren elismeri a keresztény kutyák felsőbbségét és szorosabb érintkezésbe lépett velök, semmint kívánatos volt.

Szörnyű szégyen volt az. A szigorú, régimódi marokkóiak összedugták és rosszaló módon rázták turbánjaikat. A palotákban megindult a cselészövé, a kunyhókban az izgatás.

Hatalmas törzsek zúgolódni és sugni-búgni kezdtek. Kszar el Kebirben, amuletekkel borítva, fellépett egy zarándok, ki ötször járt Mekkában. Esküdt fanatikusokból álló testőrséggel és udvarral vette magát körül s minden ebédje után jelenéseket látott. Eszelős, hasistól mámoros »szentek« járták be az országot, »szent háborút« emlegettek s felszólították az igazhivőket, hogy tartsák készen hosszúcsövű puskájukat s élesen a görbe kardjukat.

Az egész ország forrongott, de tömeges zendülésig még nem fejlődtek a dolgok. Az elégedetlenség még nem csatlakoztak egy bizonyos vezérhez, de minden nap megjelenhetett egy ily vezér az események színterén. Akkor aztán jaj a gyaúrnak,

a tanácsadóinak s az egész keresztény csürhének!

Karavánunk tehát nem a legszerencsésebben választotta meg az időpontot, midőn az ország belsejébe vonult; annál kevésbé szerencsésen választotta meg, mert azok a törzsek, melyeknek területén át útjokat vették, a zemurok, a benihasszaniak s más törzsek nemcsak vakbuzgó kereszténygyűlöletükről voltak híresek, hanem a harciasságukról is.

Nazarián figyelmessé tette társait a helyzet veszedelmére; de azok kijelentették, hogy semmi sem fogja visszatartani őket útjuk folytatásától. A báró a végsőig tüzelte saját harci kedvét és fogadkozott, hogy átgázol tűzön, véren, s ha a szerencse ellene fordul, igazi Blasonblanc létére képes lesz becsülettel meghalni is.

— De miért ne sikerülne dolgunk? — tette hozzá. — Nem vagyunk-e jól fegyverzett, bátor férfiak? — e szavakkal a tanár felé kacsintott. — És nincsenek-e katonáink és hű szolgálkaink?

— A katona rossz biztosíték, — felelte Nazarián. — Az fut meg legelőbb, ha baj ér bennünket. Ami pedig a hű szolgálkat illeti, azok nem érnek egy lövet puskaport sem. Csak két emberben bízom meg: nagy- és kis-Achmedben, mert azokat ismerem.

Az utazók hát, hiábavaló nyomozás után, le-
rázták lábukról Rabat porát és kelet felé vették
útjukat. Ahelyett, hogy a barátságatlan Beni
Hasszánon át húzódó karaván-útra tértek volna,
egy kevésbé jelentékeny utat választottak, mely
a határvonal egy nemét alkotja Gharb és Dukala
tartományok közt. Ezen az úton akarták elérni
Hasszán szultán országútaját, mely a déli Agadirtól
az északi Fezig terjed.

Barátaink külsején nagy változás történt. Amint
lassan ügetve végigvonultak a Buragrag partja
mentén, bajos lett volna reájok ismerni szürke
mór köpenyükben és kékbojtos fővegükben, me-
lyeket Nazarián tanácsára szedtek magukra.
Csak Róza maradt szokott ruhájában. Nem lehe-
tett reábírní, hogy egy haik bő ráncai alá rejtse
karcsú természetét, de megígérte, hogy lefátyolozza
arcát, »ha feltétlenül szükségesnek« fog mu-
tatkozni.

A tanár csak nyert ez átváltozással. Szögletes
teste és keskeny válla kerekdedebbnek látszott a
mór köpenyeg, a djillaba vastag szövététől s a
gyomrán függő barna bőrtáskával olyan volt,
mint egy mór jóvendőmondó. Csak örökösen füs-
tölgő óriási pipája és az öszvér két oldalán bab-
karóhoz hasonlatosan léfityegő lábszárai voltak
kevésbé stílszerűek.

— Én istenem, mit szólnának az én kedves heidelbergi hallgatóim, ha ebben a nevetséges karavánban látnák az ő derék öreg professzorukat, — mondotta mosolyogva Nazariánnak, ki mellette lovagolt. — Úgy tűnök fel magam előtt, mint egy kókler a vásári bódében.

— Nagyszerűen fest, — felelte az örmény. — De mondja csak, honnan vette ezt a Szaidot, a szolgáját? Oly gyanus embernek látszik.

— Tangerben, merő véletlenségből tettem szert rá. Azért fogadtam fel, mert kissé tud angolul, azonkívül pedig... hát igen, hm, hm... sajnos, rá vagyok utalva a takarékosagra, mert minden 'ajánlkozó közt ő volt a legolcsóbb.

— Nagy könnyelműség volt öntől.

— Szent Isten! — suttogta a tanár megrettenve. — Csak nem gondolja, hogy meg akar ölni... sőt talán valamennyiünket?

— Azt épen nem, de meglophatja önt. Valami kellemetlen és leselkedő vonás van az arcán, s azt hiszem, felbújtja a többi szolgát. Erősen szemmel kell tartanunk. Már közöltem is gyanumat a többiekkel.

A táj, melyen a karaván átvonult, jól megművelt, termékeny földnek látszott. Balról a hatalmas El Gharb rónaság terült el kicsiny falvaival, melyeknek harcias népét az óriási kaktuszsövén-

nyek természetes falai védtek minden ellenséges támadás ellen. A buja füge- és mandoláskertek összekötözött sás- vagy puszpáng-sövénynyel körülvéve zöldeltek a napfényben és halkán csobogó patakok kanyarognak, mint megannyi csillogó ezüstkígyó, a rét virágos szőnyegén át. Mily mosolygónak, mily békésnek látszik minden köröskörül! S az emberek, az ég, mily kedvesek, ártatlanok! A nép mindenhol künn dolgozik a mezőn s gyermekként örül a korán beköszöntött tavasznak.

Ben Muhamed átkiált a szederindák túlsó felén lévő szomszédjának:

— Hohó, Allah áldjon meg és óvjon meg, barátom!

— Téged óvjon és őrizzen. Mily fenséges idő, barátom!

— Az bizony, hála legyen az Úrnak!

— Hallod-e, drágám... ebben az esztendőben lesz gabona elég.

— Nagy igazad van. És sok édesízű krumpli és sok füge.

— Hát még a legelők, ide nézz, Allahnak kedves fia te, mily gyönyörűen zöldelnek. Hogyan meghízunk és örülünk majd, mi is, meg az ökreink, meg a gyermekeink!

— Új köveket teszünk malmainkba s együtt örletnek majd az asszonyaink.

— Kitünő indítvány, te zarándok, te. Boldogok leszünk.

— Te pedig nagy húros szerszámot veszel és a hosszú őszi estéken zenélsz majd rajta a férfiaknak. Tíz esztendeje ígéred már.

— Úgy van, barátom. A gyermekeink pedig majd játszadoznak a kunyhó ajtaja előtt, az asszonyaink meg, dolguk végeztével örülhetnek, látva, mily gyönyörűséggel költjük el a kövér hariránkat.

— Az ám! Ha pedig eljön az ideje, zarándok-útra kelünk a szent városba, te öröme a prófétának.

— Úgy van, te prófétánk bordája, te. Az első közt emlegetnek majd bennünket.

— Nagy az Allah!

— Insaallah!

S minden sarjadzik és zöldel, a fák rügyeznek. Piroslik a mandolavirág. Oh, mily ígézően szép, mily békés ez az egész táj. S mily szelidek ezek a kedves, derék emberek. De mily szelidek!

De itt-amott büszkén emeli az ég felé koronáját egy-egy magános pálmafa. Olyan, mint a megfordított seprő, mely mintha szigorúan megfenyegetné a hivatlanokat: Tilos a belépés!

Utasaink jobbfelől hagyták a Dukalát elhatároló dombláncolatot, a gazdag Dukalát, melynek termékenységet büszkén nézi az igazi kabil.

— Hallod-e, fiam, — mondja. — Mikor megteremtették a világot, Dukalában akkora volt az árpaszem, mint a tyúktojás, de a bűnbeesés után összezsugorodott akkorára, mint a mogyoró...

— Aztán meg a vad árticsóka! Oh... oh!... Az idők kezdetén mindnyájunk ősapja egy árticsókát hozott magával Éden kertjéből és Dukala földjébe ültette el. Ezért van az, hogy e földnek gyümölcse még manapság is ép oly zamatos, mint amilyen az Isten kertjében volt.

A karaván, lassan cammogva tovább az egyenetlen, köves úton, melyet sűrűn szakított meg patakok és mocsarak vize, csak nagyritkán találkozott emberrel, akkor is csak szegényekkel, teszem egy-egy halással, ki sásból font kosarát s hálóját a vállára vetve haladt el mellettük, vagy egy-egy lerongyolt földművelővel, ki gyarló szerszámaival túrta a földet. Megpillantva az idegeneket, egyikök sem adta jelét kíváncsiságának, még fejbiccentésre is alig méltatta őket.

De ahogy továbbhaladtak, egy ilyen ember csak kiegyenesítette a meggömbült derekát s baltája nyelével célba vette a bárót.

— Vissza, vissza! — kiáltotta oly hangon, mely fenyegetőnek akart látszani.

A báró előkapta izsákjából a revolvert és a vakmerő emberre szegezte.

Erre az atyafi hasra vágta magát a földön, mintha a vihar döntötte volna el.

— Egy kis alamizsnát, jazzidi, egy kis alamizsnát ! Szegény ember vagyok.

— Ha csak ilyen gyáva csürhe szít ebben az országban lázadást, akkor nincs nagy veszedelem, — mondotta a báró megvető hangon s egy pénzdarabot vetett a szegény embernek. — Magam is elbánok ezzel a bandával.

— A puskapor se robban fel, míg szikra nem esik belé, — felelte Nazarián. — Ez emberekben még nincs felszítva a tűz. De ha felszította valaki, akkor megváltozik a természetük. Csak azon fordul meg minden, hogy ez a valaki elérkezők... Rebesgetik is már, hogy megkezdte működését.

— Hogyan érti ?

— Nem hallotta még a fekete sejk hírért ?

— Nem. Miféle nagyság az ?

— Egy máhdi a délvidékről, a próféta törzsökéből. Valódi szándékát még nem ismeri senki, azt sem tudják még, merre van ; de állítólag már sok hívet toborzott magának, kik nyíltan, vagy titokban melléje álltak, s mondják, démoni hatalma van a lelkeken. Ha munkába venné ezt a szegény, elnyomott, földhöztapadt rabszolga-népet, a bárány rövid időn tigrissé változnék át s halál-

megvetéssel rohanna a harcba, mihelyt kibontanák előtte a *szent háború* lobogóját.

— Roppantul érdekes úr ez a sejk. De miért nem csípi galléron a szultán, míg nem késő?

— Megpróbálták, de nem lehetett. Nem fogatja meg az magát oly könnyen. Ott van mindenhol és nincs sehol; megjelenik különböző helyeken s eltűnik ismét nyomtalanul. Mondják, egy amulettje van, mely megóvjá minden szerencsétlenségtől s kacagva ül lován a golyózápor közben. Semmi sem erősíti meg annyira a szentségébe vetett hitet, mint ez, s az embernek, ha még figyelembe veszi, hogy mint a régi párt híve izzó gyűlölettel néz mindent, ami idegen, kétségtelennek kell tartania, hogy teljes kilátással vívja meg a *szent háborút*, feltéve, hogy elég embert gyűjtött reá.

— Mulatságos volna találkozni vele, — jegyezte meg Jack.

— Úgy lehet, neki az volna, de nekünk, Morton úr, alig. Jaj annak az európainak, aki a fekete sejk kezébe esik.

— Csak nem hiszi, hogy abban a veszélyben forgunk?

— Nem tudhatom. De reméljük, hogy megszire jár tőlünk.

— Igen, őszintén reméljük, — mondotta a tanár s mélyen felfohászzkodott. — Voltaképen

nem is kellett volna erre a kalandra vetni fejem, — tette hozzá félhalkan. — Oh, nyugalmas Heidelbergám, kicsiny házam, kedves könyveim! Ott nem kell félnem semmi mástól, mint a referendárius kuttyájától. Itt pedig — rablók, csúszó-mászó állatok és mindenféle pokoli veszély. Oh, Titus Livius, tartok tőle, hogy tévutakra vezettél!

S megint felsóhajtott mélyen, reátömött a pipájára, szorosan összevonta nyakán a djillabáját és némán kocogott tovább az öszvérén.

— Az imént a »szent háborút« említette, Naz, — mondotta Jack. — Mi nevezetes van abban?

— Sok minden, Morton úr.

S aközben, hogy a lovasok továbbhaladtak azon a virágszőnyegen, mely ezt a szent háború céljára oly termékeny talaját borította, Nazarián lovának nyergéből mint tanári katedráról a következő történelmi előadást tartotta tudnivágyó útitársainak:

— A djihad, »el djihad« — így nevezi az arabus a szent háborút — ősrégi fogalom az iszlám világában, oly régi, mint az iszlám maga. Mert az első szent háborút maga Mohamed próféta hirdette ki, midőn karddal a kezében szállt síkra, hogy elterjessze tanítását a hitetlenek közt. Hogy ez a tan oly gyorsan terjedett, annak egyik legfontosabb oka az a halálmegvetés s az a hő-

lelkűség volt, mellyel hitvallói harcoltak érte, s e hőslenkűség oka megint csak a próféta következő mondásában lelhető meg: »Ezt a háborút a hitért viseltek. Ha ki elesik e háborúban, egyenesen a paradicsom kertjének üdvösségébe leli meg útját. Minden megerőltetés nélkül száll át a Szirat hídján azokra a csodás virányokra, hol fekete-szemű, örökké ifjú hurik várják. Ha pedig nem esik el, akkor Allah úgy határozott róla, hogy még harcoljon a hitéért. De akár így, akár úgy, mindenestre bizonyos, hogy üdvözülni. Minden ember sorsa meg van írva örök időktől fogva.«

Mohamed okos ember volt. Ismerte az arabusait és bizton számított rá, hogy a háborúnak ilyen jelszava lelki varázsitalként fog hatni rájuk, mely közömbössé teszi őket minden veszéllyel szemben. Ez a szent háború eredete. S ilyen az Mohamed korától fogva mind a mai napig. Az ő csatakiáltása volt, mely a távol kelet pusztáinak vakbuzgó hordáit a fáraók ősrégi birodalmán, Észak-Afrika napfényes partjain, a dús Spanyolországon át messze Franciaországba vezérelte. S hasonlóképen a szent háború szimbóluma, a zöld lobogó volt az a jel, mely egyesítette s a hanyatlás és balsikerek napjaiban fentartotta Izmáel ivadékait.

Sok djihad indult ki ebből az országból.

A legnevezetesebbek egyike volt, melyet a vitéz Jakub el Manzur szultán 1195-ben hirdetett ki. Tudniillik VIII. Alfonz kasztíliai király, elbizakodva andaluziai hadjáratának sikerén, és seregével már Algezirasz előtt állva, a következő levelet küldötte a szultánnak :

»Az irgalmas Isten nevében !

A keresztények királya a muzulmánok királyához.

Ha kedvedre volna, hogy megmérkőzzenek egymással hadaink, s nehezedre esik átkelni seregeddel, küldj hajókat, hogy átkülhdessém hozzád csapataimat. Akkor saját országodban harcolhatsz velem. Ha győzől, foglyod leszek, s te leszel a vallások ura : de ha a szerencse az én részemre áll, akkor te leszel az én rabszolgám, s én leszek az úr a vallásokon. Üdv !«

Ez a lovagkorban bevett lovagi hang természetesen nem lehetett kedvére a Jakub el Manzurhoz hasonló komoly férfiúnak. A szakállába markolt, s a Koránnak következő mondását írta válaszul az írás hátára :

»A mindenható Isten mondotta : Én szállok síkra ellenük. Elindítjuk hadainkat s oly sereggel támadjuk meg őket, melynek nem állhatnak ellen. És gyalázattal fogjuk kiűzni őket országukból.«

Ezt a feleletet tüstént elküldte Alfonz királynak s kibontotta a próféta zöld lobogóját, jeléül, hogy kitört a szent háború, s hogy minden fegyverfogható marokkói férfiú jelenjék meg Marakesben, s vele együtt szálljon síkra a keresztény kutyák ellen és harcoljon az iszlám dicsőségéért.

S nem hiába hívta fel alattvalóit. Birodalmának minden tájáról harcias seregek gyülekeztek össze. Alcazer Segherben hajóra szállt seregével, melyről az arab történetírók azt mondják, hogy temérdek volt, mint a tenger fövenye s a sáskajárás hatalmas felhőihez hasonlított, mikor végigvonult az országon.

Július tizenkilencedikén találkozott Jakub el Manzur Alfonz királlyal, s fényes győzelmet aratott rajta. A kasztíliai nemesség virága a csatatéren maradt és Alfonz menekülni volt kénytelen, Manzur pedig bevonult Szevillába, hol e szent háború emlékére pompás minaretet építtetett, mely áll még ma is, La Giralda néven ismerik.

De nem minden djihad végződött ily szerencsével a marokkói uralkodókra nézve. Alfonz király, nem tudva elviselni vereségét, új küzdelemre készült, s nem szűnő sértegetésievel reákényszerítette Nazrt, Jakub el Manzur fiát, hogy megint hirdesse ki a szent háborút.

Nazr ötszázezer főnyi sereggel kelt át a tengerszoroson. Oly rengeteg hadat még sohasem láttak Spanyolországban, s félelemmel és rettegéssel látták közeledését.

Minden templomban esdő imákat mondtak, még a büszke Alfonz is segítségért könyörgött az egész kereszténységhez és III. Ince pápa kiadta a jelszót a keresztes háborúra, a keresztények djihadjára.

Tolosa síkjain a Sierra Morena alján a kereszténység és az iszlám hatalmas csatára kelt egymással, melyben, mint mondták, »csak a halál ejtett hadifoglyokat«. Bár a mohamedánok szokott halálmegvetéssel harcoltak, mégis teljesen megsemmisültek, s a történelem tanítja, hogy az ötszázezer harcosból, a ki a csatamezőre vonult, csak ezer tért vissza hazájába. És ekkor örömkialtás riadt fel az egész keresztény világon, nagy hálaünnepeket ültek s Nazr lobogóját diadalmasan Rómába vitték, hol dicső diadalmi jelvényül tüzték ki Szent Péter templomában.

Itt a tanár közbeszólt:

— Engedjék meg, uraim, hogy idézzem azt az elmélkedést, mellyel egy spanyol történetíró fejezi be e csatáról szóló jelentését: »Nem fér hozzá kétség, hogy a keresztény fegyverek különös védelme alatt álltak az isteni gondviselésnek,

mely meghallgatta a pápának győzelmet kérő könyörgését.« Nekem ez a következtetés kissé elhamarkodottnak látszik.

— Arra kérem önt, hogy ne sértse jó katolikus érzelmeimet, — jegyezte meg a báró.

— Folytassa, Naz, — mondotta Jack.

— Elmondom önöknek még egy másik, régikorbéli szent háború történetét.

A tizenhatodik század második felében megjelent dom Sebastian portugál király előtt a feketének nevezett Mohamed szultán, kit alattvalói a kegyetlensége miatt elűztek Marokkó trónjáról, és feltűzelte a becsvágyó királyt, hogy indítson hódító hadjáratot Marokkó ellen. Dom Sebastian örömmel fogadta el az ajánlatot és húszezer harcost és tizenöt ágyút vetett át a marokkói partvidékre.

Mikor híre kelt, hogy a portugál hadak elindultak az ország belsejébe, Muley el Moluk, az akkori szultán, kihirdette a szent háborút és Ksar el Kebirnél csapott össze a királlyal. A keresztények eleinte győzelmesen nyomultak előre, dom Sebastian azt hitte már, hogy megnyerte a csatát, mikor a holtbeteg szultán — tudniillik a fekete megmérgeztette — végső erejének megfeszítésével ismét lóra szállt s a szent háború lengő zászlaja alatt a harc sokadalmába vitette

magát. Ez a látvány új lángra lobbantotta a marokkóiak bátorságát s javukra döntötte el a csatát. Dom Sebastian elesett s vele együtt a csatatéren maradt egész hadserege, hatvan ember kivételével, kiket a győző megajándékozott életükkel, hogy legyen, aki elmondhassa honfitársaiknak, mi is az a szent háború.

Elképzelhetik, hogy a szent háborúval az idők folyamán gyakran vissza is éltek trónkövetelők és becsvágyó emberek, oly személyes célokat szolgálva vele, melyeknek vajmi kevés közük volt a djihađ eredeti rendeltetéséhez.

Sok polgárháború és sok forradalom tört ki ez országban a szent háború színe alatt. Nem mindig viselték épen csak a hitetlenek, a nem-mohamedánok ellen; de mindig könnyű volt port hinteni a tudatlan tömeg szemébe, mely alig tudta elképzelni, hogy vissza is lehessen élni azzal a vallással, melyen oly hagyományos odaadással és hűséggel csüggött, s vallási érzelmeire hivatkozva, eszközül használják fel lelkiismeretlen vezérek érdekében. Legfőbbképen az önmaguk által kiáltott máhdiđ vagy próféták szították fel akárhányszor a legdurvább ámtással az erősen hívő tömeg tüzeit és vakbuzgóságát.

Ha még nem hallották volna Ibn Tumart hírét, elmondok róla egyet és mást.

Szuszából, a déli tartományok egyikéből tűnt elő a tizenkettedik század elején egy Ibn Tumart nevű máhdi, aki saját állítása szerint a próféta egyenes leszármazottja volt. Úgy mondotta, azzal a rendeltetéssel jött, hogy ostorozza és az erény útjára térítse vissza a bűnös embereket. Mondják, hogy pozdorjává törte a bortartó edényeket és a hangszereket. Békén tűrve viselt el minden becsmérleést, beérte a legegyszerűbb táplálékkal és rongyokba burkolta testét. Minden vagyona egy vándorbot, meg egy víztömlő volt. De a szeméből szent tűz világított és szokatlan méltóság ömlött el egész lényén. Szóval amolyan régi szabású úgynevezett máhdi volt.

Lassan vonult előre észak felé, s minél előbbre jutott, annál nagyobbra nőtt serege, mint a hógörgeteg, mely az Atlasz-hegy tetejéről a mélybe rohan.

És prédikált, prédikált szünetlenül. A hatalomról és a nagy dicsőségről, mely az eljövendő időkben Moghreb országára néz.

Marokkóban akkor az Almoravidok nemzetsége uralkodott, mely sok erőskezű uralkodót adott az országnak és sok dicső harcot vívott az iszlámért, de hatalmának tetőpontját már túlhaladta s hanyatlásnak indult. A máhdi erre a nemzetségre vetette szemét. A szent férfiú meg-

siratta őket, bűneiket és nagy istentelenségöket. És híveinek sokasága együtt sírt vele.

Mikor a máhdi úgy vélte, hogy már eléggé előkészítette a talajt terveí számára, hirtelen talpra állt és a szent háborút prédikálta. Az Almoravidok nem élnek Allah parancsolatai szerint — ennek következtében hitetlenek.

Most már az Almoravidok is fegyvert ragadtak s ők is kihirdették a szent háborút.

És az egész ország lángba borult. A hadiszerencse váltakozott, de úgy tűnt fel, hogy mégis inkább az Almoravidoknak kedvez, a máhdi hívei pedig kezdtek megrendülni ügyük igazába vetett hitökben.

Ekkor a máhdi egy ütközet közben, mely kedvezőtlenül fordult reá nézve, a következő cselben kereste menedékét.

Eltemette élve néhány leghívebb emberét egy domb aljába, de volt gondja reá, hogy légcatornán át levegő jusson le hozzájuk a földbe. E műveletet megelőzően lelkökre kötötte, hogy ha kívülről szólítaná őket valaki s megkérdezné tőlük, hogyan érzik magukat, feleljék azt, hogy paradicsomba jutottak s a legteljesebb boldogságban élnek.

Ekkor aztán a szent férfiú ismét az ütközetbe vetette magát, melynek kilátásai mind rosszabbra fordultak.

Harcosai közül mind többen és többen dobták el fegyverüket s kezdettek kételkedni benne. De a máhdi pillantása most egyszerre visszanyerte régi tüzét s hangja ígéző erejét.

— Legyetek állhatatosak! — kiáltotta. — Ne féljétek a halált a szent háborúban! Bizonyos, hogy a paradicsomi boldogság lesz jutalmatok, ha elestek a háborúban. Maguk a halottak is megbizonyíthatják ezt nektek.

S magával vitte a dombhoz a kételkedőket.

— Jól figyeljétek arra, amit hallani fogtok, szerettem, — mondotta nekik. Aztán emeltebb hangon így szólt:

— Feleljétek szavamra, híveim, kik e sír mélyén nyugosztok! Mondjátok meg, hová jutottatok azután, hogy elestetek a djihadban!

Ekkor örvendő hangok keltek a föld öléből:

— Oh máhdi, az üdvösség országában vagyunk! Hála neked érte, oh máhdi!

S a kételkedők bizalma visszatért, újra meg ragadták fegyvereiket, s mielőtt a nap leáldozott megnyerték a csatát.

De hogy a domb alatt lévő hű segítőtársak ne legyenek kénytelenek visszatérni e gonosz világba, a hálás máhdi betömte a légcsatornákat, — hiszen nem is volt senki, aki még ezután is érdeklődött volna a holtak iránt.

Néhány évvel azután az Almoravidokat elűzték s a máhdi trónra ültette az első Almohadot. Mert e férfiú sokkal jámborabb, sokkal alázatosabb volt, semhogy maga vette volna kezébe az uralkodópalcát, s nem akarta többé a szent háborút prédikálni, sokkal szelidebb volt, semhogy megtette volna — a jó lélek.

— Nagyon érdekes, amit most elmondott nekünk — mondotta Róza, mikor Nazarián elhallgatott. — Képzelve csak, mi történnék, ha nálunk is akkora volna a vallásos lelkesedés! Micsoda szent háborút nem lehetne indítani mindazok ellen, kik megtagadják a keresztény tanokat s mégis kereszténynek mondják magukat. Kellene egy oly máhdi, egy ember, aki egyesíthetne bennünket a kereszt jelvénye alatt.

— A keresztes vitézek kardját megmarta a rozsdá, kedves kisasszonyom, — vágott a szavába hirtelen és határozottan a tanár. — A vértanúk kora elmúlt s próféta már rég született közöttünk. Vallásunkból csak a teológia maradt meg — a régmúlt idők vallásos tüzének kihűlt hamuja, melyet a tudósok a sipkájukból ráznak ki és egymásnak kölcsönösen a szemébe szórnak. Az oltár gyertyái szinte tövig leégtek; a só elvesztette erejét. Úgy van, kisasszonyom, nagy szükségünk volna egy zivatarra, melyet az Úr küldene reánk, hogy meg-

tisztítsa a fülledt levegőt. Oh, barátim, elcsöndesedett minden körülöttünk s nincs hang, mely meg akarna szólalni. A züllés, a hanyatlás korszakát éljük. Szomorú bíz az, nagyon szomorú.

— Tessék, nyakunkon a zivatar! — kiáltotta a báró. — Valóságos boszorkamester maga, tábornok. Hallja-e, a távolban már dördül az ég és felhők tornyosulnak a fejünk fölött. Nézze, esik is már!

Még beszélt, s már hatalmas esőcseppek hullottak alá, előfutárjaként a zivatarnak, mely ott s abban az évszakban oly gyakran s oly hirtelen tör ki. A folyó síma tükre bodrosodni kezdett s a sötétre homályosult acél színét öltötte magára, a parton lévő karcsú nád hajladozott a szélrohamokban, különös módon sziszegő hangot hallatva, mint megannyi keskeny acélpenge zörrenése, s az imént még mosolygó rónaságon a futó zivatar sötét foltjai száguldottak végig, zúgástól kísérve, mely olyan volt, mint hatalmas madárrajok szárnycsattogtatása.

Bár az est még jó messze volt, besötétedett, mintha beköszöntene az éjszaka, s a viharfelhők felvonulásával mind sűrűbb lett a homály s betakarta az egész tájat hideg, nyirkos palástjával.

Az utasok szeme előtt minden összeolvadt,

a róna földhullámai, az utak, a folyó, a hegyek körvonalai.

Mindegyiköknek alaktalan, fantasztikus köd-alakként tűnt fel a legközvetlenebb szomszédja is, s egy kis akácfacsoport, mely egy puska lövésnyire volt tőlük, sűrű, végtelen erdőség benyomását tette reájok.

— Mintha esnék, Naz, — hallatszott egy hang a homályban.

Egyszerre csak egy roppant kékeszöld nap gyúlt ki az utasok előtt s vakítóan fényes sugárözönnel árasztotta el őket, elannyira, hogy arcuknak minden redője, ruhájuknak minden ránca, a közvetlen közelségükben lévő minden jelentéktelen tárgy világosan szemükbe tűnt a legkisebb aprólékosságig.

Jó hosszú ideig félig megfélemedve, félig ámul-tan ültek s meredten néztek a reszkető fényözönbe. A fény aztán kialudt oly hang kíséretében, mint mikor selyem suhog, és nyomban utána fülsiketítő mennydörgés hallatszott.

A zivatar teljes erejével kitört.

Úgy tűnt fel, mintha megnyílt volna az ég s lángfolyamokat ontana magából. Mennykő mennykő után csapkodott a vihar-korbácsolta rónaságon s a cikázó villámok úgy sziszegtek a folyó bugyborékoló víztömege s a felhőszakadás kö-

vetkeztében néhány perc alatt zúgó patakokká változott gyalogösvények fölött, mint megannyi foszfor-fényű kígyó.

Ekkor — hirtelen megbokrosodott a báró lova és levetette lovasát a nyeregből. Ez a lázadásra való jeladasként hatott a többi állatra is. Ijedtükben riadtan szabadultak el és szerte száguldottak minden irányban.

De a leírhatatlan zűrzavarban, mely ekkor következett, egy jelentéktelen kis emberalak felkapott a gazdátlan lóra, kezébe kapta a kantárszárát és elvágtatott.

Szaid, a tanár szolgája volt.

NYOLCADIK FEJEZET.

Sötét gondolatok közben ült a báró és a kártyájára hajolt.

— Nem jól mennek a dolgok, Róza, — mondotta. — Ostobaság volt azt képzelni, hogy oly könnyű lesz előbbre jutni ebben az országban. Ráadásul még nyakig ülünk itt a sárban s nem mehetünk sem előre, sem hátra. Egyik felől a kabilok állják utunkat, másik felől az átkozott mocsarak. Aztán lovam sincs. Nem bírom tovább, hogy öszvéren üljek. Az öszvér nem való úriembernek. Csak málhának és tanároknak való... Be mondok négy királyt, Róza.

— A víz gyorsan apad, papa, s majd csak kapsz lovat, ha előbb nem, hát Mekinezben. Pedig ott leszünk már nemsokára.

— Nem lehet oly bizonyosra venni. Máris kénytelenek voltunk eltérni utunk irányától. Azok a pokoli, háborgó kabilok! Lehet hogy itt csavarunk, amíg élünk, vagy egyszer csak eszükbe jut s az üstbe tesznek bennünket és húslevest főznek belőlünk.

— Alig ismerek reá reményevesztett apámra, — jegyezte meg Róza és lágyan megcirógatta a barna, izmos kezét. Hiszen még nem alkonyult le a nap Dordogneban s itt vannak mellettünk a jóbarátaink... áh, kettős bezique, kedves papám!

— Te kis kozák, te! Igazad van. Hálátlan atyafi, síró-rívó öregasszony vagyok. Szeretném tudni, mi lett volna belőlünk, ha ezek a nagyszerű fickók nem vállaltak volna közösséget velünk. Oh, mennyire megszerettem őket, — még a tábornokot is. Szegény fickó! Sohasem fogja megtalálni a Tibériuszát. De megvigasztalom érte, neki adom a könyvtáramat. Ünnepeýyesen fel fogom neki ajánlani. Azt hiszem, több könyvem van, mint a mennyit átböngészhet, amíg él. Sue Jenő, Paul de Kock, Dumas, Cooper s egy csomó más, a világ legszebb kötésében! Megálljunk! Megyek át hozzá s mindjárt megmondom neki. Bizonyosan örülni

fog s jól esik a lelkének épen most, hogy úgy meghűlt. Hallgasd csak, mily pokoli zajt üt az orrával! Végre is összedönti az egész sátrát.

S a báró felállt, hogy tette váltsa elhatározását. De Róza visszatartotta a djillabájánál fogva.

— Várj vele még egy kissé, papa, hiszen még nem vagyunk otthon Franciaországban, s én azt gyanítom, hogy a tanár nem ad sokat az irodalomnak arra a fajtájára, melyet említettél.

— Igazad van, mint mindig. De nem tehetek róla. Néha megszáll a kívánság, hogy jót tegyek. Kedvem volna megölelni az egész világot, ha még oly nyomorult is. Bizonyára betegségem.

— Jó betegség az, kedves papa.

— Igen ám, de néha gázolni is szeretnék az embereken, Róza, szeretném agyontaposni őket, mert látom, mily nyomorultak. Ez is betegség.

— Én nem látom oly nyomorultnak az embereket, papa. Sok humor kell hozzá, hogy az ember elviselje azt a sok gondot és bajt, amelyet az élet tartogat számára. Gondold meg, mennyi betegség, a sorsnak mennyi kegyetlen játéka éri az embereket. Hiszen folyton veszedelmek közt járnak. S mégis van még egy mosolyuk, még egy meleg gondolatuk egymás számára. Pedig valósággal mily árvák és elhagyottak. Együtt érzek velük, nem szabad oly szigorúan ítélnünk meg őket.

— Oly áldott lelked van, mint megboldogult anyádnak, Róza. Ő is mindig kész volt mentséget keresni a legmegátalkodottabb gonosztevőnek, s oly világot alkotott magának, melynek vajmi kevés volt a köze a valóságokhoz. De mondd csak, hogyan mentheted azt az embert, aki ellopta lovamat s megszökött rajta szolgálatából? Ez csak gazság volt?

— Szegény ember volt s neked, ráadásul, született ellenséged. Ő talán azt hitte, hogy elismerésre méltó cselekedetet művelt.

A báró vállát vonta.

— Nem tudod, gyermek, mit beszélsz, — mondotta. — Senkinek sincs joga meglopni az ellenségeit. És ha összehalálok azzal a legénnyel, hát bizonyos lehetsz benne, hogy ő húzza a rövidebbet...

E pillanatban félrevonták a sátor függönyét és Nazarián megjelent.

— Az idő javul, — mondotta. — Jó lesz, báró úr, magasabb fekvésű tanyahely után néznünk. Mert ha tovább esik, lehetetlen lesz itt maradnunk ezen a lapályon. Morton úr kéreti, tartson vele egy kis kémszemlére — egyébként sem válik javára, egész nap egy helyben ülni és kártyázni. A tanár vállalja, hogy elszórakoztatja a kisaszszonyt, míg ön távol lesz az öszvérén.

— Oh, az öszvér nagyon utolsó állat paripának, biztosíthatom róla, hogy megalázottnak érzem magam, valahányszor a hátára ülök.

— Üljön hát a lovamra, addig én majd a számarra ülök. És ne feledkezzék meg a puskáról, mert sok erre a vaddisznó.

S a három úr egy óra múlva, kis-Achmedtől kísérve, átkelt a folyón és a zairok országa felé kocogott.

Még dörgött az ég a messzeségben és hosszú időközökben fellángolt még egy-egy villám a láthatár szélén, fakó fénnel árasztva el a kopár hegyeket és halmokat. A levegő ködös, hideg volt s néha-néha oly fagyos szélroham húzott rajta végig, hogy a lovasoknak átjárta a hideg csontját, velejét.

Kis-Achmed, ki Nazarián mellett baktatott szamarán, szorosabban húzta magára a djillabáját és borzadva mondta :

— Nem jó itt lenni, atachár. Félek. Két nap óta rettegek már.

— Miért rettegsz ?

— Az eső szele, a köd, a villám mondotta meg nekem. Ugy sustorog valami körülöttem, sutto-gást hallok a mélységből, fölöttem és alattam. Hát még az álmaim, atachár, az álmaim !

— Ugyan miket álmodtál, barátom ?

Kis-Achmed ajkára tette az ujját.

— Halottakról álmodtam, atachár, — suttogta. Hozzám jöttek az éjszaka órájában, véresen, az arcuk szürke volt, mint a hamu, összezsápták a kezüket s mikor fölém hajoltak a fejökkel, kígyók bújtak elő a hajukból.

— Az szerencsét jelent.

Kis-Achmed bágyadtan mosolygott.

— Azt te mondod. Te bátor és okos ember vagy, atachár, de ehhez te nem értesz. A mi bölcseink másképen fejtik meg az ily álmot. A holt ember bajt és gyilkosságot jelent.

— Csak ne csüggedj, — felelte csillapítva az örmény. — Allah bizonyosan átvezérel bennünket minden veszedelmen. Magam is temérdek viszonytagság között vergődtem át sok országon, de a sors mindeddig megoltalmazott, mert Allahba vetettem bizodalmamat. Ne félj a ködtől meg a sötétségtől, eltűnik az megint. Látod azt a párázatot annak a hegynek a tetején? Mire felkél a nap, úgy fénylik az, mint a színarany.

— Insaallah!

— S ha ez az utazás véget ér, ez az arany csengő pénzzé változik át s a zsebedbe hull, és zarándokutra kelhetsz a szent hegy felé, te boldog férfit.

Mosoly futott át kis-Achmed sötét arcán.

— Nagyon jó vagy te, atachár, — mondotta.

— Hát nagy-Achmed?

— Szerencsédnek ő is osztályosa lesz. Jó idők virradnak reátok. Ámítottalak én titeket valaha?

— Nem, soha; megbízom benned. Olyan vagy, mintha miközülünk való volnál... De mi van a kacagó fénnel, atachár?

— Már megint álmodol, kis-Achmed? Miről beszélsz?

— Nem hallottál még soha a kacagó fényről, mely az embert tévútra vezet? Előttük és mögöttük jár, élesen kacag a lép fölött, mint a halálmadár, úgy ragyog, mint a szeliden néző szem és a halálba csalogatja az embereket. Láttam és hallottam ma pitymallatkor. Vigyázz, atachár — most megint hallom.

És kis-Achmed reszkető kézzel a messzeségbe mutatott.

— Varjúkárogás volt az, barátom, ok nélkül rémítéd magad.

A lovasok egy kis fensíkra érkeztek, melyről nagy kilátás nyílt minden irányban.

— Látod most már a világosságokat? — folytatta kis-Achmed csökönyösen. — Ott meg amott — egy — három — öt — sok!

Nazarián szeméhez emelte a messzelátóját.

— Figyelj csak, mint kacagnak, atachár!

— Tüzek azok, melyeket utas emberek gyújtottak, kis-Achmed... De hogyan lövöldöznek!

— Ugy van, atachár, lövöldöznek; harcosok, fegyveresek azok, — sokan, sokan. Térjünk vissza az északföldi városba, míg nem késő.

Nazarián Jackhoz fordult.

— Vannak errefelé falvak a térképen? — kérdezte.

— Csak hegyeket jelentő karmolás... Halatlan, micsoda lövöldözést visznek azok végbe odaát, Naz.

Az örmény nagyon elkomolyodott.

— Tartok tőle, hogy kis-Achmednek igaza van, — mondotta. — Ugy rémlik, hogy forrongás van itt. Jó lesz keletnek folytatni utunkat és túlünk telhetőleg kitérni a gyanus népség elől. Mindenekelőtt szükséges lesz, mihamarább felszedni sátrainkat. — Halló, ki az?

Vánszorgó léptekkel közeledett hozzájuk a szűk ösvényen két férfi, két rongyos-köpenyű, feldúlt arcú, görnyedt testű zsidó. Megálltak és alázatosan meghajoltak.

— Isten áldása legyen napjaitokon, uraim, — köszöntötte őket az idősebbik, egy nedves szemű, őszhajú vén. — Áldjon meg az Isten benneteket, áldja meg asszonyaitokat és házatok népét. Teljes nyomorúságunkban állunk előttetek. A kabilok

kifosztottak, megcsúfoltak és félmeztelenen a hegyek közé űztek bennünket. Ma reggel még jó módú kereskedők voltunk, s amint most láttok bennünket, semmink sincsen. Zsebeinket kiürítették, állatainkat elhajtották. Oh, nagy a mi nyomorúságunk, nagy a mi keservünk, kedves urak!

Az öreg ember e szavaknál forró könnyekre fakadt s arcára csapta a két kezét.

Most a kísértője vette át a szót. Az, ha lehet, még jobban odáig volt.

— Szegény atyám a tiszta igazat mondotta, — szólalt meg reszkető hangon. — Dar-el-Baidából keltünk utunkra és Fezbe készültünk. Százszor meg százszor békében jártuk meg áruinkkal ezt az utat. De ez a gonosz ember, akit a *fekete sejk* néven emlegetnek, elénk küldötte embereit; azok megraboltak és véresre vertek bennünket. Forduljanak vissza, forduljanak vissza, kedves urak! Nemsokára lángban áll az egész ország, az idegek házait fölperzselik, kútjaikat megmérgezik, törvényt és jogot kigúnyolnak és senkinek sem lesz biztos az élete. Jaj nekünk, jaj nekünk!... Oh, segítsenek meg valamivel, jó urak, megfizeti a jó Isten tízszeresen.

Nazarián egy butykost nyújtott át nekik, melyet a szegény emberek mohón kiürítettek.

— Nem sejtettem, hogy a fekete ily közel van,
— mondotta Jacknak. — Ugy lehet, be fog teljesedni az a kívánsága, hogy találkozzék vele. Hát ti, — kérdezte a zsidóktól — hová készültök most?

— Oh, uram! Fezben van a mi otthonunk s azon kell lennünk, hogy oda vánszoroghassunk, — felelte az öreg ember. — Talán el se jutunk odáig. De ha sikerül, akkor a lába elé vetem magam urunknak, a szultánnak és elmondom neki e gonosz emberek gazságát. A szultán pedig majd reáküldi a katonáit, azok majd fejét veszik és városunk falára szegezik. S én minden nap oda-megyek hozzá s megátkozom és leköpöm. Az irgalmas Isten nevében, amen!

És Izráel megvert fiai, miután még alamizsnát kaptak útravalóul, jajgatva és sopánkodva bandukoltak tovább.

Nazarián szánakozva nézett utánuk.

— Ki tudja? — mondotta. — Ma *ők* voltak soron, holnap talán *mi*. De most már előre, uraim! Tisztában vagyok már vele, hogy merre kell irányítani lépteinket. Szerencsésnek vallhatjuk magunkat, hogy találkoztunk ezzel a két zsidóval.

Azzal Naz megfordította az öszvért s ugyanazon az úton, melyen jöttek, visszafelé tartott.

Mihamarább elérték ismét a síkságot s egy óra mulva tanyájuk előtt szálltak le a nyeregből.

A báró belépett a sátrába s meg volt győződve, hogy históriai beszélgetésbe mélyedve fogja látni Rózát a tanárral.

De a sátor üres volt, az asztal fel volt fordítva, s a kártya szétszórva a földön hevert.

— Róza, Róza! — kiáltotta.

Semmi válasz.

— Báró úr! — szólalt meg kívülről Jack szava.
— A tanár eltűnt. Itt van-e a leánya?

A báró úgy állt ott, mintha az égből hullott volna alá.

— Istennek szent anyja, — suttogta, s halálos verejtek gyöngyözött homlokán. Borzasztó sejtelen vett erőt rajta. — Istennek szent anyja, mi történt itt?

E pillanatban rémes kiáltás hasította meg a levegőt.

A báró kirohant a sátorból és a pillantása kis-Achmedre esett, aki ott térdelt egy emberi test előtt, mely mozdulatlanul hevert előtte a földön.

Ugyanabban a pillanatban megjelent Nazarián is.

— Mi bajod van, kis-Achmed? — kérdezte gyorsan.

Ugy rémlett, mintha a kis mór hirtelen eszét vesztette volna; verte a mellét s a karmaival belemarkolt a djillabájába.

— Atachár, atachár! — kiáltotta és patakzott a könny szeméből. — Nézd, meghalt, nagy-Achmed meghalt! Meggyilkolták! Nézd, milyen mély, véres seb van a halántékán, Allah kérim! — Nem dobog már a szíve. Én is meg akarok halni, atachár.

Hirtelen felállt s reámeresztette Nazariánra a könnyben úszó nagy szemét.

— Jut eszedbe az álom? — suttogta rekedt hangon. — Emlékszel a holt emberekre, akik hozzám jöttek?

S megint leborult a barátjára, szólította a nevén s kezébe vette a hideg kezét, mintha fel akarta volna melegíteni.

A három utitárs egy darab ideig némán állt ott, mintha nem lett volna bátorságuk megzavarni kis-Achmed fájdalmát.

Végre Jack szakította félbe a csendet.

— Támadás, gyilkosság, emberrablás... nem úgy van, Naz?

— Úgy látszik, hogy úgy, Morton úr. Mindekelőtt fel kell kutatnunk a közvetlen környéket. Nincs értelme, hogy már ma odahagyjuk tanyánkat. Lássá, báró úr, — folytatta bosszúsan — lássa, mire voltak valók a katonái? Nincsenek sehol, elpárologtak az állatainkkal! Az sem lehetetlen, hogy egyetértettek a rablókkal. Nagy-

Achmed valószínűleg ellenük szegült s megkapta érte a jutalmát.

— Oh, a kutyák! Róza, gyermekem! — jajdult fel a francia. — Elrabolták, talán bántotta is az a csürhe. Oh, mily tízszeres gazember vagyok, hogy elhagytalak! Vessetek meg, barátaim, rugdossatok meg engem!

De egyszerre úgy tűnt, mintha valami mentőgondolata támadt volna.

— Talán csak sétálni mentek, — mondotta. — Kiáltok utánuk.

S a vérmes ember teljes tüdejéből kiáltotta :
— Róza! Róóóza!

De csak a susogó parti nádas felelt szavára.

A sátrak előtt fel volt túrva a föld és sok lábnyom volt benne, köztük legszembetűnőbbek a tanár hatalmas csizmájának nyomai, melyek a sátortól néhány méternyire hirtelen megszűntek. Könnyű volt megérteni, hogy a tanárt ott lóra ültették.

Rózát minden valószínűség szerint benn a sátorban lepték meg s kivitték egy künn várakozó lovashoz. Akkor aztán a menet, a lágy talajban látszó patkónyomokról ítélve, nyugati irányban távozott el.

A gyorsan leszálló alkonyat mihamarább lehetlenné tett minden további kutatást, s három

barátunk bement Jack sátrába, de előbb közvetlen közelükben kipányválták lovaikat.

— E perctől fogva itt nálam fogunk együtt tanyázni, — mondotta Jack. — Most pedig erősítsük meg magunkat egy kis vacsorával és pipáljunk egyet. Nincs értelme az orrunkat lógatni. Holnap is nap van. Alaposan meg fogjuk hányintetni a dolgot.

E hosszú, jól megszerkesztett beszéd után a vendéglátó házigazda whiskyt, poharakat és dohányt kerített elő. Aztán reáköszöntött bajtársaira, gondosan reágyujtott a pipájára, keresztbe vetette lábát és nyugodtvérrel várta a feleletet.

Némi szünet elmúltával Nazarián így szólt:

— Van egy tervem.

— Mindjárt gondoltam, Naz.

— Mindenekelőtt fődolog, megtudni, hol vannak a rablók. Aztán — elvenni tőlük a zsákmányt.

— Ha ugyan még életben van az a zsákmány — sóhajtott a báró.

— Biztosra veszem. Nem szokták megölni a csinos ifjú hölgyeket.

— Talán igaz, hogy nem, de sokkal rosszabb dolog is juthatna eszökbe azoknak a szívtelen ördögöknek. Legalább ne volna oly szép! — felelte Jack s ökölbe szorította a kezét és úgy füstölt, mint egy kémény.

— Azért hát gyorsan kell cselekednünk, — folytatta Nazarián. — A tanár nem aggaszt. Rajta egyelőre mulatni fognak. Most pedig ide figyeljenek. Némi gyakorlottsággal játszom az arab szerepét. Bemegyek az oroszlán barlangjába. Mihelyt biztosan megtudom, hol vannak a mieink, megadom önöknek a kellő útbaigazítást. Mindenesetre kockázatot veszünk magunkra, de nem lehet más-kép. Mekinezből, vagy Fezből egyelőre nem várhatunk segítséget, s a Rabatba visszavivő út el van zárva előttünk. Azért egyelőre azon a keleti hegyvidéken kell maradnunk, melyet ma pillantottunk meg. Én majd megtalálom önöket. Tehát Isten nevében, lássunk hozzá a dologhoz. Nos, mint vélekednek róla, uraim?

— Éljen! — felelte Jack.

— Én mindenhez hozzájárulok, — mondotta a báró. — Csak szerezze vissza nekem Rózát.

Most kis-Achmed kisírt képe jelent meg a sátor ajtónyílásában.

— Atachár, adsz-e nekem két szál gyertyát? — kérdezte.

— Mivégre, barátom?

— Hogy nagy-Achmedért égjenek ma éjszaka, egyik a fejénél, másik a lábánál. Bevittem őt a kis sátorba.

— Te hű lélek, te!

— És segítesz majd, hogy eltemethessem, atachár?

— Mind a hárman segítünk. S ha meggyújtottad a gyertyáidat, jöjj be hozzánk és aludjál ma itt.

— Úgy lesz, atachár.

Kis-Achmed megkapta a két szál gyertyát és kiment.

A báró a helyén maradt és sötéten meredt maga elé.

— Mily istentelen vagyok! — dünnyögte. — Hogyan juthatott eszembe, magammal hozni ebbe az átkozott országba Rózát? Azért jöttem ide, hogy a fiamat keressem és most — most elvesztettem mindkettőjüket — őt, meg Rózát. Oh kegyetlen, kiszámíthatatlan végzet, melyet a jó Isten sem képes elfordítani az emberről!

— De elfordítja, báró úr, — vágott a szavába Nazarián. — Bízék csak benne mindig erős hittel.

Ekkor St. Roland de Blasonbanc báró egy kis gyermek bizalmával összekulcsolta kezét s így imádkozott:

— Édes jó Istenem, én nem vagyok azok közül való, akik örökösen zaklatnak. Magad is beláthatod. De most arra kérlek, add vissza legalább a szeretett leányomat. Forrón kérlek erre az egyre és megígérem, hogy sohasem terhellek többé, ha

csak ez egyszer meghallgatsz. Jó katolikus vagyok.

Aztán biccentett egyet a fejével a messzeség felé, kiürítette poharát. Aztán ledőlt ruhástól a tábori ágyra s rövid idő múlva már az igazak álmát aludta.

Jack és Nazarián is elhelyezkedtek fekvőhelyükön, mert másnap reggelre becsületesen ki kellett pihenniök magukat.

Mikor lefeküdtek, óvatosan besompolygott kis-Achmed s leült a földre Nazarián fekvőhelye mellé.

— Atachár! — suttogta. — Már elláttam holttestét s már égnek mellette a gyertyák. Most alszik utoljára a föld színe fölött.

— Helyesen cselekedtél, barátom, most pedig fekdjél le te is.

— Nem, őrt fogok állni a sátor ajtajában, talán megláthatom, mikor a lelke felszáll a csillagok közé.

Egy darab ideig némán ült a gyékényen, tenyerébe támasztva állát.

— Atachár! — suttogta aztán ismét. — Tudod-e, ki rabolta el tőle az életét? Szaid. Sokat gondolkoztam róla, hogyan történt. Az a gaz Szaid folyton azzal a szándékkal járt, hogy elárul benneteket. A fekete sejk kémjei közül való; több ízben megpróbálta, fellázítani bennünket

ellenetek, de mi nem akartuk megszegni a hűségünket s ő megismerkedett a botunk suhogásával. Most pedig megfogadom neked, hogy minden gondolatommal csak azon leszek, hogy megöljem. Békét akarok teremteni a szívemben, atachár, és tudni akarom magamról azt, hogy azon a fehér napon, mikor lepattan a zár a sírokról, kikelhetek és azt mondhatom barátomnak, hogy nem fekszik bosszúlatlanul a földben. Jó éjszakát, atachár!

E szavakkal kis-Achmed a sátor ajtajához csúszott és meghúzódott Inkognitó oldalán.

Nemsokára azután csend volt mindenütt.

KILENCEDIK FEJEZET.

Az alig járható úton, mely az Enderen Dran hágóinak egyikén kígyózott fel a magasba, nagy bajjal kapaszkodott fölfelé egy öszvér a lovasával.

Szép pár volt. A nagy, erőteljes alkotású öszvér gazdag díszű nyeregtakarójával, a homlokán fityegő kagylók tarkaságával s a combján művésziesen kinyírt ornamentumokkal, valóságos dísz volt fajtájának. Meg is látszott rajta, hogy nem szokott ily járatlan utakon járni, s oly kényesen kerülte meg az ösvény alattomos szakadékait és hegyes köveit, mint egy uszályos, magassarkú grófkisasszony.

Az állat olykor-olykor hátrafordította fejét s előkelően szemrehányó pillantást vetett lovasára. Közepeskorú férfiú volt az, éles metszésű, simára borotvált volt az álla s egész testét barna posztóból szabott haik takarta.

Az öszvér mintha azt kérdezte volna: »Miért nem száll le, uram?« De lovasa nem szállt le. Ellenben tiszteletlenül veregette meg gyűrűs kezével az állat nyakát s azt mondotta: »Csak semmi komédia, kedves szamaram; nemsokára helyben leszünk.«

Az út egyik kanyarulatánál, puskáját vállára vetve, egy férfiú jött szembe velök.

A lovas megszólította s a szokott kölcsönös szólásformák elintézése után azt kérdezte tőle:

— Hallod-e, szahabi, meddig tart még, míg a fondakhoz érek?

A férfiú fürkésző szemmel nézett a jövevényre.

— Ki vagy te és honnan jössz? — kérdezte viszont.

— Bölcs Kaszem orvos vagyok. Hazám a távol Keleten van, — felelte a jövevény kenetesen.

— És kit keresel itt?

— Az úszó követ és az elmerülő szalmaszálat.

— Talányokban beszélsz.

— Magad is az vagy. Vezess *hozzá*! Üzenetet hozok neki a távolból.

A mór együgyűn bámult reá.

— Jer, — mondotta végre bosszúsan. — Magában a fondakban fogsz helyt állni magadért.

— Úgy látom, ma nehezen jár az elméd, barátom, — mondotta az utas megvető pillantással. — Nem szokás így fogadni előkelő idegent. De talán itt ez a szokás, talán ezek a kopár sziklák tettek benneteket oly vendégszeretlenné. No de elég volt. Előre!

A fegyveres ember csodálkozva hallotta ezt a beszédet, de szót fogadott.

Végre elérték együtt a fondakot, vagyis karavánszerájt, egyikét azoknak a tanyáknak, hol az utas menedéket s pihenést szokott keresni Moghreb kietlen tájain.

Ez a fondak egyébként inkább várhoz, mint utasok békés megszállóhelyéhez hasonlított; hosszú, lövőrésekkel ellátott fal vette körül s egyik szárnyán vigyázótoronnyal volt megerősítve. Bejáratát hatalmas kapu zárta el, amelyet egy keresztbevetett lábbal ülő, álmittasan előre-hajló férfiú őrzött.

Mikor az öszvér lába megkoppant a kövezen, a kapuőr teljes magasságában fölemelkedett.

— Szalam alek! — köszöntötte a lovas. — Messziről jöttem, hogy megláthassam uradat. Eredj hozzá, hogy jöjjön ki fogadni engem.

Elfáradtam és éhes vagyok. Fáj a hátam s az öszvérem már alig áll a lábán. Örülök, hogy ide érkeztem, mielőtt a nap leáldozott.

Az őt tiszteletteljesen köszönt, mert a jövevény lénye tiszteletet parancsolt.

— Szalam alek! — felelte. — Urammal most nem beszélhetsz, hanem talán holnap, vagy a következő napok egyikén. De lépj be Allah nevében, bárki légy.

— Hát hol van az urad?

Mosoly futott át a férfi vonásain.

— Kérdezd, hol száll a sas, mikor elhagyja fészket, — felelte és kitárta a kaput.

Az idegen belovagolt a fondakba, mely tágasabb és kifogástalanabb volt a szokottnál, de mégis úgy volt építve, mint az efféle megszállóhelyeket építeni szokták.

Belül négyszögletű, símára kövezett udvar, a közepén ciszternával, s a falak harántoldalán sok apró helyiség, helyesebben mondva: fülke sorakozott, az utasemberek befogadására.

E nem épen csábító, kettős ajtókkal ellátott vendégszobákkal szemben a kapura néző egész oldalon valami erkélyféle futott végig, melyet faoszlopok tartottak és méter magas, kőből faragott korlát szegélyezett.

A fondak hosszoldala és szögletei az utasok

lovainak befogadására szolgáltak. A nap és eső ellen kifeszített zsák- és sátorvászon védte e helyiségeket s a nagy trágyahalmazból arra lehetett következtetni, hogy e nyitott istállók nagyon sűrű használatban voltak a közelmúlt napokon.

A lovak, a megfülledt széna, a hasis és az argánolaj fojtó kigőzölgése áradt a jövevény felé, mikor a kapu bezárult mögötte. Az idegen kelletlenül fintorgatta az orrát és szemmel látható nehézséggel szállva le öszvéréről, fületsértő hangon rivalt reá az udvaron ácsorgó mór emberekre, kik csoportokba verődve, kíváncsi szemmel néztek reá :

— Hé, halljátok-e ! Bénák és vakok vagytok-e, barátaim ? Nem látjátok, hogy közel vagyunk az összeroskadáshoz utunk fáradalmi következtében ? Embereljétek meg magatokat s lássatok hozzá, hogy valami ennivalót kapjunk. Allahra ! Soha ily lusta kutyákat ! Sok országot jártam meg, sok nép szokásaival ismerkedtem meg, de sehol se láttam oly rossz utakat és durva szokásokat, mint erre.

Figyeljétek reám ! Zsebeimben mirhát, remek füstölőszereket, balzsamot és gyógyító füveket hozok Boldog-Arábiából, megannyi írt betegségetek ellen. Figyeljétek reám ! Agyamban

Keletnek minden bölcsesége, s megértem, mit sziszeg a homokban a kígyó meg a gyík s mit kiált egymásnak éjjel a sakál. Lehajtottam fülem a régi sírokra s hallgattam a telehold fényénél a holtak beszédét. Hallottam, mit mormol a patak, mikor a bimbó hasad és a bogáncskóró kinyitja szemét, mikor minden gyom megmozdul a harmat gyöngyétől, s a moharózsa dalt zeng a szentek előtt, kiknek lelke Allah dicsőségéért lángol.

Figyeljeteek reám, napnyugatnak szegény gyermekei! Az ujjaimon csodatévő gyűrűket hordok, melyek csillognak, mint a kígyószem; perzsa tománok és egyiptomi piaszterek csörrennek meg, amikor én járok. És ilyen emberért nem mozdítjátok meg ti egyetlenegy tagotokat sem? Nyelvem a szájam padlásához tapad szomjúságomban s a hasam úgy korog, hogy egy éhes hiénáé sem különben. Nem szegyenlitek magatokat? Semmi nektek már a Korán szava?

Egy fehérhajú agg, ki látatlanul a korlát mögött ült, hirtelen felállt és parancsoló hangon kiáltott le az udvarra:

— Segítsetek neki, gyermekek! Csutakoljátok meg szalmával s itassátok, abrakoljátok meg a hátas állatát!

S a jövevénynek intve, így folytatta:

— Te pedig légy üdvöz ! Jöjj fel ide, kérlek. Éhséged mihamarább csillapulni fog.

Méltóságteljesen, lassú léptekkel ment fel a lépcsőn a jövevény, óvatosan emelve fel haikját, hogy el ne piszkolódjék.

Az aggastyán udvariasan elébe ment és helyet kínált neki nyughelyén.

Aztán mosdót, törölközőt hozott és állva szolgálta ki vendégét.

Mikor vége volt a tisztálkodásnak s mindketten leültek és elhelyezkedtek, egy lefátyolozott rabszolganő bárányhúsból főtt kuszkuszut hozott fatányérokkal meg durrackenyérrel s egy kancsó vizet.

— Allah áldja meg jöttödet s engedje, hogy váljék egészségedre az eledel, messziről jött barátom, — mondotta az aggastyán. — Úgy jössz, mintha hívtalak volna. Ebédem készen vár.

Igy szólva, belemártotta ujjait a húsos tálba s kiválasztotta és vendégének fatányérjára tette a legkövérebb falatokat, a maga részére pedig a sovány falatokkal érte be.

S a két férfiú fennen magasztalva egymás erényeit, művészi ügyességgel szentelte magát annak a foglalatosságnak, hogy galacsint gyúrt tenyerében a Kuszkuszu pirított kenyérdarabkái-

ból, melyet aztán fürge mozdulattal tüntetett el a szájában. Evés közben nyájasan nevettek egymásra és kölcsönösen kínálták egymást. Nem múlasztották el megszólaltatni a tompán hangzó böfögés megszabott sorozatát sem, jeléül, hogy az étel kitűnően smakkol nekik.

— Lásd, ezt mondom én szíverősítőnek, — szólt az idegen jóleső böffentés közben, mikor az ebéd véget ért. — Sirászban sem ebédeltem különben, szahabi. Most pedig mondjad meg nekem, hamdilullah, az igazihoz jöttem-e, a választotthoz? Te vagy-e az, akit Jahija, vagyis a fekete sejk nevén emlegetnek? Mert az ő nevének zengése szólított engem ide a sivatag homokján és a hegyeken át.

Az aggastyán végighárította kezével a zsíros szakállát.

— Tévedsz, ha azt hiszed — felelte. — Nem én vagyok a fekete sejk; csak a szolgája és tanácsadója vagyok. Arafa vagyok, akit a talebnek szoktak mondani. Allahra! Különbség van közte és köztem; mert az ő karja olyan, mint a megfeszített íj, az enyém pedig csak olyan, mint a szalmaszál. De mondd, ki vagy te?

Az idegen a füléhez hajolt és súgott neki valamit.

A fehérszakállú örvendve bólintott fejével.

— Hosszú élettel ajándékozzon meg Allah!
 — mondotta. — Bizony mondom, örömet látott vendég a mi körünkben, ki ily híradással jön hozzánk. Uram örömmel fog meghallgatni téged, Kaszem barátom. Úgy hát megmozdúlnak immár napkeleten élő testvéreink is? Igen, igen, ott kél a nap! Bár megláthatnák szemeim azt a napot, mikor a folyamok országában élő férfiak eljönnek hozzánk lovaikon és levágják éles kardjaikkal az északról jövő fehér farkasokat.

— Eljön az a nap, Arafa barátom, eljön az. Útjaitokat pirosra fogja festeni a vér, gőze áldozati füstként szálljon az égnek! Ki fogjátok söpörni és meg fogjátok tisztítani az iszlám földjét, s gyermekei békében élnek majd egymás mellett. Allahra! Itt az ideje már! Soká, nagyon soká aludtak.

— Aludtak, hogy erőt gyűjtsenek, oh tobib.

— Míg ellenségeink virrasztottak és erejüket fogyasztották, oh taleb.

— Kötelet sodortak a saját nyakukra, oh tobib.

— Maguknak fonták a korbácsot! Ha, ha, ha!

A két tudós a hasát símogatta, kinyitotta a száját s harsány kacajra fakadt, melyet trombitaszóként vertek vissza a kőfalak.

De még egy harmadik emberi hang, egy be-

rozsdásodott, náthás orgánum szólalt meg az udvar felől, s az volt benne a legnevezetesebb, hogy németül felelt.

— Kakadu, kakadu! — kiáltotta. — Falánk majmok, sündisznók, ha, ha, ha! Nevessetek csak, átkozott rablók és gazemberek. Pukkadjatok meg és fulladjatok a saját zsírotokba ti is, meg a ronda sejktek, meg az egész zsiványbandája. Kakadu! Kukorikú!

Nagy zaj s a mórok vidám kacaja felelt erre a beszédre.

— Mabul, mabul! — kacagtak. — A szavaid csöpögnek a bölcseségtől. Megkenjük vele a szíjas szerszámainkat.

— Csak nevessetek, majmok! — folytatta a hang. — Amilyen az úr, olyan a szolgája! De eljön még az ördög és lakatot ver a szájatokra. Bú, bú! Rossz lesz reánézni, és még feketébb lesz, mint a ti fekete sejktek. Mikor majd nyakon ragad benneteket s alászáll veletek a föld gyomrába.

S a beszélő megint kukorékolt egyet, mint a kakas.

— Ki beszél itt, szahabi? — kérdezte ásítva az idegen.

— Egy bolond, — felelte a fehérszakállú. — Egy keresztény ember, kit az úton szedtünk

fel, egy nevetséges fickó, ki olyan nyelven beszél, melyet senki sem ért meg. Különben az inglézek nyelvén is tudja megértetni magát. De vajmi keveset tudhattam ki belőle. Egészen meg van háborodva az elméjében.

A tobib megértő mosollyal bólintott.

— Akit Allah megfosztott az esztől, szent.

A benáthásodott hang pedig imigyen kiáltozott tovább :

— Oh, Titus Livius, szép bajba vittél te engem. Azt akarod-e vajjon, hogy tönkre menjen szolgád? Oh, Istenem! Borzasztóan nehéz feltörni a tudomány diószemeit. Rablók, utonállók, hol van a dohányom, hol van a pipám, a kedves pipám, melyért úgy sóhajtok, mint a sivatagban szomjuhozó a vízéért? Mi az én egész filozófiám pipa nélkül, mi az én értelmességem s lélkemnek egyensúlya nélküle! Oh, uraim, darabokra törve hever az út szélén. Szedjétek össze a töredékeit, ti szájatogatók, levágom nektek a nadrágom minden gombját s szétoosztom köztetek a becsületes megtaláló jutalmaképen.

— Mihez fogtok ezzel az emberrel? — kérdezte a tobib egykedvűen.

Arafa sunyi módon kacagott.

— Pénzre van szükségünk a jó ügyünk érdekében, tudod. Talán kaphatunk váltságdíjat érte.

— De hátha nem kaptok ?

— Akkor pajzsunk lehet a csatában és cserébe adhatjuk a fogságbaesettekért.

— Vagy úgy ! Van még több foglyotok is ? — vetette oda könnyeden a tobib.

Arafa, a taleb, egy pillanatig fürkészve nézte vendégét s tétovázni látszott, nem tudva, mit feleljen.

— Nincs, — mondotta végre.

A tobib felállt.

— Immár leáldozik a nap, óh taleb ! — mondotta. — Engedelmeddel kimegyek, gyökereket és lázoltó kérget keresni, melyekre szükségem van a mesterségemhez. Itt a hegyekben tüzesebb a levők s különb a gyógyító erejök, mint lenni a síkföldön. Aztán szeretnék korán lefeküdni, mert fáradalmas volt napom. Hol pihenjek, barátom, Arafa ?

A taleb egy ajtóhoz kíserte barátját. Egy kis vendégszobába nyílt az, melynek minden berendezése egy szalmazsákból s vánkосokból, egy vizeskancsóból, meg egy nyolcszögletű asztalból állt, amelyen gyertya égett.

— Itt van a fekvőhelyed, Kaszem barátom. Hozatok számodra még egy gyapjútakarót. Hűvös lesz az éjszaka.

— Allah fizesse meg. Örvendek, hogy hozzád vezérelt utam.

Igy szólva, a tobib megragadta s az ajkához emelte a taleb kezét, aztán kiment az udvar-
térre, hol az emberek tiszteletadással tértek ki
előle s halkabbra fordították szavukat. Mert a
napkelet tájáról jött Kaszem tobib magasan
hordotta fejét s egész lényéről tiszteletet parancsoló
méltóság és fenség áradt. Tekintetre sem méltatva a körülötte állókat, lassú léptekkel haladt
ki a fondak kapuján.

* * *

A nap leáldozóban volt. Egy pillanatig meg-
pihent az Enderen Dran magas hágóján s búcsú-
zásul aranyos fénnel árasztotta el a hegycsúcs-
okat. Ezek az órák azok, melyekben a hideg hegyek
mosolyogva néznek le a lejtőiket borító cédrus
ligetekre, és a pázsitfoltokra, melyek megannyi
virágpárnaként helyezkednek el lábuknál.

A hegyszakadékokból szárnyra kelt az esti
szél, előbb szeliden és halkán szállt, mint a gyer-
mek lehellete, s durvább, élesebb lett, mikor a
nap mélyebbre hanyatlott. Zúgva rohant át a
halfa-fű lágy pamatjain, a törpepálma merev levele
sajátszerűen, üvegcsörömpöléshez hasonló hangon
zizegett, s a magas agavé úgy imbolygott a szél-
ben, mint a gyertyaláng, mely világít a nappal
királynőjének, mikor lefekszik.

Aztán kiterjesztette hatalmas szárnyát az est-alkonyat madara s mély árnyakat vetett völgyre, hegyre. Sötétebb, sötétebb lett a világ; a vonalak és színek eltűntek az emberek szeme elől.

Az égboltozat sötétkék színt öltött, egyik csillag a másik után merült föl mélyéből, megállt az égen s ragyogott, mint a nyájas szemsugár. És hullott az esti harmat — hiszen tudod — a könnycsepp, melyet a csillagok sírnak.

Buhm Hiláriusz heidelbergi tanár úr egyik hosszú lábát a másik elé vetette a keskeny ösvényen, mely a fondaktól az ezüstnyárfák völgyébe vitt. Felvonta a szemöldökét és ecetsavanyú vigyorgás honolt a szája körül. Néha megállt, hogy gondosan megvakaródzzék.

— Szép az élet, — dünnyögte magában — különösképen az állati élet.

— Tanár úr! — suttogta egy hang németül.

A tanár dermedten állt meg s a két karja erőtellenül hullott alá az oldalán.

— Szent Isten! — dörmögte. — Hát van itt, aki ismer? Csakugyan oly híres ember volnék?

— Igenis, van itt valaki, — felelte egy hang halkán. — De legyen óvatos; itt a kövek is hallgatódznak. Adja csak tovább a bolondot.

— Kukorikú! — rikkantotta a professzor. —

Ha még eddig nem bolondultam meg, most bizonyosan megbolondulok. Kukorikú!

— Nagyszerű! Még csak néhány lépést, hogy ne figyelhessenek meg bennünket a toronyból... Helyes! Álljon oda a nagy kő mögé... úgy, úgy... Ha jönne valaki, akkor őrvöngjön... No, nem ismer?

A tanár elálló lélekzettel bámult a kis emberre, ki rojtos marokinbőr táskáját a vállára akasztva és haikjának csuklyáját a fejére húzva, meglepetésként jelent meg előtte.

— Ez a hang — ez a hang! A hang Jákobé — de a kéz — a kéz — Kászem, a tobib... teremő atyám, — Nazar...

— Csitt! Úgy van, én vagyok, csak más alakban. Mondja meg hamar, — mindketten itt vannak, a kisasszony meg ön?

— Hogyne. Elvittek mindkettőnket. Oh, Istenem! Azok a barna ördögök még lóhoz is kötöttek, mint egy vágómarhát; még most is sajognak a tagjaim. Szörnyű história volt.

— Mindjárt gondoltam, hogy a vén gazember hazudott! A kisasszony hol van, tanár úr?

— Mélyen ebben az elsőrangú hotelben, mely engem is vendégül tisztel. Egyébként csak egy ízben láttam, mióta itt vagyunk. De...

— Csitt, jön valaki.

A tanár egyszerre hadonászni kezdett a hosszú karjaival.

— Kukorikú, kukorikú! — üvöltötte. — Átkozott hegyesorrú tobib — mit akar tőlem — hol vannak a többiek?

A tobib védekező állásba helyezkedve, így kiáltott:

— Mabul, mabul! Meg fogom próbálni, hogy kiszabadítsam ebből a kelepceből. Barátaink néhány órajárásnyira, egy marabutban várnak reánk. — Találnunk kell valami rést. — Mondja csak, járhat és kelhet, amikor csak akar?

— Úgy van, bolond vagyok, örülten bolond, s ennek következtében Allah különös kedvence! Abrakadabra, vau, vau — bú, huh!

— Nagyszerűen adja! Hol van az alvóhelye?

— A kaputól számítva jobbra a harmadik szurdékban. Úgy fekszem ott, mint a sündisznó a trágyadombon. Meghalt a híres arab vendég-szeretet, Nazarián úr.

— Ne szólítson a nevemen. Mi lett Szaidból meg a többi szolgánkból?

— Szaid, az alávaló bitang, nagy gráciában áll a fekete sejknel. Hogy a többi hová lett, nem tudom. Hapci! Szörnyen meghültem. Valóságos kráter van az orrlyukamban. — Hej, ruski,

buski, radsi, malinka — hadsi! Mennyit nem tüsszögtem!

— Ide figyeljen. Valami módon értesítenie kell Róza kisasszonyt ittlétemről. A kisasszony színleljen betegséget. Mint a napkeletről jött bölcs orvost, engem fognak hozzá szólítani s akkor...

— Mi lesz akkor?

— Tovább verjük a fonalunkat. Bízzék bennem és játssza tovább a szerepét.

— Párját ritkító hülye leszek, tobib úr. Úgy fogom viselni magam, mint az ördög a kátrányoshordóban. De most csakugyan jön valaki lefelé az úton. Eléje megyek.

Igy szólva, a tanár ugrálva előretörtetett, s homlokán dobolva oly hajmeresztő üvöltést vitt végbe a rekedt hangján, hogy még Nazarián is befogta a fülét.

— Nevezetes dolog! — dünnyögte magában az ál-tobib. — Mégis csak nevezetes, hogy a balsors mily leleményessé teszi az embert. Ki tette volna fel a mi szegény, gyámoltalan professzorunkról, hogy ily nagyszerű ötlete támadjon s bolondnak tettesse magát? Ha nem tévedek nagyon, az életét mentette meg ezzel.

S a napkelet országából jött tobib tovább gyűjtögette a titokszerű füveket, melyek meg-

gyógyítják a sebet és a kék foltokat s képesek szeretetet és gyűlöletet ébresztetni az emberek szívében.

TIZEDIK FEJEZET.

— Most már szép vagy, virágszálam, szép vagy, mint a kelő nap, mint a gyöngyharmat, mely fényében csillog.

Megörvendezteted a szívemet, mint a völgy legédesebb ízű méze, mint a jácint illata.

A homlokod oly tiszta és ragyogó, mint a hó az Ajasin ormán s a szemed úgy csillog, mint az éjszaka szelíd csillagai.

Az ajkad piros és üde, mint a fésző rózsabimbó, a tagjaid finomak és fehérek, mint a lilium szirma.

Igen, most szép vagy! Így fogja kedvét lelenni benned az urad, én galambom. Marakes bazárjainak leggyönyörűbb selyméből, Szafi legdrágább gyapjából való a köntösöd, s a hímzése átlátszó, mint a pókháló. A gyűrűid, a karpereceid és bogláraid merő aranyból valók, tejfehér gyöngyszemek díszítik pártádat a homlokodon.

Áj, kincsem! Bizony, szép vagy most! Senki sem ékesíti fel oly szépen a menyasszonyt, mint az öreg Kahina... Hi, hi! Valamikor ő is oly szép és fiatal volt, mint te. De a gonosz idő lerágta

a húst csontjaimról és kiszívta ereimből a vért, s olyan vagyok, mint a fonnyadt alma. Hi, hi! Majd ha rólad is elmúlik a gonosz idő, te is olyan leszel, mint én... Mosolyogj reám, kis cicám. Hagyd, hogy megtapogassam a két melled, rózsaszálam... Áj, áj! Olyanok, mint az érett gránátalma, mint a duzzadó szőlőszem a lugas árnyékában!

Az öreg Kahina, a Róza mellé segítőnek és szórakoztatónak kirendelt, spanyolul is beszélő mór asszony volt, ki ily virágos beszéddel áradozott, egy nagyon kicsiny, görnyedt hátú öreg nő, kúsza, ősz hajú, visszatetsző képű, s az arc-bőre, mint a megpenészedett, málladozó kéreg-papír. Erős hajlású, himlőhelyes orr görbült az olyv orrához hasonlóan a vigyorgó szája fölé, melynek vértelen ajkait kékes hólyagocskák lepték; a mélyenfekvő, szűrő szemei a bosszúvágy és gonoszság félreismerhetetlen kifejezésével fénylettek. És csontos ujjaival, melynek hennagyökérrel festett körmei oly hosszúak voltak, mint az olyvkarom, végigsimította Róza két vállát és csípőjét.

— Áj, áj, mily lágy és finom, — folytatta és cuppantott az ajkával. — S úgy hajlik, mint a nádszál... Úgy, most pedig adj egy csókot, drágakövem, az öreg Kahinának. Melletted

maradok és szeretni foglak, míg sírba nem tesznek engem . . . No, csókolj meg !

A múmia-asszony csettintett a nyelvével és ezer ránccal barázdált arca olyanformán húzódtott el, hogy mosolyogni látszott. Aztán hirtelen magasra nyújtotta fejét, mint a felpattanó kígyó s igyekezett megcsókolni a leányt.

De Róza ügyesen állt ellen, néhány lépést hátrált s védekezve szorította ökölbe a kezét.

— Közel ne jöjj hozzám, undok boszorkány ! kiáltotta. — Mert Istenemre, megütlek !

— Hi, hi, hi ! — kacagott az öreg asszony. — Mily hirtelenek a mozdulataid, pillangóm ! Látod, erről le kell szoknod minálunk. Itt sem mire sem mégy vele. Az ilyen nyakasságot mi hamar meghajtjuk. Várj, megláthatod, ha egy darabig nálunk leszel. — Óva emelte fel az otromba mutatóujját.

— Légy nyájas és szelíd, alázatos és engedelmes, kis szívem. És mindenekfölött ne légy karmos cica az öreg Kahinával szemben. Megbánhatod. Nagyobb büszkeséget is megtörtem én már, mint a tiéd. No, de legyen elég. Dalolj nekem most valamit, angyalkám. A hangod olyan, mint az ezüstös patak csörgedezése.

— Elmenj innen, együgyű vén bagoly ! — felelte Róza. — Mert mindjárt behívom a talebet.

— Ej, csakugyan? Hát csak hívjad, cukorhalacsám! Hívhatod holnapig, ha kedved tartja!

S az öregasszony megütögette öklével a szőnyeggel borított falat.

— Szegény kicsikém, — csúfolkodott tovább gúnyos vigyorgással. — Mily rossz lehet neked, hogy oly vastagok ezek a falak! Jól van, no, ne légy már gyermekes! Nemsokára felvirrad boldogságod napja. Várjuk az uradat; talán már ma éjszaka megérkezik. Úgy bizony, hamvas barackom. Az ám a férfi, elhiheted! Nincs több olyan, mint ő. Oh, irigyelni való, boldog gyermek, te! Karjai közt el fogod felejtteni minden bánatodat. Ő pedig így fog szólni hozzám: »Oh, édes öreg Kahinám, asszonyok példaképe! Mily ízletesen készítetted el őt nekem!« Örülj hát, gyermek, örülj!

Róza megvető pillantással nézett a vén boszorkányra.

— S azt képzeled, hogy kényszeríthetsz? — felelte kihívóan. — Azt hiszed, hogy merészelne fogva tartani engem, engem, a francia nőt, egy nagy nemzet gyermekét! Csak próbálja meg! Honfitársaim hatalmasak. Meg fogják támadni és meg fogják semmisíteni őt és a rablóbandáját, s ezekből a vastag falakból kő nem marad kövön.

A boszorkány tágra nyitotta száját és harsányan felkacagott.

— Vagy úgy? Egy tetű köhögött a burnótos szelencémben, — göcögött nevéttében. — Ha, ha, ha! A te honfitársaid a tenger túlsó partján laknak, te kis mókus. Nem félünk tőlük. Van néhányuk ebben az országban, de napjaik meg vannak számlálva és a sír nyitva áll nekik... No de mily vakmerő vagy te! Mint egy kis fújó vadmacska. Az urad nagy kedvét leli majd benned. De az öreg Kahinának most már menni kell. Holnap megint eljön a kis virágszálhoz. Akkor majd megint eltöltünk egymással egy vidám órácskát.

Az öreg asszony e szavakkal erősen magára húzta a haikját, úgy, hogy nem látszott az arcából más, mint a karvalyorra meg a két apró patkányszeme, aztán kezébe vette botját és kibicegett az ajtón, melyet ismét gondosan bereteszelt maga után.

Róza, teljes mór díszében, magára maradt.

Rosszkedvűen ült le a kanapéra és kezére hajtotta fejét.

Nem állt valamierősen bátorság dolgában, de nem akarta, hogy a vén Megéra észrevegye rajta.

Nem, senki sem látta meg rajta, hogy kezd már kételkedni szabadulásában. Dacolni fog ezekkel a barbárokkal. Senki se hajthassa meg az

ő büszkeségét, atyja méltó leányaként akart viselkedni.

Szent Isten! Tíz napja már, hogy fogva van! Minden órában várják, hogy a fekete sejk hazatér rablókalandjáról.

Mi lesz azután? Hogyan védekezik majd a túlhatalommal szemben? Barátai nem tudják, hol van, nem is tudhatják.

A barátai! Talán már meg is haltak — meghaltak, mint nagy-Achmed!

Mikor erre a lehetőségre gondolt, hideg borzadály futott végig a testén. Felszökött és kezdett fel s alá járni börtönében, melyet szomorúan világított meg néhány füstölő olajlámpa.

Oh, az imádott atyja! Az okos Nazarián, a bátor-lelkű Jack! Egészen világosan tűntek lelki szemei elé e kedves emberek drága vonásai. Sápadtak, mint a viasz, vér patakzik arcukon, lehúnyt szemmel fekszenek egymás mellett a hideg földön — csöndesen, nagyon csöndesen... És fölöttük rikoltva keringenek a varjak, a halál madarai.

Nem, el kell úznie ezeket a szörnyű képeket.

Minden léptével suhogott rajta a selyemköntös és csörgött a sok ékszer.

Róza végignézett a ruháján, a széles, csillogó drágakövekkel kirakott övtől kezdve a kicsiny

kék bojtokkal diszített szattyán-papucsának hegyéig; megtapogatta a gyöngyöket, melyek a homlokán voltak és — mosolygott.

Mert alapjában véve mégis csak nagyon furcsa, hogy mór nő lett belőle. Sokkal képtelenebb semhogy igaz legyen, s még kevésbbé tűnt előtte hihetőnek, hogy talán egy mór utonálló feleségként tölti el életét, hogy talán barnaszínű gyermekeket hoz a világra — ő, egy nagyúri társaság ünnepelt szépe!... Mit is mondott az a boszorkány? »Ha elszáll fölötted a gonosz idő, te is olyan leszel, mint én«.

Róza gondolatai tovább csapongtak.

Mit akarhattak a szegény tanárral? A lóra kötötték, mint egy új Mazeppát s a hegyek közt vágattak vele, nap-nap után, gyötrelmes órákon át.

Látta, mikor eszméletlenül és véresen vitték a fondakba. Utóbb látta egy szempillantásig, amint szörnyen meggyötörve keresztül ment az udvaron. Rongyos, szennyes köpönyegében olyan volt, mint azok a nyomorult koldusok, kiktől hemzsegeknek Moghreb városai.

A szegény professzor! Úgy van az, mikor az ember felteszi az életét a tudományért.

Mégis volt benne némi vigasztaló, hogy — mint hallotta — ő is még a fondakban lakik. A kis

Mandolavirág mondotta, az a kedves fiatal mór leány, ki néha meglátogatta Rózát.

— De *mabul* ám, — tette hozzá. — Darazsak zümmögnek a fejében.

És Róza nem talált benne semmi csodáltnivalót, hogy a tanárnak meghibbant az elméje. Lassan-lassan bizonyára ő is majd megháborodik.

E borús gondolatai közben egyszerre csak valaki óvatosan megfordította a kulcsot a zárlan és *Mandolavirág* üde mosolygó arca megjelent az ajtónyílásban.

— Csak meg akartalak látogatni magánosságodban, Jazetti, — mondotta tört spanyol nyelven, aztán zajtalanul megint becsukta az ajtót és megölelte Rózát két barna, gömbölyű karjával, mintha egész életében ismerte volna. — A taleb az idegennel lement az ezüstnyárfák völgyébe, az öreg Kahina pedig alszik. Oh, úgy sajnállak, édesem, hogy itt kell lenned egyedül, távol a szeretteidtől... De mily szép is vagy! — kiáltotta néhány lépéssel hátrálva, hogy jobban megnézhesse Rózát teljes díszében. — Sohasem láttam még hozzád hasonlót. Olyan vagy, mint a nap meg a csillagok — valami fényesség sugárzik ki belőled!

A leány kíváncsian és vizsga szemmel nézegette

végig Róza köntösének minden egyes részét; éber figyelemmel tapogatta meg a drágaköveket, a sok rojtot és himzést s végigdobolt ujjai hegyével a széles arany kar- és lábperecein.

— Ilyenek lehettek a királynők a régi mesékben, melyeket a világtalan öreg kecskepásztor mondott nekem az ezüstnyárfák völgyében, — jelentette ki Mandolavirág határozottan. Aztán bánatosan fordítva szavát, hozzátette: — Én sohasem leszek ilyen, Jazetti — soha.

— Az én kedves Mandolavirágom még sokkal szebb lesz, — vigasztalta Róza és megcsókolta. — Szemefénye lesz az urának.

— Nem, nem! — felelte halkán a kis mór leány.

— De miért nem? — kérdezte csodálkozva Róza.

— Mert *te* leszel az, — suttogta.

— Én?

— Te. Hát nem tudod, hogy minket kettőnket ugyanannak az egy férfiúnak szántak? — tört ki a fájdalom kiáltása a leány ajkából és sötét tűz gyúlt ki Mandolavirág szemében. — Oh, gyűlöl-nöm kellene téged, mert elveszed tőlem őt, a büszkét, a dicsőt, kit a szívembe zártam, kit éjjel és nappal kíván a szívem — elrablod tőlem, megölöd a szerelmét; mert senki sincs olyan, mint

te! Oh, de nem gyűlölhetlek. Nagyon is szép, nagyon is erős, nagyon is jó vagy — te vagy a királynő — s nem tehetek mást, mint hogy szeretlek!

Végzetlenülül fájdalmas pillantással vetette Rózára a ragyogó szemét.

— Csak szerethetlek s nem gyűlölhetlek! — mondotta ismét.

— Édes kis vadmadaram, — kiáltotta meghatottan Róza és szeretettel ölelte magához a kicsikét. — Hát lehet-e nekem is nem szeretnem téged? Ki ne szeretne egy ily arany szívét? Jer, ülj ide mellém! Szárítsd fel könnyeidet, én pedig vigasztaló szót súgok majd a füledbe.

Mandolavirág gyermeki bizalommal hajtotta Róza keblére a fejét s odaadással húnnya le szemét.

— Látod, kis testvérem, — mondotta Róza, megsímogatva a kékesen fekete haját — a fekete sejk felesége én nem leszek soha. Aszerint, amit hallottam róla, rabló és gyilkos ő; de ha nem volna is az, akkor sem lennék már férfiué soha! Hallod-e, Mandolavirág, én megölöm, ha erőszakot akarna tenni ellenem.

Mandolavirág felszökött és odaállt Róza elé. Szeme lángolt és egész teste remegett felindulásában.

— Te ! — sziszegte az összeszorított fogai közül.
 — Akkor megöllek !

Róza, megdöbbszent ezen a szenvedélyes kitörésén és ijedten nézett rá.

— Úgy van, akkor megöllek, — ismételte Mandolavirág határozottan.

— Hiszen lehet, hogy még meggondolom, — csillapította Róza. — Nem akarom útját állni kis barátnőm boldogságának. Akkor hát magamat ölöm meg ; az lesz a legjobb.

Megint hirtelen hangulatváltozás következett a kis leány lelkében.

— Megölnöd magad ? Te, magad ? — zokogta.
 — Nem, soha, királynőm,

A vonásain egy szempillantás alatt szilárd elhatározás kövesült meg.

— Nem, soha, királynőm ! — Hidegen és keményen mondotta. — Inkább én ölném meg.

Rózának sugallata támadt.

— Mandolavirág ! — mondotta és megint magához vonta a leányt. — Van egy megoldás mindkettőnk számára. Csak egyetlenegy. Segíts, hogy szabadulhassak innen — el a kedveseimhez. Nem vagyok én ide való. Nem tudod-e, kis testvérem, hogy nem lehet elválasztani a gyökerétől s idegen földbe ültetni át a növényt ? Elhervad az s meghal !

— De tudom. Neked nem szabad meghalni, Jazetti. De hogyan segítslek a szökésben? Megtenném szívesen, de nem tudom.

— Nincsenek barátaid?

Mandolavirág nagyon elgondolkozott.

— De van egy, — felelte. — A vak kecskepásztor az ezüstnyárfák völgyében, de az nem leli meg az utat a hegyeken át.

— Más barátod nincs?

A mór leány arcát mintha villamfény világította volna meg.

— Hogyne, Jahia, a sejk.

A két nő csüggetegen nézett egymásra.

— Nekem is van itt egy barátom, — mondotta végre Róza. — Szívesen segítene rajtam, ha...

— Oh, a mabul... de az nem férfi!

— Add át neki mégis a köszöntésemet, Mandolavirág; mondd meg neki, hogy barátnőm vagy és kérd meg, hogy tartsa nyitva a szemét.

— Félek a mabultól, Jazetti, de mégis megmondom neki, hogy tiszteled... Oh, mindez nem használhat semmit, — szakította félbe szavát hirtelen. — Nincs menekvés! Aminek meg kell történnie, az megtörténik, kismet, Jazetti. Oly szomorú a lelkem. Fel van írva az örök táblákon, hogy egy messze földről való asszony fogja keresztetni az utamat és elveszi tőlem azt, akit szeretek.

Megjósolta nekem azt valaki, aki sohasem téved. Balcsillagzat alatt szült engem az anyám. Nem örömrre születtem én, Jazetti.

Lehajtotta fejét Róza keblére.

— Hadd hallom a szíved dobogását, Jazetti, —
suttogta.

Sokáig hallgattak aztán mind a ketten.

— Mire gondol az én kis testvérem? — kérdezte Róza némi szünet elmúltával.

Mandolavirág lesiklott a szőnyegre és karját keresztbe fonva ült Róza lábánál.

— Elmult és eljövendő napokra, — suttogta, félig lehúnyt szemmel nézve a szoba mennyezetére.
— Egy ősrégi mesére. Hallottad-e valaha Szol történetét?

— Nem hallottam; ki volt az a Szol?

— Hasvell Szol csodálatosan szép zsidónő volt. Abban az időben élt, mikor Abderrahman volt Moghreb ura. Oh, nem jó az asszonyoknak, mikor oly nagyon szép, Jazetti. Amivel Allah megajándékozta a félkezével, a másikkal visszaveszi. A vak pásztor mondotta ezt nekem. Halld csak tovább! Az egyik királyfi szemet vetett reá és feleségül akarta venni. Szol pedig szerette őt viszont a szíve mélyéből. Az imám hát megszólította, és Szol elhagyta apáinak hitét és iszlámhitűvé lett, mert

vak volt a szerelmében. De visszásan és rosszul cselekszik az, ki elhagyja őseinek hitét, akármilyen is az a hit. Árulást követ el az angyalok ellen, akik megőrizték bölcsőjében. A vak pásztor mondotta. De eljött a megbánás, és Szolnak nem volt nyugta. És akkor elment az imámhoz és azt mondotta neki: »Bűneim kínoznak. Szabadíts fel.« De az imám megrázta a fejét s azt mondta neki: »Akkor meg kell halnod.« Szol akkor elment a rabbijához és arra kérte: »Rabbi, megfulladok bűnöm súlya alatt; engedd, hogy visszatérjek Jehova ölébe«. De a rabbi a szájára tette kezét és nem felelt, mert félt. S a rokonai, a barátai, a vőlegénye, akit szeretett, mind kérlelték. Hízelegtek, könyörögtek neki, fenyegették, hiába! A legdrágább ételeket hordták neki, s ő evett. Napokig nem adtak ennie, s ő éhezett. Jött a királyfi és égő szemmel koldult a szerelméért; mert forrón szerettek egymást. De Szol állhatatos volt és feláldozta szerelmét a hitének. A királyfi ragyogó selyembe, bíborba, aranytól nehéz ruhába öltöztette a rabszolgánőivel. De ő szólt: »Igy nem fog reám ismerni atyáim istene«. Akkor a királyfi darócruhába öltöztette és hamut hintetett a fejére. De a leány szólt: »Igy majd reám ismer atyáim istene«. — Oh, Jazetti, ő is úgy dacolt, mint te akarsz dacolni. Ekkor elégették és hamvait szél-

nek eresztették, én királynőm. Ez volt a szép Hasvell Szol története.

— Mennyire megijesztesz, Mandolavirág.

A mór leány felállt és parancsolóan nyújtotta ki karját.

— Ne dacolj, ne dacolj! — kiáltotta szinte nyersen. — Ő erős és gyors, mint az emésztő vilám. Nincs akarat elég erős a Jahia akaratával szemben.

— De kis testvérem, nem ismerek reád.

— Bocsáss meg! Ne haragudjál reám, Jazetti, — kérte a kicsike esdő hangon. Csak együgyű gyermek vagyok s kifecsegem, amit érzek. Csak javadat akarom!

Megint leült Róza lábához és így folytatta:

— Szomorú, jaj, nagyon szomorú minden. Sötét felhők vannak felettünk, nehéz és sötét felhők. Szívem nem bírja, hogy ne panaszkodjék. Szólj hozzám valamit, ami megvigasztal — nem, nem, látom rajtad, én királynőm, hogy nem teheted.

Gondolataiba mélyedve ült ott Mandolavirág s merengve huzogatta ki egyik fonalat a másik után a Róza papucsának orrán lévő selyembojtból. A fondak udvaráról tompa zaj hallatszott föl. Néha meglibbent a füstölő lámpák lángja, mert új belet kellett volna már égőjükbe húzni. Parányi szikrák röpködtek ki belőlük, mint megannyi apró csillag,

szerteröpködtek a szoba mennyezete alatt, és hal-
kan sustorogva kialudtak. Egy kicsiny, páncélos-
hátú szürke fülbemászó átfutott a gyékényszőnye-
gen, rést talált a padlón, és eltűnt benne. Oly kiet-
len volt minden a kis szobában.

Mandolavirág lassan fölemelte fejét.

— Nemsokára leszáll a sötét éjszaka, — sut-
togta. — Úgy szeretem az éjjelt. Oly gazdag, oly
hatalmas az éjszaka. Elmondok róla egy dalt,
királynőm.

És Róza térdéhez támaszkodva, hangicsálva
húzta végig a vonót a gambri húrjain.

Beszéltem Takóval, a kis madárral,
Ki ott dalol éjjel a gesztenyefán...
Óh bánatos ének, mélabús madárdal!
Beh korán is száll le a fekete éj, beh korán!

Mondd kis Takó, kis énekesem,
Mért hogy dalod nappal sohse' szól?
Nappal, mikor a rét virágai szűziesen
Pirulnak a nap fénycsókjaitól?
Óh mondd, dalaid szent, méla keserve...
Mintha ezüst könyek esője peregne —
Mért csendül egyre csak éjjeli csendbe?

S felelt a kis madár,
Ki ott dalol éjjel a gesztenyeágon...
A hold arany-csónakja már
Halkan ringott a csöndes, hűvös áron...

S a harmat szent borával
 Éj istenasszony hű pohárnoka,
 Ki nászt leső mezőkön szerteszárnyal,
 Már minden jácintkelyhet tétova
 Csordultig töltött... Bódító csoda!

Miralla ünnepe!
 Mit minden éjjel megült ő, a boldog,
 Míg nászágyát a magas égi boltok
 Milliányi mécse fénnel hinti be...

S csendült a felelet:
 »Kérdezd csak szivedet,
 Mélye mit rejteget?
 Mindent megmond neked!«

Hisz te magad is mért látogatod
 Az éj birodalmát itt ily társtalan?
 Mért lesi füled a panaszos dallamot,
 Mit a Gond harangjai oly fájdalmasan
 Zengetnek untalan?
 Mért babonáz meg minden, ami titok?
 S mért ejt meg minden, ami rejtelem?
 S mondd, mért fürkészed oly szenvedelmesen
 A keserű, forró könyvatakok
 Forrását, mely szemedbe fölbuzog
 S halvány orcádat még sápadtabban mossa, —
 Ha fölnéztél a szédítő magosba
 Merengve arany csillagrajok során?!...

Beh korán is száll le a fekete éj, beh korán!

Mandolavirág ledobta a hangszert és felszökött.

Tompa lódobogás hallatszott be a vastag falakon át; mintha sok lovas csődült volna egyszerre a fondak udvarára; aztán hangzavar.

— Jahia jön! — suttogta Mandolavirág figyelve, arcát mély pirosság borította el, s aggódva szorította szívéhez a két kezét. — El kell hogy menjek tőled, Jazetti.

Egy pillanatig megállt és ragyogó szemmel nézte Rózát. Aztán hirtelen átölelte nyakát mind a két karjával.

— Királynőm, én királynőm!

Halkan zárult be mögötte az ajtó.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Aznap este tréfától s a hangok vidám zsibongásától volt hangos a fondak udvara.

Lakomával várták a visszatért harcosokat, kik letelepedtek a lobogó tűz körül és jóízűen falatoztak.

A legkövérebb harirával telt bögrék és párolgó kuszkuszuval és ropogósra sütött apró hallal tetézve megrakott tálak jártak kézről-kézre s ürültek ki bámulatosan rövid idő alatt. Nyárson sütött apró húsdarabkák, a mór gourmandok nagyra tartott csemegéi argánolajtól csöpögve, csábítóan

sisteregtek a hosszú nyársak végén s a vendégek csámcsogva s meglegedésüket a szokásnak megfelelően jelző böffentések közben nyelték le azon tüzesen.

Fekete lágy kenyér hegytorlaszai, mentalevéllal ízesített édes tea özöne tűntek el egy szempillantás alatt, s az éléstár ajtaja nem pihent egy szempillantásig sem.

A fondak rabszolgái sürögtek-forogtak az ételben-italban dúskáló férfiak közt s vizeskancsóval, tejesbögrével s a dió, mandola, aszalt datolya és frissen vágott pálmagyökér gazdagságától nehéz fonott kosarakkal kínálták őket. Zsírtól csillogó fekete arcuk vigyorgott örömében ez istenadta étvágy láttára, és kedves kötelességüknek tartották, hogy biztató kiáltásokkal és a kitűnő falnivalók dícséretével biztassák továbbfalatozásra a társaságot.

S az urak ettek és ittak hősi elszántsággal, hangesztő kacaj és tréfálgatás közben. Kínálgatták, oldalba lökdösték egymást és kölcsönösen lesajnálták egymást, hogy nincs jobb étvágyuk. Szemök csillogott s arcuk sötétvörös volt a tűz fényében.

Az volt bizony a lakoma, a bőséges szimpózióm, méltó a fekete sejk híveihez.

Pányvára kötve és békóba vert lábon álltak egy-

más mellett testvéries egyetértésben a lovak és az öszvérek, az abrakkal teli szalmakosarakba mélyesztve fejüket, ropogtatva, egyre csak ropogtatva, nyugodt, lassú élvezettel, mintha pótolni akarnák azt, amit a szűkre szabott koszt idején elszalasztottak. Néha megjelentek köztük a gazdák, megsimogatták az állatokat és szeretettel beszélt velök, mintha közel rokonaik volnának.

S az állatok, melyek már hozzá voltak szokva az efféle beszédhez, hegyezték a fülüket és vígan nyerítve felelgettek.

De az éhes mórók étvágyának is van határa.

Mikor végre érkeztek ehhez a határhoz, előszedték kicsiny, vörös cserépöblű kifpipáikat; és mihamarább nagy felhőként szállt fel belőlük az orrtekerő, kábító füst.

Elérkezett a csevegés, a mesemondás, a nótázás ideje, az áldott óra, mikor a képzelet óriásvirágai kibontják szirmukat s a gyermek teg lelkek vándorútra kelnek, mikor a hihetetlen hihetőnek, a lehetetlen lehetségesnek tűnik fel.

Egy külsőre jelentéktelen mór, kinek sötét bőre elárulta a szerencsen vérkeveréket, kinek szavaló, éneklőmesteri tehetségét mégis mindenki elismerte, kezébe kapta a gambriját s énekelt a társainak, kik fejükkal verték az ütemet s tapsoltak danájához.

Ez énekek egynémelyike nagyon bánatos volt; aszályról, sáskarajokról, az inség éveiről, gyalázzatról és csatavesztésről szólt.

S hallatára az erős férfiak sűrűn hullatták könnyeiket a szakállukba.

De a mórok vitézségéről, győzelmeiről és diadalairól is zengett a dal.

Ilyenkor villámok cikáztak a sötét szemekben, a kemény öklök összeszorultak és fenyegető morgás zúgott át a hallgató emberek közt.

A bárd, ki e rossz magvakat hintette szét urának tiszteletére, nem volt más, mint Szaid, a tanár volt szolgája.

A toronyszobában, melynek falait és padlóját tarkán mintázott szőnyegek borították, Jahia, a fekete sejk ült alacsony, selyempárnákkal kirakott nyugágyán.

Erős testalkotású, vállas férfiú volt; világosbarna éles metszésű arca, merészhajlású orra és sötét, büszke szemei akaraterőt és önbizalmat árultak el. Koromfekete, mór szokás szerint megnyírbált szakálla teljesen elfödte arcának alsó részét, nagyon kemény kifejezést kölcsönözve vonásainak; de ez a benyomás teljesen eltűnt, mihelyt a fekete sejk megszólalt.

Az aránytalanul nagy zöld turbán — a prófétától való egyenes leszármazás jele — félig elfödte

homlokát, úgy, hogy csak erősen előredudorodó szemöldjei látszottak.

De nem látszott ez arcon semmi kellemetlen, vagy ijesztő vonás, bár Jahia oly rettegett ember volt, hogy a közeli falvakban lakó anyák nevével szokták ijesztgetni nevetlen magzataikat. Tekintete nyílt, mosolya megnyerő volt, s élénk arcjáték tette széppé vonásait. Egész lényén nagy előkelőség s a fékentartott akaraterő kifejezése ömlött el, ami szembetűnővé tette, hogy nagyon is tisztában van hatalmával.

Előtte a szőnyegen Kaszem, az orvos, Arafatale, valamint egy harmadik férfiú ült, egy kemény, durvaképű óriás emberalak, kinek arcáról világosan lerítt a csalódottság és a düh kifejezése.

Hamed kaid volt, kit a sejk jobbkezének szoktak mondani, nyers harcos, kit széltében ismertek nemcsak bátorságáról, hanem telhetetlen kapzsiságáról és kegyetlenségéről is.

— Dícséretet s nem korholást reméltem ajkadról, serif, — mondotta ez a férfiú, sötét pillantást vetve urára. — Úgy látszik, felejtet, ki tette neved oly rettegetté, mint a fekete dögvészt, ki fáradt érte szünetlenül éjjel és nappal. Nem szigorú szót érdemeltem tőled.

— Tudom, mivel tartozom neked, kaid, —

felelte a fekete sejk. — De tudom azt is, hogy mivel tartozol nekem te. Engedelmességgel tartozol. Parancsom ellenére cselekedtél, nem egyszer, hanem sokszor. Tudod, mennyire irtózom a gyilkosságtól és a rablástól. Becsületes harcot akarok viselni azok ellen, kik kiszívják országunk csontjából a velőt, közös felkelést akarok támasztani az igaztalanság és a törvénytelenység ellen, a tányérnyalók pusztulását akarom, és ki akarom irtani a fehér hangyákat, kik mindjobban befészkelik magukat házainkba. El akarom vágni azokat a korhadt oszlopokat, melyeken az akarni nem tudó gyöngé szultán trónja áll, és márványoszlopokat akarok állítani helyökbe. Csakhogy ezt nem lehet védtelenek gyilkolásával és fosztogatásával vinni végbe, nem gonosztevő csürhe segítségével, melynek csak azon jár az esze, hogyan halálszon a zavarosban, hanem becsületes, fegyveres nép élén. Úgy van, jól tudom, mivel tartozom neked. Allahra mondom, kaid — neked köszönhetem, hogy testvéreink százai megátkoznak engem, hogy minden becsületes ember a halálomat kívánja. Oh! Összeszorult a szívem, mikor átlovagoltam a pusztaságokon, melyeket te pusztítottál el, látva az omladékokat, a füstölgő romhalmazokat, a hontalan, meggyötrött embereket, s panaszt, kétségbeesést mindenütt. Annyira elvakultál volna, hogy azt

hiszed, az ily eljárás bizalmat kelt irántam, Hamed kaid?

A kaidnak kipirult az arca haragjában.

— Éretted történt, amit tettem, — dörmögte.

— Jóval nem lehet elérni a te célodat, Jahia.

— Utoljára intelek, — mondotta a sejk komolyan. — El ne felejtse.

— Fenygetődzöl, Jahia? — kiáltotta a kaid rekedten. — Drágán fogod megadni az árát!

A fekete sejk fölemelkedett nyugvó helyzetéből és gúnyos pillantást vétett a kaidra a félig lehunytt szempillái alól.

— Ősöm szakállára, úgy veszem észre, zúgolódol! Nem ismered hatalmamot? Megfeledekeztl volna, barátom, azoknak sorsáról, akik fellázadtak ellenem?

— Térj magadba, — intette most a taleb Arafais, óvó mozdulattal emelve fel kezét. — Gondolataid nem járnak elég messze, hogy megértsék Jahia terveit. Talán hiszed, hogy ügyét szolgálod így, de megfordítva cselekszel. Térj magadba.

A kaid lenyelte dühét és hallgatott.

— Most pedig, messze földről jött barátom, — e szavakkal fordult a sejk Kaszemhez — beszélj valamit azokról az országokról, melyeken át idáig jöttél. Nagyon érdekel, amit hallani fogok tőled.

Az orvos így felelt :

— Oh sejk ! Elégedetlenséget láttam a járom miatt, mely alatt nyögnek barátaink, elkeseredést az európai kovász miatt, mely mindjobban megfertőzi Keletnek ősrégi földjét s azzal fenyeget, hogy semmivé teszi népeinek erkölcsét és szokásait, dicső vallását és műveltségét. A népek mellére hajtottam fülem és figyelve hallgattam szívük dobogását. Gyöngén és szabálytalanul vert, mert lidércnyomás nehezedett reá, s népünk görcsösen vonaglott álmában. De hallottam egy hangot, mely halk zúgásként suhant át az emberek erdeje fölött : »Ébredjetek, drága testvérek, ébredjetek !« — S minél messzebbre jutottam, annál hangosabban szólt ez a hang. Határoszloptól határoszlopig zúgott tova a Kelet országában hajnali üdvözlésként, vagy a csatára hívó kürt harsogásaként. Ekkor felkiáltottam elragadtatásomban, Allah pallosa te ! Most megértettem a szólítást. Fellángolt a szent tűz nyelvemen. Hála orvosi nagy tudományoknak, megnyílt előttem minden ajtó, úgy, hogy világosságom egyaránt fénylett a gazdagoknak és a szegényeknek. Most már minden hegy tetején ott lobog a szövétnek, oh sejk !

Üzenetet és köszöntést vittem én birodalomról birodalomra, törzsfőnöktől törzsfőnökhöz, megállapodásokat kötöttem, ahol csak megfordultam,

új híveket toborzottam a szent ügynek és szétküldöttem őket mindenfelé, mint az íjas a nyílveszőit.

Mijdnál, Szíriában letérdeltem annál a sírnál, melyben, mint jámbor férfaktól hallottam, Almanzor, a ti rég elhalt szultántok álmodik az eljövendő fehér napról. Ott határoztam el, hogy felkeresem Napnyugat országát is. S most itt vagyok. Híred arra készítetted, hogy felkeresselek, hogy megtudjam tőled, mint áll a jó ügy, s meddig jutottál művedben.

— Szerencsés órában szült a világra téged anyád, oh tobib, — felelte leereszkedő mosollyal a sejk. — Örvendek, hogy itt láthatlak; mert szavaid nyomán kiszélesedett előttem az égája. Boldoggá teszi szívemet, hogy Keletnek seregei kezdik immár tépdesni bilincseiket. Mondd meg főnökeiteknek, hogy szerződést kötünk velük, örök időkig szóló szerződést. Hatalmas bástyafalakkal fogják körülvenni magukat Izmael fiai, védőfallal, mely dacolni fog a gyaurok ostromával. A régi lélek újjászületett, s uralkodni fog ismét tengertől tengerig!

A taleb Arafa szemében a lelkesedés fénye ragyogott fel.

— Insaallah, insaallah, — mormogta áhitattal.

— Oh, ha eszembe jut gyalázatom, Moghreb,

te dicső ország! — folytatta a sejk reszkető hangon. — Ha kopárrá vált legelőidre, omladozó falaidra, eltompult fegyvereidre, rabszolgaságba hajtott, tudatlan gyermekeidre gondolkodok! Ha látom szegénységedet és nyomorúságodat, a szegyen pírja szökik arcomba és könny borítja el a szemem. Hogyan, hogy oly mélyre sülyedhettél! Oh népem, szegény, most megvetett népem! Volt idő, mikor Európa rettegett harci kiáltásodtól. Volt idő, mikor első voltál a népek között és tisztelettel említették neved; akkor a művészet és tudomány otthon volt tűzhelyednél s minden égtáj felől hozzád sereglettek a tudományra szomjasok, hogy tanuljanak tőled. A te öledből születtek amaz idők legnagyobb tudósai: orvosok, törvénytudók, költők, történetnyomozók és csillagtudósok, oly férfiak, mint Avicena, Szaharabi, Abu-Ottman, Gueber és még sokan mások, kiknek neve ott ragyog még a történetírás könyvében. És most? ... Allah akbar!

A sejk elfödte arcát a kezével.

Arafa szeme most egyszerre merev, átszellemült kifejezést öltött, s idegenszerű, különös tűz gyúlt ki benne. A fejét hirtelen hátravetette, a két karja tehetetlenül az ölébe hullott, verejtékcseppek gyöngyöztek homlokán és reszketett az ajka — Arafának látománya volt.

— Az idők rohanó folyamán visszaszáll lelkem pillantása.

Látok életet fakadni a sötétségből, világolni és ismét eltűnni a sötétségben, örökké, szakadatlanul — életet és hulló csillagokat. A hegyek tetején megolvad a hó és a völgybe omlik, seregestől száll el a madár, a ligetek kihálnak. De újra felragyog a hegyormok fehérsége s a ligetek ismét megnépesülnek...

A tenger örökké ringó hullámaihoz hasonlít a népek becsülete a földön, hol az eget ostromolja s a nap fénye felé tör, hol meg aláhull az örvény sötétségébe! Előre nézek messze, messze az idők rohanó folyamán.

Végtelenül nagy síkság tárul fel előttem, fű és virág elperzselve és széttaposva, a kövek vörösek, mint a korál, a sírok alvadt vérrel telvék. Beláthatatlan tömegben vannak felhalmozva egymás mellett a holt férfiak tetemei, átszúrták, agyonverték őket és kezeik görcsösen szorulnak össze még a kard markolatán. Holttesteik fölött büszke harcosok seregei száguldanak át, kardjukról csorog a vér. Az iszlám lobogóját meglobogtatja a szél... Ezüstösen kel ki a hold a tengerből...

A talebnek halálosan zihált a melle.

— Nézem, nézem... ugyanaz a síkság és még sem ugyanaz... A holttestek elmerültek a föld-

ben, sírjaik fölött hatalmas pálmafák zúgnak. Hullámos búzavetések és dús legelők váltakoznak virágos kertekkel, melyekből hófehér, művészi díszű házak fénylenek elő. Hallom még meg nem született asszonyok dalát és meg nem született gyermekek lármáját. A kelő nap sugara megcsillan a mecsetek aranyos ormán és végigszáll a boldog országon a müezzín kiáltása: La illa Allah, Muhammed razul illah!

...Remegés járta át a taleb testét, mint mikor hirtelen szélroham rázza meg a fatörzset. Az aggastyán lelke visszatért földi hüvelyébe. A látomány elmúlt.

Tiszteletteljesen, fejöket lehorgasztva figyeltek a hallgatók a lelkesült szavakra. Egy ideig némán ültek helyükön, hogy legyen idejük mélyen emlékökbe vésni e szavakat.

Végre megszólalt Kaszem, az orvos:

— Oh taleb, te áldott! Bizony mondom, Allah megadta a képességet szemednek, hogy beláthasson a jövő homályába. Válgják valóra jövődölésed!

— Úgy is lesz, — mondotta a fekete sejk. — Azt kérdezted, barátom, Kaszem, mint állnak dolgaink, — folytatta. — Tudd meg tehát! Végiglovagoltam a sivatag oázisaitól Dráa és Hesam tág mezőségein s a déli alföld termékeny síkjain,

és mindenhol, ahol csak megfordultam, hallgattak szavaimra és meghajoltak előttük. S mikor éjszaka fordultam, úgy megnövekedett híveimnek száma, mint a folyam, mely a tenger felé tartva, kiszélesedik a beléje szakadó kis folyók vizétől. Kicséréltem mindnyájokkal az újra való felismerés pecsétjét és jelét, a puszták lovasaival, a hegyek vadászaival, a megtelepült törzsek sejkjeivel, a városok főembereivel, kik zúgolódnak a fennálló rend ellen. És halljad: megvesztegettem a kikötők vámszedőit és embereim egész hajórakományokra való messzehordó puskát, szuronyt, nagykaliberű revolvért és sok zsák töltényt hoztak be az országba. Utamon élelmiszer-raktárakat hagytam magam után, dúsan megszufolva búzával, liszttel, fűgével, szárított hússal, kötőszerral és sebbalzsammal. Nem feledkeztem meg semmiről. Nemsokára véget ér az előkészületek munkaideje és megkezdődik az aratás. Oh, tobib, közeledik a megszabadulás órája!

— Úgy legyen, úgy legyen!

A sejk Arafához fordult.

— Taleb, — mondotta — Szaid szolgám foglyokat említett, kiket északnak tisztátalan városából visszatérve ejtett.

A taleb bólintott fejével.

— Egy férfit a rumik országából és . . . — azzal a

sejk füléhez tette ajkát és súgott neki valamit. Aztán fenhangon hozzátette: — De az a férfi bolond.

A fekete sejk elgondolkozott.

— Pusztult el emberélet is? — kérdezte végül.

— Egy, oh sejk.

— Ki volt?

— Egy mór.

Felhő sötétítette el a sejk arcát.

— Nem lehetett elkerülni?

— Szaid, meg akik vele voltak, azt mondják, hogy nem.

— Oh, mennyi emberéletet kell áldozni a jó ügyért! — mondotta sejk halkán magában.

— Nehéz a szívem, ha reá gondolok. Mennyi életem oltottak ki már a terveimért! Vérbűnöm nőttön-nő . . . Kaszem, nehéz sorsa van a főnöknek.

Hamed kaid gúnyos mosolyra húzta ajkát.

— A főnöknek ne legyen szíve, Jahia, — mondotta.

— Nem érdekelt a véleményed, kaid, — utasította rendre szigorúan a sejk. — Eredj és kísérd fel hozzám a bolondot.

— Ez az ember napról-napra kevésbbé tetszik nekem, — tette hozzá, mikor az ajtó becsukódott a kaid mögött. — Olyan, mint a véreb, de bátor mint az oroszlán.

Fejük fölött furcsa topogás hallatszott, mint mikor patkányok futnak a padlón.

— Több ízben hallottam már ezt a neszt és szerettem volna tudni, mit jelent. Nem vagyok szerénytelen, ha magyarázatát kérem tőled? — kérdezte Kaszem.

— Megtudhatod, — felelte mosolyogva a sejk. — Látod, ezek hadseregemnek legértékesebb katonái közül valók. Postagalambok, melyeket a birodalom különböző részeiből hoztam magammal. Ha eljön a hadbaállítás ideje, visszabocsátom őket hazájukba az örömteljes híradással. S néhány óra, és a legtávolabb lakó törzsek is elindulnak.

— Mily okos és körültekintő vagy te! — kiáltotta a tobib ámuló tekintettel.

A sejk felelni akart valamit, mikor egy szörnyű tüsszentés harsant fel a lépcsőn. A következő pillanatban kinyílt az ajtó, s a tanár, a kaidtól követve, belépett.

A német borzasztó volt. A homlokát széles kékesfekete csík szántotta keresztül. Nagyon meg volt hülve s orra a legragyogóbb karminvörös színben fénylett, a szeme pislogott és könnyezett szakadatlanul, s az állán meg az arcán borostásan meredeztek szürke szakállcsomói. Rongyos köpönyegére egy még rongyosabb lópokrócot vetett és szétnyílt papucsát vastag zsineggel kötözte lábára.

A szegény Buhm Hiláriusz heidelbergi tanár egyáltalában nem hasonlított valami nagyra a tudomány szövétnekéhez. Megállt a szoba közepén s a jelenlévők egyikéről a másikára nézett anélkül, hogy egy mozdulattal is elárulná a tobibbal való ismeretségét.

— No, gyönyörű triumvirátus, — rikácsolta legvékonyabb fisztula hangján. — Úgy látom, a pokolba jutottam. Ott ül a sátán a maga tűzrevaló személyében, — a sejkre mutatott — ott meg az alördög urak! Háromszoros hoch! — kiáltotta aztán hirtelen — háromszoros hoooch!!

Aztán tompított hangon s kezét a szívére téve, mély meghajlással hozzátette:

— Szemenszedett társaság mondhatom! — Ujabb meghajlás. — Lesujtva, de kissé megszegyenülve is érzem magam, hogy nem léphetek fel díszben. Hm, hm. — Oh, ti vérszomjas bakók, — csapott át hirtelen — bitang haramianép, fokhagymától bűzlő ripőkök! Nem hagytok veszteg borzlyukamban sem? Még azt is sajnáljátok tőlem?

— Mit mond? — kérdezte a sejk.

Az alördögök a fejüket rázták.

— Mormonok fajzata! — folytatta a tanár anyanyelvén. — Emberevők! Bár arra kárhoztatnának benneteket, hogy a magatok belét faltjátok fel!

— Hallgass ! — kiáltotta a sejk türelmetlenül.
 — Tobib, kérdezd meg tőle az inglézek nyelvén,
 hogy kicsoda ?

A tobib engedelmeskedett.

— Kakadu ! — felelte a tanár és elforgatta a szemét.

— Szedd össze magad, mabul ! Allah világossítsa meg értelmedet.

— Kukorikú ! Kukorikú ! — harsogta a tanár, kinyújtotta a nyakát s néhány elegáns repülőmozdulatot tett a karjaival.

A sejk figyelmesen szegezte reá szemét.

— Próbáld meg még egyszer, — mondotta.
 — Fenyegesd meg a kímpaddal.

A tanár szemében egy pillanatig megvillant az értelem világossága, de aztán ép oly gyorsan el is tűnt, amint jött.

— Nam — nam — kolbász — sipákolt és megdörgölte a hasát. Aztán fölegyenesítette a sovány derekát, fenséges mozdulattal emelte föl karját és náthától tompa hangon szavalta :

— Quousque tandem abutere patientia nostra, te sündisznó !

Igy szólva, félig hátrafordult és csontos kezével durrogó pofont mért Hamed kaid arcára.

— Et kaidibus palmae ! — fejezte be síri hangon.

Az egész oly váratlanul történt, hogy a kaid

néma rémuléttel bámult a vakmerő emberre. Egyszerűen hihetetlen volt, hogy valaki meg merte ütni őt, a hatalmas kaidot.

Lassú mozdulattal arcához emelte kezét, mintha meg akart volna bizonyosodni, hogy csakugyan ő volt az, akit megütöttek. Úgy van, úgy történt, az pedig hasonlóképen megtörtént, hogy a drámai esemény három nézője ott ült és úgy kacagott, hogy göcögött belé — kacagott — rajta.

De a kaidban, bármint dühöngött magában, volt elég önuralom, hogy nyugodt méltósággal foglalta el ismét helyét a szényegen.

Csak annyit mondott:

— Ez az ember mabul és szerencséje, hogy az.

De magára a tanárra, úgy látszott, nagyon káros hatással volt a szokatlan erő kifejtés. Néhányat lépett az ajtó felé, támolyogva, mint a részeg, esetlen alakja közepén összecsapódott, mint a bicska és kietlenül nyerítő hang szakadt ki torkából. Aztán, kezével vadul hadonászva és fogát csikorgatva, mint az epileptikusok, hirtelen felbukott.

Az orvos hozzásietett.

— Hic, haec, hoc! — kiáltotta a német, a földhöz ütve a fejét. — Mit is mond Livius, — a kisasszony értesülve van — súgta gyorsan a to-bibnak, ki lehajolt reá. — Alfa... béta...

az a kis ... gamma ... leány, akit ... delta ...
epszilon ... — Mandolavirágnak hívnak ...
zéta ... éta ... a mi pártunkon van ... oméga ...

Azzal jókora fricskát adott a tobibnak s halott módjára elterült.

— Allah szólt hozzá! — jelentette ki Kaszem ünnepélyesen, az orrát dörgölve. — Ki hinné, a hitetlenek közt is vannak szent férfiak!

— Távolítsátok el! — parancsolta a sejk. — Holnapra jobban lesz. Allah meg fogja gyógyítani, tobib, — mondotta aztán, mikor a tanárt kivitték. — De érzem, hogy nincs jogom ez embert fogva tartani. Allah védelme alatt áll ő. Lovat adok alá s megengedem, hogy menjen oda, ahová akar.

— Egyedül? — kérdezte a tobib.

— Nem, — felelte a sejk. — Allah kísérni fogja.

Örvendő kifejezés villant meg a tobib szemében.

— Helyesen cselekszel, — mondotta és föl-emelkedett. — Most pedig, ha megengeded, fölkeresem hálótanyámat, oh sejk. Jegyzőkönyvembe életem áldott napjaként fogom följegyezni ezt a napot. Jó éjszakát, Allah dárdája te! Óvjon meg Allah s! bocsásson aranyos álmokat szemedre!

E szavakkal a tobib Kaszem megragadta és ajkához emelte a sejk kezét. Aztán fejére húzta a haik csuklyáját és kimért léptekkel odahagyta a toronyszobát.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Morton Jack naplójából.

Szidi Ben Ghazal marabutja, febr. 6.

... Igazán álmomban sem hittem volna, hogy valaha még szent válik belőlem. Pedig most mégis azzá lettem. Van marabutom, melynek ormán egy ing rongyát lobogtatja a szél, megvannak a magam skorpiói, meg a magam pálmái.

Napközben jobbra nyugodtan viselkedem. De éjnek idején bömbölve sétálok künn a holdvilágon.

Álarcot is viselek. Olyan az, hogy egészen reá lehet húzni a fejemre és nagyon szép: éjszín-fekete, vörös orrgumója van, a szája egyik fülétől a másikig ér. Akkora fehér fogak vicsorognak benne, mint a kisujjam. A tetején hosszú lószőrrel ékes skalp. Magam gyártottam egy darab vad-disznóbőrből. Tudom, hogy illik reám nagyon! A báró szakasztottan olyan, mint én. Ha ketten együtt elbődülünk, rengenek a sziklák.

Ezen az egész környéken nincs több szent, mint mi ketten. Az idevaló emberek már a régi világban sem voltak különösebb istenfélelemmel megáldva. Szerencsénkre — most sem; mert ha tömegesebben özönlöttek volna hozzánk a zarándokok, kikiabálhattuk volna a lelkünket.

Eddig csak két vendégünk volt. Mikor kidugtam fejemet a siromból és felnyerítettem, elordították magukat ijedtökben és veszettül menekültek, mintha magával a pokolbeli ördöggel találkoztak volna.

Azok bizonyosan nem jönnek vissza.

Most vagyunk itt harmadik napja és Isten a megmondhatója, meddig maradunk még itt. Naz tegnap elhagyott bennünket és a fekete sejk barlangjába, — vagy helyesebben mondva — egyik barlangjába ment. Nagyon érdekelné tudnom, ez-e az igazi.

Naz megfizethetetlen. Számára nincs lehetetlenség. Talányos előttem, hogyan szimatolta ki idáig az utat, s hogyan csempészett ide bennünket és állatainkat majd, hogy azt nem mondom: senkitől sem látva.

Olyan szimatja van, mint a vizslának, úgy váltogatja külsejét, mint a kaméleon, úgy üli meg a lovat, mint egy jockey, úgy lő, mint Buffalo Bill.

Hogy tud-e boxolni? Nem csodálnám, ha tudna.

No de micsoda vállalkozás! Kacagnom kell, mikor arra gondolok, hogy csakugyan én vagyok az, ki itt a saját sírjában ül és írja naplójegyzeteit — én, a londoni Morton Jack, a leghaszontalanabb, a legvalódibb háziállatka, mely a világra jött. Egy hónap leforgása alatt több

élményem volt, mint Slowesnek, az öreg fiúnak, teljes életében. Micsoda élmény! S most talán összeakadok még a világ legszörnyűbb haramiájával! Szeretnék bömbölni gyönyörűségemben.

A bárót sajnálom. Ma délután elvesztett teljes tíz játszma écartét — hozzá még oly gyöngé ellenféllel szemben, mint én vagyok. Meglátszik rajta, hogy máshol jár az esze. Néha lefekszik, s nem beszél órák hosszáig. Aztán fájdtíja a derekát. Azonkívül meg az a ló, melyet Naztól kapott kölcsön, kezd sántítani a bal előlábára. Talán csak a körme fáj a patkótól.

Aztán a báró leányának az esete! Persze hogy igyekszem vigasztalni az öreget azzal, hogy reggeltől estig róla beszélek, s találgatom, hogyan érezheti magát a fekete sejknel. De ő csak a fejét rázza. Nekem nem lesznek leányaim; úgyis csak ellopják tőlem őket, s akkor még az a gond is reámszakadna.

Egyébként az a francia kislány nagyon bájos volt. Nem komédiázott. Persze azért, mert norman vér folyik ereiben. Bár visszacsempészhetnék. Nagyon érzem a hiányát.

A tanárt is nehezen nélkülözöm. Már elhatároztam magamban, hogy veszek tőle néhány órát, mert nagy ideje már, hogy kissé gyarapítsam történelmi ismereteimet.

No de egyáltalában, ha arra gondolok, mi mindent nem mulasztottam el! Ha összehasonlítom magam Nazzal meg a tanárral, hogy mit tudnak azok, micsoda látóköriük van, micsoda készlet-raktár van a koponyájukban!

Én csak enni tudok — mást nem. Hál' Istennek, csakhogy idejöttem és ezt fölfedeztem.

Valamit most nagyon kellemetlenül érzek.

Tudniillik azt, hogy Naz eltiltotta a lövöldözést.

»A szentek nem lövöldöznek«, mondotta.

Lovagolnunk sem szabad, vagy nagyon keveset szabad, mert: »a szentek nem lovagolnak«, szokta mondani.

A lovaink meg a szamaraink most jól ellátva egy barlangban vesztegelnek, hozzánk jó közel. Ott helyeztük el sátrainkat s podgyászunk túlnyomó részét is, mert ki látott olyat, hogy szent sátorban lakott volna?

No de se baj. Naz — a mi gondviselésünk — bizonyára tudta, mit parancsol.

Inkognitó szörnyen unatkozik, mert majdnem állandóan láncon kell tartani. Azonkívül pedig balhás. Engem is megtisztelt néhány balhájával. Különös, mily szépen tenyészik a balha a kutya bundájában meg a mór ruhadarabokban. Más rovar nem kevésbé.

Kis-Achmed a lócsutakolás és a fegyvertisztoga-

tás közt osztja meg idejét. Olykor látom, hogy megáll és a levegőbe céloz. Nagyon szomorú és hallgató ember lett belőle. Már nem énekel, még a gambriját is összetörte. E pillanatban künn gubbaszt a marabut előtt és bután mered a levegőbe.

Február 7.

Még semmi ujság.

Éjszakai bolyongásom közben úgy rémlett, mintha távoli lövöldözést hallanék, s a báró azt mondja, hogy fénycsíkot látott az ég alján, mint mikor ég valahol.

Egyébként már nem bírom nagyon a megfigyelőképességében. Kezd nagyon furcsa lenni. Ma reggel kijelentette reggelizés közben, hogy klastromba akar vonulni. Talán szentként való szereplése adta neki ezt az eszmét. Mást egyáltalában nem is mond. Szinte azt hiszem, kezdi már gyakorolni magát a hallgatás fogadalmában. Ha most ügyfeleink közelednek, mindkettőnk helyett kell orgonálnom.

Vesztettül tiszta itt a levegő. Foglalja el csak Anglia ezt az országot, tüstént reábírom a tantit, hogy építsen itt szanatóriumot a tüdővészeseknek. Tudniillik a tüdővészesek az ő vesszőparipái. A betegeknek itt részük lehet a sport minden nemében : van itt párdúc, medve és oroszlán, a

vaddisznóról nem is szólva, mert az csak gyermekjáték.

Fölfedeztem egy hőforrást is, egyenesen a földből buzog elő. Tüstént ülőfürdőt rögtönöztem. Mennyei élvezet volt.

Délután.

Valami új.

Amint a napon sütkéreztem, s éppen hozzá akartam fogni a balházkodás hasznos foglalkozásához, látom, hogy fenn, a hegyszoros felől, honnan az út éppen a marabutunk előtt visz el, egy lovascsapat közeledik. Becslésem szerint minden bizonnyal egy tucatnyi mór.

Tüstént lebújtam síromba és elővettem a lárfát. Figyelmeztettem a bárót és kis-Achmedet is, kik kölcsönösen nagyokat hallgattak. Egyszerre nagyon megelevenedtek mind a ketten és készenlétbe helyezték a puskájokat. Sohasem láttam még oly fürgének kis-Achmedet.

Sokat voltam színházban és sok hőst láttam járni-kelni a színpadon, impozáns, hatalmas hőst. De egyikök sem versenyezhetne azzal a férfúval, ki lovascsapatának élén aláereszkedett. Oly hatalmas ömlött el rajta, oly kifejezetten, hogy már messziről tüstént megéreztem. Gentleman volt. Szultán minden ízében. Büszke voltam reá.

Tetőtől talpig feketében volt. Mozdulatai ne-

mesek, hajlékonyak, noha bő palást fedi testét. S hogyan ült — nem, trónolt a nyeregben! Az állat mintha valójának egy része lett volna. Az is fekete volt, mint ő. De a nyeregtakarója, a fejdísz, a kantárszára, a kengyele — mindez tiszta ezüst volt; roppantul hatásos alak.

Lassan, biztosan közelgett felénk.

Mellettem egy fegyver kakasának csattogását hallottam.

Ott hasalt, uram bocsá', a báró, célozva pus-kájával, s készen, hogy elhúzza ravaszát.

»A fekete sejk«, sziszegte. Reszketett gyűlö-letében.

— Jusson eszébe gentleman volta, — figyelmeztettem.

Arra letette a puskát.

— Igaza van, — mondotta. — Megfeledkeztem magamról. Köszönöm.

Biztosság okáért kezemet nyújtottam neki, s ő melegen megszorította.

Mikor ismét feltekintettünk, a fekete sejk eltűnt. Hál' Istennek, a kis mellékútra tért, mely nem tudom, hová visz.

Igen, egy kis tülekedésre kész volnék a világ akármelyik fekete sejkjével, de orgyilkosságra Morton Jack nem kapható. A báró sem. Csak az égő nap kísértette meg.

— Kiszmet, — mondotta kis-Achmed komoly hangon.

Úgy hallottam, kiszmet annyit jelent, hogy :
sors.

* * *

Kahina, az öreg boszorkány, füstölőt lóbált Róza fekvőhelye előtt s időről-időre egy-egy marék füvet szórt az izzó parázsra. A szoba lassan-lassan megtelt erős, füszeres füsttel.

— Hagyd abba, jó Kahina, — kérte Róza bágyadt hangon. — Megfulladok. A fejem olyan, mint a tűz, a szemem ég.

— Épen az a jó, drágám, — felelte az öregasszony. — A benned lévő gonosz lélek vergődik kínjában. Nemsokára odahagyja hajlékát s elköltözik. Igen, igen, elhiheted, Kahina tudja. Láttam azt, ami rejtve van, hallottam az alkonyat moraját, az éj madarainak szárnycsapását. Nézzem, hogyan nő a fű a mocsárban az égerfa alatt. Elhiheted !

Letette a füst ölödedényt Róza lábához és két kezét parancsoló mozdulattal emelte a leány feje fölé.

— El, el innen, mélységeknek tisztátalan szelleme ! — kiáltotta. — Szállj a béka, meg a skorpió hasába ! Ne láss többé se napvilágot, se csillag-

fényt. Leűzlek a tenger fenekére és lekötlek Salamon pecsétjével. Szállj alá, szállj alá!

— Mindhiába, Kahina! A gonosz lélek a szivemben fészkel, s érzem, hogy nem akar tágtani. Itt, ezen a helyen fogok én meghalni. Ne füstölj már, Kahina, nyisd ki az ajtót.

Még nem is fejezte be szavát, mikor kinyílt az ajtó és egy magas emberalak jelent meg nyílásában.

A sejk volt.

Egy pillanatig habozva állt meg a küszöbön, mint a tolvaj, ki nem tudja bizonyosan, kinyújtsa-e kezét a bűnre, vagy se; aztán, lehető halk léptekkel, belépett.

— Hogyan érzi magát az én kis galambom? — kérdezte fojtott hangon és kíváncsi pillantással nézett Rózára. — Nehéz neki az új levegő? Úgy mondták, csüggetegen bocsátja le szárnyait.

Róza bágyadtan nézett reá.

— Mit mond, Kahina? — kérdezte.

— Azt, hogy hozzád képest halovány az esthajnali csillag is, Jazetti.

Égő pirosság szökött Róza arcába.

— Mondd neki, hogy nyomorultnak érzem magam, Kahina.

— Azt mondja, hogy úgy vágyakozik utánad, mint a nőstény oroszlán a hímje után, — tolmácsolta vigyorogva a női mómia.

A sejk, úgy látszott, nem figyel szavára, és Róza fejére tette kezét.

— Leánykámnak jó dolga lesz. Teljesíteni fogom minden kívánságát.

Róza visszaroskadt párnáira, lehúnyta szemét és sóhajtva szorította kezét a szívére.

A sejk aggódva nézte.

— Hívjad fel, Kahina, az idegen tobibot, — mondotta. — Már előbb megtehetted volna. Siess !

Az öreg nő kelletlenül bicegett ki a szobából.

— Mily bámulatosan szép ! — suttogta a sejk, merően nézve Róza fejét. — Szépsége más, mint a mi asszonyaink üres babaszépsége. Nem látni rajta a rabszolgaság bélyegét. Büszkeség és öntudat látszik rajta ; ismeretek és értelem teszik ragyogóvá vonásait. Ily nőt kívántam régtől fogva. Szaidnak szerencsés keze volt.

A sejk kíméletesen Róza homlokára tette kezét. Róza fölpillantott s mosolyt erőltetett arcára.

Hiszen a fekete sejk nem is az a vad barbár, akinek képzelte ; a szeme jóságos, a mosolya nyájas s egész magatartásában oly lovagias kímélet volt, hogy megfélelkezett előtte minden félelemről.

— Nagyon beteg vagyok, sejk, — szólt hozzá saját anyanyelvén.

A sejk figyelmessé lett.

— Tehát az én kis leányom francia? — kérdezte halk hangon.

— Beszélsz anyanyelvemen? — kiáltotta Róza nagyon meglepődve.

— Kissé, — felelte a sejk mosolyogva. — Leánykám csalta az ajkamra.

— De nem szereted a népemet?

Erre a kérdésre a sejk nem felelt.

— Kívánsz valamit? — kérdezte. — Van-e, amiről azt hiszed, hogy enyhítené fájdalmadat? Mondd meg nekem.

— Szeretném tudni, mi sorsa lett annak az elmebajosnak, akit velem együtt hoztak ide.

— Szabadon fogom bocsátani. Visszaadom őt Allahnak. Lovat adok alája s még ma elmegy innen, nem is látod őt többé soha. És, kis barátnőm, te sem maradsz itt. Meggyógyulsz nem-sokára. Akkor majd délnek megyünk, hol gyönyörű otthonod vár.

Róza hosszas pillantást vetett reá.

— Történjék meg akaratom, — suttofta.

— Nem fogsz nélkülözni semmit, — folytatta a sejk hévvel. — Rabszolganők fognak parancsodra várni. Úrnőjük lesz. Az én úrnőm is. Szavad törvény, mosolyod megbocsátás, haragos szemöldököd büntetés lesz nekem. Beavatlak ter-

veimbe, s részed lesz művemben, én szerelmesem !
Szép napok virradnak reánk.

E pillanatban megjelent az ajtóban Kahina.

— A tobib közeledik, óh sejk, — vigyorgott.

— Engedd lefödnöm a kis pillangó arcát, hogy ne láthassa idegen.

A tobib Kaszem belépett.

Kezében zöld galyat tartott, az egészség jelképét, vállán tömött orvosságos tarisznya volt, melyből erős eukaliptusz- és mentaillat áradt.

— Szalamak, — mondotta ünnepélyesen és előkelő mozdulattal hajolt meg a sejk előtt. — Mivel szolgálhatlak ?

A sejk Rózára mutatott.

— Gyakorold művészetedet ez asszonyon, Kaszem barátom, — parancsolta. — Akarom, hogy meggyógyuljon.

— Insaallah, — felelte a tobib és ünnepélyesen emelte magasra a zöld galyat. — Ha úgy van rendelve, hogy meghaljon, akkor meghal, ha pedig élnie adatott, élni fog. Nem hull a földre egy kis madár sem anélkül, hogy úgy ne lett volna rendelve az idők virradatán.

Elfordítva arcát, óvatosan fogta meg Róza kézcsuklóját, mintha az érverését akarná figyelni, de a következő pillanatban már úgy kapta vissza a kezét, mintha megégette volna.

— Miért ámítasz engem? — kérdezte bőszen pillantást vetve a sejkre. — Hiszen rumi nő szívverése ez.

Kahinának kidülledt a szeme csodálatában.

— Hogy mindjárt észreveszi! — hebegte, mert ilyen nagy tudomány egészen levette a lábáról.

— Igazán, nagy tobib ez!

A fekete sejk bólintott.

— Igazat mondasz, tobib, — mondotta. — Rumi nő. De nemsokára a mi hitünkön lesz. Bíz reám. Te csak tedd meg a kötelességedet.

Bosszús arccal fogta meg újra Róza kezét a tobib.

— Vonuljatok félre! — mondotta határozottan a sejkhez és Kahinához. — Itt nincs szükség reátok. Vidd el, öreg, a füstölő edényedet. Ez a füst csak árthat. Láz gyötri, — folytatta — az a láz, mely a mocsárból száll fel és öl. Meggyult a vére. Gőzölög a mája. Tartok tőle, hogy későn hivattál óh sejk.

Szeméhez tartotta a kezét, aztán lehajolt a betegre, mintha lélegzetét figyelné.

— Ma éjszaka! — súgta gyorsan. — Mandolavirág segítségünkre lesz... Készen tartok mindent... élet vagy halál, kisasszonyom, csak színelje tovább a betegséget.

Róza kézszorítása volt szavaira a válasz.

A tobib felállt.

— Mindenekelőtt nyugalom, nyugalom, nyugalom kell neki! — mondotta komolyan. — Ha azt akarod, oh sejk, hogy életben maradjon, a legközelebbi éjeken ne zavarja senki. Fájdalomcsillapító port fogok készíteni számára.

Azzal kinyitotta táskáját s íziben kezdette keverni a fehér magvacskákat, melyek enyhítik a vér tüzét és hűsítik a gőzölgő májat.

S méltóságteljes és bölcs volt minden, amit cselekedett és részvétteljes erő áradt el minden mozdulatán.

* * *

Allahnak teljesen felkészülten állt a tanár. Tetőtől talpig új köntösbe bújva, királyi büszkeséggel hagyta oda tanyáját.

A fondak kapujában ott állt már lova, s a két jól megtömött, szalmából font átalvető, mely a ló két oldalához volt erősítve, mutatta, hogy volt gond az útravalójára.

A tanár szomorú pillantást vetett a lóra.

— La, la, la! — kiáltotta, határozottan rázva meg a fejét. — Gyöngélméjűnek mondanak, de oly bolond még sem vagyok, hogy lóra üljek. Adhattok alám elefántot, disznót vagy tevét, de a világ minden hatalmával sem lesztek képesek lóra ültetni engem!

Kivörösödött szemével Arafa és Kaszem felé pislogott, kik figyelemmel kísérték minden mozdulatát a torony mellvédjéről.

— Hallod-e, te istenadta eunuch, vagy bárki légy! — kiáltotta Buhm tanár. — Így nem szabadulhatsz meg tőlem. Allah különös átkát hívom fejedre, ha nem adsz nekem egy becsületesebb állatot!

— Taleb, — mondotta a tobib. — Allahnak tetsző dolgot művelek, ha átengedem neki öszvéremet, az biztosabban viszi el.

— Nagy szíved van, — felelte a taleb. — Tégy akaratod szerint.

A tobib lement az udvarra, sajátkezüleg oldotta el öszvérét a cölöptől s kezdette gondosan és körülményesen átrakni a ló terhét az öszvérré. E munkája közben mindegyre beszélt magában, mint tudós emberek szokták akárhányszor.

— Induljon bízvást, tanár uram, — mondotta. — Kövesse azt az utat, mely néhány órajárásnyira visz innen. Mikor kijut a szorosból, forduljon jobbra s térjen át arra a kis ösvényre, mely a völgybe visz. Aztán elérkezik majd egy marabuthoz. Ott fogja lelni barátainkat. Legyen éber. S most Isten önnel, tanár uram.

— És ön?

— Követni fogom, ma éjszaka, ha kedvez a

szerencse. Ha a dolog balul üt ki, akkor nem látjuk többé egymást.

A tanár megint régi öszvérenek hátán ült. Jól ismerték egymást s lassan és megfontoltan keltek útjukra. De mikor a kapu nagy robajjal becsapódott mögöttük, a tanár megfordult nyergében és fenyegetően rázta meg öklét a fondak felé:

— Te poloskafészek! — kiáltotta. — Rablóbarlang! Bűzös odu! Rettentő bosszút állok rajtad. Kiírlak az ujságokba! Kukorikú!

S az öszvér óvatos léptekkel indult befelé az úton, [mely keleti irányban az Enderen Dran kopár hegyei közt vész el.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Azon az éjjelen, mely erre a nevezetes napra következett, lovas állt meg ismét a fondak kapujánál.

— Hé, kapudzsi! — kiáltotta. — Én vagyok, Szaid!

De az ör nem mozdult. Köpenyébe burkolódzva, mély álomba merülten hevert fekvőhelyén. A puskája, melyet a karján szokott tartani, eltűnt.

— Hé! — kiáltotta Szaid másodszor is, meglökve a puskatusával. — Meddig várjak még reád, te álomszuszék!

Feleletül valami földalatti rőfögéshez hasonló hang tört elő az alvó torkából.

Szaid leszállt a lováról és fel akarta rázni, de akkor meg észrevette, hogy a kapu csak be van hajtva. Egy rugással kinyitotta a kaput és kantáránál vezetve lovát, belépett a fondak udvarára.

Csend és sötétség volt mindenütt. Olykor-olykor egy-egy ló dobbantása hallatszott az állások felől s egy-egy ajtó csikorgása a szélfúvásban.

Szaid meggyújtott egy lámpát, egy cölöphöz kötötte lovát s az udvarnak abba a sarkába sietett, hol annyiszor énekelte mélabús dalait az áhítatosan figyelő harcosoknak.

Ott ültek, vagy feküdtek azok egymás mellett a kialvó tűz körül, édes álomba merülve, ölkben a pipájuk, szájukat az ég felé tátva.

Szaid megvilágította a lámpájával a hozzá legközelebb fekvőt.

— Hamadi! — kiáltotta s megrázta.

De Hamadi nem felelt semmit. Élettelenül esett vissza a kövezetre és különös módon hörgő hang tört ki a szájából.

A falnak támaszkodva, lehúnyt szemmel és átszellemült mosollyal duzzadt ajka körül Taib rabszolga ült. Szaid arcába vágott a lámpával s a rabszolga összeroskadt, mint egy rongytömeg.

Fejét a térdére hajtva ült az a mór, kit »Allah öre« nevéen szoktak emlegetni.

— Szahabi! — rivalt reá Szaid. — Kelj fel! Allah kérim, micsoda halálos álom szakadt ma reátok?

Igy szólva, tarkón ragadta s megrázta az alvót. Allah öre élettelen tömegként bukott előre.

A toronyból vékony fénycsík tört elő.

Szaid nem próbálta tovább, életet rázni az öntudatlan emberekbe; oly gyorsan, mint lábai bírták, felrohant a sejk szobájába, belökte az ajtót s minden teketória nélkül belépett.

— Fel, Jahia! — kiáltotta. — Furcsa dolgok történnek itt. Sohasem láttam ily mélyen aludni embereket. Úgy fekszenek, mint a holtak. Az ör fegyvertelenül hever a kapuban s a kapu tárva-nyitva áll! Mi történik itt?

Látható erőfeszítéssel tápáskodott fel a fekete sejk s a szemét dörgölte.

— Szaid! — mondotta vontatott hangon. — A fejem nehéz, mint az ólom, a szememre fekete köd borult, beteg lehetek, Szaid...

Homlokára szorította kezét s támolyogva lépett egynéhányat.

— Nem engedelmeskedik a lábam, Szaid, Allah tudja, miért.

— Bort ittál, Jahia? — kérdezte Szaid és megvető mosoly játszott az ajka körül.

— Allah óvjon attól. Nem, nem, semmi mást nem ittunk, mint teát az idegen tobib, meg én. Most eszembe jut, hogy hirtelen úgy elfáradtam... nagyon soká alhattam. Milyen napszaka van?

— Éjfél elmúlt. Jere ki a friss levegőre, Jahia. Hívom a tobibot, — mondotta s kikísérte urát a folyosóra. — Tudniillik, ha barátodat is nem támadta meg ugyanez a betegség, — tette hozzá és a tobib szobája felé sietett.

— A tobib? — kérdezte magában útközben s egyszerre fölébredt benne a bizalmatlanság. — Voltaképen miféle ember is az? Mióta itt van, folyton került. Alig is hallottam pöffeszkedő hangját... volt benne valami, ami ismerősnek tűnt felöttem... valami... Oh, én barom! — kiáltotta hangosan és homlokára ütött az öklével. — Hiszen Nazarián, az idegenvezető az, ki új alakot öltve járt-kelt itt közöttünk, bizonyosan, egész bizonyosan! Talán már nincs is itt, messze jár azzal a kis francia madárral!

Egy rúgással beszakította a tobib szobájának ajtaját.

— Nincs benn senki! — dörögte. — Gondoltam.

Visszasietett a sejkhez.

— Jahia! — kiáltotta. — Szedd össze magad.

Az átkozott tobib elment. Hol van a fogoly leány ?
Siess !

Karon ragadta a sejket s magával vonszolta.
Egy pillanat mulva beléptek Róza szobájába.
Szaid magasra feltartotta a lámpát és körül-
világított vele ; aztán a sejkhez fordult.

— Jahia, lóvá tétetted magad, mint egy balga
gyermek, — mondotta. — A madár kirepült. Ez
hát a jutalom minden fáradságomért.

Gúnyosan tolta előre az alsó ajkát.

— Jahia, nem szégyenled magad ? — kérdezte
haragtól reszkető hangon. — Hová lett óvatos-
ságod és nagyra tartott okosságod ? Siket és vak
bolonddá süllyedtél ? Az asszonyok ki fognak
nevetni, barátaid meg fognak vetni. Légy férfi,
Jahia ! Ébredj ! Utána kell sietnünk a szökevé-
nyeknek. Nincs időnk veszteni való !

E szavakkal vállon ragadta és erősen megrázta
az állomittas férfiút.

A fekete sejk nagy erőfeszítéssel fölegyenesedett
egész magasságában, mintha egyszerre úrrá akart
volna lenni kábultságán.

— Megérdemlem a gáncsot, — mondotta. —
De még nincs későn, fordítani a dolgokon. Nyer-
geld fel a lovakat, Szaid ! Jól fog esni az éjszakai
levegő. Már is jobban érzem magam. Jer. Allahra !
Nem menekülnek hatalmunkból !

A két férfiú nemsokára azután kilovagolt a fondák kapuján.

— Nagyon lassan haladtak, — jegyezte meg Szaid, s lámpájának fényével megvilágította az ösvényt. — Óvatos férfiú az a tobib.

— Szokatlanul vakmerő és ügyes férfiú, — tette hozzá a sejk elgondolkozva. — Nem gondolnám, hogy valaha is találkoztam volna hozzá hasonlóval. Azt is nagyon kevésbé tudom, mit tegyek vele, ha utólérjük.

— Még nincs a kezünkben, — felelte Szaid szárazan. — De azt tudom, hogy mit tennék a te helyedben.

— Ugyan mit, Szaid?

— Elpusztítanám, Jahia.

— Az ember nagy hasznát veheti az ilyen embereknek.

Szaid sötét pillantást vetett a sejkre.

— Allahra mondom! Nagyon megváltoztak a nézeteid, mióta együtt ide jöttünk dél felől, — mondotta aztán. — Akkor égett benned a gyűlölet a sápadtképűek ellen s megesküdöttél, hogy ott taposod el őket, ahol az utadba akadnak, noha... noha...

Nagy súllyal nehezült a fekete sejk keze társának vállára.

— Tartsd féken a nyelvedet, hogy meg ne

feledkezzél magadról! — mondotta szigorú hangon.

Szaid bosszúsan tolta félre a kezét.

— Nem feledkezem meg semmiről, — felelte. — Nem felejttem el, kit mentettem meg az ellenség kezéből, kinek a fejére kötöttem a szent zöld turbánt; nem felejttem el a hazugságot és csalást, a legnagyobbat talán, melyet ez országban valaha elkövettek. Nem felejttem el, hogy elszakadtam atyámfiaitól, barátaimtól, hogy téged kövesselek, a gyaurt, hogy éheztem, szomjaztam, s miattad sajnáltam magamtól a nyugalmat, azokért a nagy tervekért, melyek naggyá és szabaddá tették volna Moghrebet. Nem feledkezem meg a győzelem szerencsés napjairól és merész álmainkról. Nem, nem...

Szaid egy pillanatig elhallgatott, aztán növekvő szenvedéllyel folytatta:

— De te most cserben akarsz hagyni, Jahia, te, kire építettem. Fürkészve néztem pillantásaidat, figyeltem szavaid csengését, mikor szólottál a néphez, egymáshoz mértem tetteidet — s megláttam az örvényt a múlt és a jelen között. Nemcsak az én szemem őrködött rajtad s látta feltámadni a kétséget lelkedben. Vigyázz magadra, Jahia! Nem tudod-e, hogy csak egy szavamba kerül, — hogy

milyen szóba, jól tudod — hogy ellened forduljon embereid fegyvere?

A sejk vállát vontá.

— De mi lesz akkor az én szegény Szaidomból? — kérdezte gúnyolódva. — Nem tudod, hogy a sors összeláncolta útjainkat, hogy én ép úgy lekötöm a te nyelvedet, mint te az enyémet, hogy az én bukásom neked is bukásod lesz? Együgyűség fenyegetőznöd, barátom, és csodálom, hogy van bátorságod megszegni egyezségünket, mely abból állt, hogy sohasem fogjuk emlékeztetni egymást oly dolgokra, melyek egy évvel ezelőtt történtek velünk. Sok elfelejtani valóm van nekem, Szaid.

— Megszegni egyezségünket! — kiáltotta Szaid böszülten. — Nem egyeztünk-e meg abban is, hogy becsületesen járunk el egymással szemben? De mit tettél te elbizakodottságodban, Jahia? Megkérdésem nélkül szabadon bocsátottad azt a nyakigláb rumit, aki az én tulajdonom volt, s mintha úgy volna természetes, a magad ajkának szántad a másik foglyot is, bár tudtad, hogy diadalmi jelül magamnak akartam tartani. Lásd, ezt mondom én az egyezség megszegésének.

— Hát úgy vagyunk? Tehát féltékenység bánt téged, szegény barátom! — A sejk harsányan felkacagott. — Hát nem gondoltál reá, mily pom-

pásan festenél a mellett a kis fehér virágszál mellett? Eszembe juttatja ez Nagy Iszmail szultánt, ki arra kérte tizennegyedik Lajost, a franciák királyát, hogy küldje el neki a leányát mellékfeleségül. A jó szultán köznevetség tárgyává tette magát akkoriban, mert ő is ép oly fekete és ép oly ostoba volt, mint te, Szaid.

— Felhagyhatnál a gúnyolódással, Jahia, — felelte Szaid. — A gúny a legyőzött embernek a végső fegyvere.

— Elég volt! — vágott szavába a sejk parancsoló hangon. — Más gondunk is van, mint hogy vitázzunk egymással. Oltsd el a lámpádat, nem sokára felkel a hold. Már látom is ébredni fényét a Djeb el Kebir hegy éle mögött. Egyékbént hálás vagyok, hogy tartottad bennem a lelket, érzem, hogy oszlik már a tobib álomitalának hatása. Előre, Szaid!

E szavakkal a sejk megsarkantyuzta lovát s előre rugtatott az ösvényen, mely most lassan a hágó felé emelkedett.

Szaid némán követte.

Kisvártatva megszólalt a fekete sejk:

— Jut-e még eszedbe, mikor a Szagreru hegy-ségben barangoltunk és nyomunkban voltak Bu Delal törzsei? Barlangokban és szakadékokban húztuk meg magunkat, mert úgy üldöztek ben-

nünket, mint a farkast meg a medvét. De a golyók nem fogtak rajtunk, Szaid.

— Tudni sem akartak rólunk, Jahia !

— Ötszáz metkalt tűztek ki fejünkre.

— Igen, emlékszem, ötszáz metkalt.

— De az éjszakai ködben áttörtünk az ellenség láncvonalán, emlékszel-e még, Szaid, a puska-cső végén beszélő turbánra, mely híveinkké tette őket ?

— Ha, ha, ha ! Meg arra a fehér madárra, Jahia ?

— Eioa, az a fehér madár, mely Szakhar völgyében fölöttünk lebegett.

— Eioa, eioa ! És a törpe népre, mely leborult előttünk és imádott bennünket.

— Az orrukra estek, Szaid, a lapos orrukra.

— Ha, ha, emlékszem, hogyan, barátom, Jahia. Nincs több oly leleményes ember, mint te !

— Hát mikor Hadai sivatagján lovagoltunk, Szaid, mi történt akkor ?

— Beduinok vettek üzőbe minket vérebekkel, óh szahabi.

— S mi történt a vérebekkel ?

— Megdöglöttek kezedenk egy intésétől, te Istennek választottja.

— S mit tennének a beduinok, ha én most elmennék hozzájuk ?

— Meghalnának érted, óh serif.

A fekete sejk meglassította lovát.

— Óh, te csüggeteg, ingatag lélek! — mondotta szomorú hangon. — Csak te szállasz perbe velem! A viszontagságok napjain kölcsönösen támogattuk egymást. De az én barátom nehezen viseli el a jó napokat. Fájt a szívemnek, ha arra gondolok, Szaid.

— Ne szólj így, Jahia, — kérte Szaid megbánó hangon. — Bizonnyal a sátán oltotta belém a gonosz kétségeket. Bocsáss meg, oh sejk! Ha a lelkünk egykor tiszta lángként száll az örökkévalóság vizei fölött, meglátod, hogy lelkemben nem lakozik árulás. S ott is a szolgád leszek, mint most itt.

A két lovas a hágó tetejére ért; alattuk a völgy óriás katlanként tárult föl, melynek legfelső, csipkés és szakadékos meredek falait még gyöngén világították meg a fogyó hold sugarai. De minél jobban összeszorult lenn a völgy s minél kevesebb fény hatolt le mélyébe, annál hasonlóbbá vált egy végtelen, fekete, feneketlen örvényhez.

A két mór, mielőtt elindult volna lefelé, egy pillanatig megállt.

— Hiszed-e, Szaid, hogy sötét éjszaka mertek volna aláereszkedni a mélybe? — kérdezte

a sejk. — Nehéz elhinni, hogy egy nő ilyenre vállalkozhatnék.

— Annál inkább vállalkozhatik rá a vezetője, Jahia. Ördöge van annak az embernek. Azonkívül pedig észrevettem, hogy körültekintő volt s a két lovon kívül magával vitte azt a két lámpát is, mely az istálló padfáján függött.

Szaid áthajolt a lova nyakán s a földre mutatott.

— Ugyanazok a nyomok, — kiáltotta hévvel.

— Haladjunk, Jahia, nemsokára utólérjük őket. Nem járnak oly messzire előttünk. És hol rejtőzhetnének el ezen a környéken, mely a miénk? . . . Oszkutt! . . . Hallottad-e, szahabi?

Szaid hirtelen megállt és borzadály futott végig testén.

A katlan mély fenekéről tompa, ijesztő kiáltás hallatszott fel hozzájuk, végigszállt a sziklafalakon és halk sóhajként halt el.

— A kísértetek órája van, — suttogta a mór s a gazdája mellé szorult a lovával.

— És a gyáva-lelkűek órája, — kacagott vidáman a sejk. — Megint otthon, a kedves ezüst-jegenyéink völgyében felejtette volna bátorságát az én kedves Szaidom?

Ujra felhallatszott a mélyből az a borzasztó kiáltás és sokszoros visszhang felelt reá.

— Ilyenkor járnak a dsinek, — mondotta Szaid

rekedt hangon. — Ebben a völgyben alighanem a sátán űzi gonosz játékait...

Be sem fejezhette szavát, mert az éjszaka csend-jét egy öszvér nagyon is jól ismert ordítása verte fel, az az elcsukló, ádáz hang, mely oly ki-hívóan kezdődik, s annál szájalomraméltóbban ér véget.

— A tobib öszvére! — kiáltotta a sejk. — El-árulta! Az állat lerontja az embernek minden okosságát. Előre, Szaid! Meg van írva, hogy nem szabadulnak meg tőlünk. Kiszmet!

Diadalkiáltásként hangzott ez a »kiszmet«, és sebesen haladt a két mór lefelé a lejtőn.

Egyszerre csak térdre bukott a sejk lova, de egy erős rándításra megint talpra állott.

— Mimun! — kiáltotta a sejk, biztatva és tü-zelve. — Előre, oroszlánom!

A ló felágaskodott s elülső lábaival kétségbe-esen kapálódzott az üres levegőben, aztán nagyot horkolva oldalra dőlt.

— Úgy látszik, ma éjjel bűvös hatalmak ját-szanak velünk, — dörmögte a sejk, feltápász-kodva a bukás után. — Segíts lábra állítani a lovamat, Szaid!

De a büszke állat nem állt meg többé a lábán.

— Az az átkozott tobib megbabonázta az álla-tokat is! — kiáltotta Szaid. — Allah nevére!

Csak most szomjazom igazán a vérére! Ül fel az én lovamra, oh seríf!

A hold világa mind haloványabban süttött, amint mélyebbre és mélyebbre szálltak a völgyben az üldözők. Végre egészen eltűnt és koromsötét mélység ásított a jövevényekre.

Szaid, ki kantárszáron vezette lovát, hátrafordult.

Néhány lépésnyire mögöttük, épen a világosság és a sötétség határán, óriási halálfejhez hasonlító sziklatömb állt s épen a tetején csillámlott az utolsó holdsugár. E fényfoltra egy törpepálma vetette éles levélujjainak árnyékát.

— Szahabi, utunk hiábavaló, — suttogetta aggodva a kis mór, megragadva a sejk kezét. — A halálba megyünk.

— Elfelejtetted már a fehér madarat, Szaid?

— Nem látom már, színét változtatta.

— Gyujtsd meg a lámpát, Szaid. Félsz?

— Eioa, szahabi! Miattad félek. Miattad, magamért, mindnyájunkért. Terveinknek megtört a szeme és eltompult a kardja, mint a babkaró. Ami hazugságon épült, megfúl az magában, Jahia, — folytatta a sejk térdébe kapaszkodva — bolond, aki mást hisz! Lassan jár az idő lába, szahabi! Nincs az az erős férfiú, aki siettetni tudja a dolgok természetes folyását. Nagy álmokat álmodtunk

együtt, te meg én — s azok a férfiak, kik hozzánk sereglettek, ez álmok hatalmas szárnyain ringatództak. Allah segélje őket! Nem tudták különben. Oh, szahabi! Ártatlanul éri őket utól a bosszú, mint ahogy elpusztítja a fagy a vetést, melyet a kopár sziklára vetettek. Kiszmet, kiszmet!

— Vissza akarsz fordulni, Szaid?

— Visszafordulni? Számunkra nincs választás. Szünetlenül és fáradhatatlanul, irgalmatlanul üznek bennünket tovább, mind tovább a titokzatos erők, az asszonyok lágy öléből a kígyó fogához, a szürke kődarabig, melyet sírunkra gördítenek, vagy az elhagyott nyugvóhelyig, künn a sivatag pusztaságán. Tovább, mind tovább, szahabi!

Szaid felgyújtotta a lámpát s lefelé vezette a sziklás úton a sejk lovát.

— Nem érkezünk-e mindjárt a marabuthoz?

— kérdezte némi szünet múlva a sejk.

— Azt hiszem, régóta túl vagyunk a mellék-ösvényen, — felelte Szaid.

A sejk hirtelen megállította lovát.

— Nem hallottál valamit? — kérdezte.

— Csak egy patak csörgedezését, meg az éji szellőt, mely a lombok közt játszadozik.

— Azt hittem, egy állatnak árnyát láttam átsuhanni az ösvényen. Világíts nekem, Szaid.

A mór magasan a feje fölé tartotta a lámpáját.

E pillanatban tűzsugár villant elő a pálmabozótól, rövid, erős durranás hallatszott — és Szaid egyetlen sóhajtás nélkül a földre bukott. A lámpa, melyet a kezében tartott, alágurult a lejtőn és kialudt.

S a mély sötétségben, mely erre következett, a sejk egyszerre érezte, hogy két erős kar átöleli és kiemeli a nyeregből, mint a gyermeket a bölcsőjéből.

S a következő pillanatban gúzsba kötve a földön feküdt.

— Nagy-Achmed! — kiáltotta egy hang. — Allah kegyelmesen tekintett le reám. Mégis a szemedbe nézhetek a fehér napon!

— Isten áldja meg a nagyanyádat, Naz, — szólalt meg egy másik hang. A legnagyobb mulatság ez, melyet valaha megértem.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Bilincsen és megkötözve feküdt a fekete sejk a szent Jack tábori ágyán Szidi Ben Gazal marabutjában.

Az ágy fejénél Nazarián állt.

— Sejk! — mondotta. — A sors kezünkbe adott, de nincs mitől félned, ha beleegyezel azokba a feltételekbe, melyeket eléd szabunk.

— Mondd, melyek azok.

— Először is : megesküszöl, hogy bántatlanul a tengerpartra juttatsz bennünket. E vidéken te vagy az úr, s védelmed alatt biztosságban vagyunk. Látod, ezek a férfiak, kiknek vezetője vagyok, egy feladatot akartak megoldani ebben az országban, de a törvénytelen állapotok miatt, melyek itt uralkodnak, lemondtak terveikről s arról, hogy még tovább előnyomuljanak. Miattad és embereid miatt megelégtették a moghrebi dicsőséget. De nem gyűlölnek téged a történetekért ; ők nem bosszúvágyók. Békés szándékkal jöttek ide s békében akarnak most eltávozni. Esküdjél meg, hogy bántatlanul fogsz bennünket tovább kísérni és levesszük kötelékeidet s elindulunk hazatérő utunkra, mihelyt a nap szürkül. Ha nem, akkor . . .

— Mi lesz akkor, tobib ?

— Akkor kénytelenek leszünk túszként magunkkal vinni téged, ami nem volna kellemes reád nézve.

— Aztán kiszolgáltattok ellenségeimnek ; mindenestre hasznothajtó vállalkozás lesz, — mondotta gúnyosan mosolyogva a sejk.

— Ezek az emberek, Jahia, nem azok közül valók, akik kótyavetyét űznek az emberi étellel !

— mondotta Nazarián komolyan. — Amit meg-

ígérnek, azt meg is tartják; amit egyébként felteszek terólad is.

A fekete sejk fontolni látszott a dolgot.

— Mit kerestek ezek az emberek országunkban? — kérdezte végre.

— Az az öreg francia, kinek leányát Szaid elrabolta, nagy fájdalmat élt át. Sok évvel ezelőtt haragjában elűzte magától egyetlen fiát. Azért jött ide, hogy megkeresse. S most majdnem elvesztette másik, utolsó gyermekét is.

— Hogy' hívják azt az embert?

— Blasonblac bárónak.

A sejknek fájdalmasan megrándult az ajka, a szemét elborította a könny.

— Allah kérim! — suttogta lágyan. — Csoválatosak a te útjaid. Összehozod, elválasztod s újra összehozod gyermekeidet. Éjjel és nappal virraszt fölöttünk szemed s nem fordul el rólunk. Bizony, különös játékot űz a sors az emberekkel.

Felült a fekvőhelyén.

— Megoldhatod kötelékeimet, tobib, — mondotta, és különös világosság derengett napsugárként férfias, szép arcán. — Nincs szükség reájuk.

— Megesküszöl reá? — kérdezte az örmény óvatosan.

Nyílt tekintettel nézett a szeme közé a fogoly.

— Megesküszöm! — felelte franciául. — Es-

küszöm, hogy bántatlanul vezetek mindnyájatokat a tengerparthoz, a szörnyű sejknek seregein át, oly szentül és oly igazán, mint amily igaz, hogy Blasonblanc Bertrand a nevem!

Életében először vesztette el lelkének egyensúlyát a jó Nazarián.

Egy szót sem szólva, megállt és ámulatlan nézte a békóba vert férfiút, mintha váratlanul az égből hullott volna a lába elé.

— No, kedves tobibom, még ez az eskü sem elég? — kérdezte mosolyogva Bertrand.

— Bocsánat, oly váratlanul ért e dolog, — hebegte Nazarián és sietett megszabadítani Bertrاندot a kötelékeitől. — A leghihetetlenbe találkozás ez, melyet megérnem adatott. No, lesz itt most öröm. Nagy Isten, micsoda öröm lesz! — ismételte, lelkesen szorítva meg Bertrandnak feléje nyújtott kezét. — Azt hiszem, atyjaura már letett minden reményről, hogy viszontlátja valaha. A legfurcsább világot éljük. Mikor azt hisszük, hogy legmesszebb van tőlünk a szerencse, éppen akkor van legközelebb. De most magára hagyom, hogy kissé előkészítsem a bárót. Nem volna jó, ha váratlanul toppanna eléje. Majd ha tapsolok, akkor lépjen a sátorba.

Naz még egyszer megszorította Bertrand kezét és kisietett a marabutból.

Az afrikai utazók türelmetlenül várták Nazarían alkudozásának eredményét.

Jack mindenesetre kissé csalódottnak érezte magát, hogy oly hamar vissza kell fordulnia; szeretne volna még folytatni útját ez »élvezetes« ország belsejébe; de jó bajtárs volt s alávetette magát a többiek kívánságának.

— Három okból teszem meg, — mondotta. — Először, mert nélkülem éhen vesznének; másodsor, mert a fekete sejk megenné mindnyájukat vagdalt pecsenyének; és harmadszor, mert a whisky elfogyott.

Volt még egy negyedik oka is, de arról egyelőre hallgatott.

A báró a kis tábori széken ült és a hüvelykujjait forgatta.

Az utóbbi idő sok izgalma és erőfeszítése nagyon megviselte. Máskor üde és telt arca lefogyott, szeme körül mélyebbre vésődtek a ráncok, a tekintete bágyadt, szórakozott volt. A forró napsugár gyermekének lelke nem bírta a balsorsot; gyorsan öregedett.

Róza szomorúan nézett az atyjára.

— Ne emészd magad, atyám, — mondotta mély szeretettel. — Ha elmúlnak a zavarok, visszajövünk; akkor majd több szerencsével járunk.

— Soha többé, — felelte sóhajtván Blasonblanc báró. — Nem kívánom átélni még egyszer az aggodalomnak és a kétségbeesésnek ily napjait. Életemmel fizetnék értök. Lemondok mindenről. Haza akarok menni, haza !

— Magam is, — jelentette ki a tanár. — Csak akkor szabadulhatok meg hűlésemtől, ha otthon leszek Németországban, feltéve, hogy addig nem robbanok szét. Fáradt vagyok, meg vagyok törve. Titus Livius ! Te sem kívánhatsz tölem lehetetlenséget. Ezúttal — leteszek rólad. Jaj nekem ! Már megint csiklandozza az orromat !

E pillanatban belépett Nazarián.

— Mit mond a tömeggyilkos ? — kérdezte a báró.

— Egészen kezes lett, — biztosította Nazarián saját szerű arckifejezéssel. — Régen találkoztam előzőkenyebb emberrel, mint ő. Van szerencsém tiszteletteljes üdvözlését jelenteni. Csak azt várja, hogy bejöhessen és bemutatkozhassék a társaságnak.

— Csak nem szabadította ki ? Remélem, nem bolondult meg hirtelen, Nazarián úr ? — pattant fel a báró, régi temperamentumának kitörésével.

— Természetes, hogy levettem kötelékeit. Mindjárt ki is ment, hogy nyújtózkodják egyet. Sze-

gény fiú! Ugyancsak becsületesen megkötöztük, uraim!

Az urak ámulatlan néztek a kis örményre, ki mind vidámabbá és elevenebbé vált.

— Azt hiszem, kissé meggondolatlan volt, Naz, — jegyezte meg Jack.

— A legnagyobb mértékben, — tette hozzá a tanár.

— Azt hiszik az urak? — felelte Nazarián és jókedvűen dörgölte a kezét. — Biztosíthatom önöket, hogy a fekete sejk most nem hagyja itt bennünket, még ha térden állva kérnék is reá.

A társaság bávészul nézett reá.

— Naz! Miért nevet úgy? — kiáltotta Jack.

— Nem tréfálkozásra alkalmas pillanat ez, — mondotta a báró szigorú hangon.

— Nagyon nyomatékosan ígérte meg, hogy védelmébe fogadja önt, kisasszonyom, — folytatta Nazarián rendületlenül.

— Áh!

— Orcátlan fickó, — dörmögte Jack.

— Minthogy — no igen. — némiképen távoli rokonságban is áll kegyeddel, kedves kötelességének tekinti azt, — fejezte be Nazarián, erősen a szeme közé nézve a leánynak.

— Ember, maga okvetetlenül részeg, — szólt meg a báró síri hangon.

— A megpukkadásig, báró úr, és már alig bírom tovább. S ha nem tévedek nagyon, nemsokára ön is ugyanoly lelki állapotban lesz, mint én.

— Távoli rokonságban... rokonságban? — visszhangoztatta Róza, Nazarián izgatott arcára szegezve a szemét. — Hogyan értsem?

Egyszerre kezdett érthetővé válni előtte a Nazarián szavaiban rejlő mély értelem; alig tudva, mit cselekszik, odafutott hozzá, megragadta és megszorította mind a két kezét.

— Értem! — kiáltotta ujjongva. — Ő az... ő az... Bertrand!

Az ujjongása diadalkiáltásként hangzott.

— Úgy van, fején találja a szegyet, kedves kisasszonyom, — kacagott Nazarián. — De ne törje össze az ujjaimat. Még szükségem van reájuk.

Igy szólva, kiszabadította magát és hármat tapsolt.

Mély, várakozássalteljes csend következett.

A báró felállt s arcának félig bámuló, félig megriadt kifejezésével az ajtóra nézett, mint az alvajáró, mikor hirtelen felébresztették. Nagyon sápadt volt s a keze, mellyel az asztalra támaszkodott, erősen reszketett.

A sátor előtt zörrenés hallatszott, a függönyt óvatosan félrehúzták.

A fekete sejk, Moghreb réme, belépett.

Egy pillanatig mozdulatlanul megállt s a jelenlevőknek hol egyikére, hol másikára nézett, aztán egy lépést tett előre.

— Atyám, — mondotta végtelenül szeretetteljes hangon — itt vagyok.

— Bertrand!... Igazán te vagy!? — kiáltotta a báró és patakként folyt könnye. — Fiam... igen, igen, most reád ismerek!... Mondd, megbocsáthatsz-e annak az öreg embernek, ki oly nagyon sokáig gyászolt?

Bertrand megindultan zárta karjaiba atyját s megcsókolta fehér haját.

— Nincs mit megbocsátanom, te drága, én várom bocsánatodat.

— És haza jössz velem?

— Haza.

A báró sírt és kacagott egyszerre.

— És sohasem hagysz el többé, Bertrand?

— Soha többé!

— Oh, mily nagy, mily megfoghatatlanul nagy az én boldogságom, — kiáltotta az öreg ember. Alig bírom el. Nem álmodom? Hadd fogjalak meg és érezzelek, Bertrand... nem, nem, a legcsodálatosabb, a legfénségesebb valóság ez! Oh, mily nagy, férfias és szép ember lett belőled, fiam!

Eltolta magától és lelkesedve nézte.

— A képmásom vagy, egészen ilyen voltam én is valamikor! Nézd őt, Róza! Nem vagy-e büszke, hogy ily bátyád van? Öleld és csókold meg. Oh, édes gyermekeim!

— Kedves, kicsi Róza! — mondotta Bertrand, megcsókolva húgának homlokát. — Remélem, kigyógyultál már betegségedből; vagy talán még mindig gőzölög a májad?

És mosolyogva Nazariánhoz fordult:

— Tobib, te, ki Napkeletről jöttél, — tette hozzá, megfenyegetve az ujjával — igen, te ugyan-csak megtréfáltál bennünket, szegény vadakat. Néhány órával ezelőtt még azt hittem, hogy az én öreg Arafa barátom a legagyafurtabb róka a föld kerekén. Most belátom, hogy tévedtem. Kaszem tobibnak a nyomába sem léphet. Allah kérim, mily komédia! Nagy tobib, tied a feltétlen tisztelem.

Azzal keresztbe tette két karját a mellén és háromszor mélyen meghajolt Nazarián előtt.

— Lángész ő! — kiáltotta a báró lelkesen. — Nélküle valamennyien elpusztultunk volna.

— És felfaltak volna bennünket! — hallatszott a tanár felől.

— S ő nélküle egy hét leforgásán belül bátyám uram legalázatosabb rabszolganője lettem volna, — mondotta Róza, alázatos meghajlással.

Bertrand tréfásan cirógatta meg arcát, aztán a tanárhoz fordult.

— Ön is meggyógyult egyszerre, mabul? — tudakolta. — Elsőrangú színésztrupp társaságába keveredtem én, mely művészi körútra indult a világnak ebben az elhagyott zugában?

— Hm, hm! — köhécselt a tanár. — A hegyi levegő rendkívül kedvező hatással volt az idegeimre. Ellenben az a hűvös temperatura, mely szanatóriumában uralkodott, azzal a hatással volt reám, hogy egyébként eléggé tekintélyes szaglószerzem egészen kétségbeesett helyzetbe jutott. Engedje meg, hogy mégis legforróbb köszönetemet fejezzem ki önnek ottani tartózkodásomért, de még inkább azért, hogy megint szélnek eresztett.

És a tanár ünnepélyesen odanyújtotta Bertrandnak a csontos kezét.

— Nagyszerű volt ön, — kacagott fel hangosan Bertrand. — Különösen, mikor oly előkelően lepofozta a kaidot.

— Egy rohamom közben történt, — jelentette ki a tanár szerényen.

— És ön?

Bertrand közeledett Jackhoz, kezét nyújtva neki is.

— Angolul beszélj, ha tudsz, Bertrand. — vágott közbe gyorsan Róza.

— Ah! — mondotta Bertrand. — És minő szerepet játszott ön ebben a komédiában? — kérdezte aztán angolul.

— Sajnálatomra nem ismerem önt, — volt a feszes válasz. — Még nem volt szerencsém, hogy bemutassanak önnek.

— Mon dieu, arról egészen megfeledkeztem. Morton Jack ő, a legnemesebb, legderekabb ifjú ember, kire valaha Angolország napja süttött... Jack, kedvesem, szabad hogy így szólítsalak? — tette hozzá a báró túláradó melegséggel. — Ez itt a fiam, kivel a jó Isten csodálatos módon ajándékozott meg újra. Légy barátja.

Jack elfogadta és keményen megszorította a feléje nyújtott kezét.

— Jó reggelt! — mondotta rendületlen komolysággal. — Nagyon örülök, hogy megismerhettem.

Bertrand szakértő pillantást vetett Jack erős alakjára.

— Ha nem tévedek, ön volt az, aki oly egykettőre kiemelt a nyeregből, — mondotta.

— Úgy van, a báró úr közreműködésével.

— Gondoltam. Tehát a munka kézzelfoghatóbb része önnek jutott. Ön nem oly ügyes kókler, mint ők ketten.

— Dehogy nem, — felelte Jack. — Marokkói császári üvöltő dervisek vagyunk.

Bertrand a fejét rázta.

— Tehát *egy* igaz sincs mindnyájuk között, — mondotta. — Szó, ami szó, válogatott társaság.

— Mely most méltóképen megnövekedett, — mondotta ki a tanár. — Úgy van, egész komolyan felvetem a kérdést, uraim, hogy ki is a legnagyobb színész közöttünk? Ki az, ki évek sora óta lóvá tett egy egész országot? Ki az, ki merészen végigjátszotta a szent férfiú szerepét nagyok és kicsinyek, rókák és tevék előtt, anélkül, hogy bár egyszer is kikökölt volna szerepéből? Ki az, kinek testén nem fog a tör, kard és golyó? Ki áldotta meg a forrásokot, hogy nem apadtak el, ki a kóklerek királya, ki szavának hatalmával elűzte a járványok, az inség rémét? Igen, ezt akarom én megmondani önöknek, tisztelt uraim!

Fenséggel, mint egy főpap, fölemelte jobbját és hosszú, sovány mutatójával Bertrandra mutatott.

— Im, ott van ő, a próféta utóda, a fekete sejk!

Igy szólva, keresztbe tette két karját a mellén és háromszor meghajolt.

— Elő a két utolsó aranyosnyakúval! — vezényelte Jack. — Meg kell ünnepelni ezt az eseményt.

És ujjongó vidámsággal ittak a fekete sejk egészségére.

A báró felemelte poharát.

— Róza és Bertrand! — mondotta megindult hangon. — Arra kérlek titeket, szeretett gyermekeim, hogy azt a néhány csepp gyöngyöző bort, mely még poharatokban van, ürítsétek e három jóbarát egészségére, kiknek segítsége nélkül sohasem láttuk volna egymást viszont. Úgy van, e melegszívű, hűséges barátaink egészségére, kik felszólítás nélkül, önzetlenül tették magukévá ügyünket. Ilyen emberek ritkán akadnak a földön s az ember, keresve, nem találja őket. A sorsé a feladat, hogy összehozzon bennünket velük. De most arról van szó, hogy ne bocsássuk ki kezünk-ből a jó sors ajándékait, mert elfordítja tőlünk arcát s nem tér vissza többé. Azért arra kérlek benneteket, zárjátok szívetekbe e három férfiút, kik nehéz időkben osztották meg velünk bajunkat és gondjainkat, tiszteljétek, becsüljétek őket, legyetek támaszuk és vigasztalójuk, ha szerencsétlenség érné őket. Igérjétek meg Istenben bologult anyátok emlékére, hogy úgy cselekedjétek!

Egy pillanatig elhallgatott, aztán a három férfiúhoz fordulva, így folytatta :

— Ti pedig, legjobb barátaim e világon, fogadjátok egy dörmögő vén medve köszönetét azért, hogy visszaadtátok őt az életnek. Áldani foglak benneteket életem végső napjáig. S most egy indítványt teszek : jertek el velünk az én szeretett Dordogneomba !

Jack, édesem, azt hiszem, nem tévedek abban a megfigyelésemben, hogy nem mulasztasz el túlságosan sokat, s nem fog ártani neked, ha megismerkedel Franciaország egy darabjával ; jó vadászterületem van.

Most pedig önhöz szólok, Nazarián ! Tekintse otthonomat a sajátjának. Ön tudós ember. Folytassa tanulmányait nyugodtan és békén Franciaországban s ne tékozzolja idejét rosszul megfizetett munkára e barbár ország földjén. Ne értsen félre, mikor arra kérem, hogy bízsa reám a kérdés anyagi részének elrendezését. Mindennel, amit magaménak mondhatok, nem volnék képes leróni tartozásomat önnel szemben ; mert az életet nem lehet pénzen megvásárolni ! Kérem, ne szomorítson meg visszautasításával.

Tanár úr ! Bocsásson meg, kedves barátom, ha valaha illetlenül viseltem magam önnel szemben. Rajta leszek, hogy jóvá tegyem hibámat. Tart-

son velünk; Franciaország tavaszi napja ép oly hamar helyre fogja állítani egészségét, mint Németországé.

És ha aztán valamennyien jó egészségben együtt leszünk otthon a kastélyomban, beszélgetni fogunk a fekete sejk országában tett utazásunkról, s meg fogjuk kérni őt magát is, hogy mondjon el nekünk egyet és mást barna testvérei közt folyt életének eseményeiről. Nem gondolnám, hogy unatkozni fogunk hallatára. Egészségükre, barátaim!

Afrikai utazóink kocintottak s kiítették borukat a körömpróbáig.

A reggel pirkadni kezdett. Indulásra készen állt a kis karaván és csak Bertrandot és Nazariánt várták még, akik az elbukott lovak keresésére indultak.

Kisvártatva visszatértek. A fekete sejk megint büszke Mimunján ült, melynek szemmel láthatólag nem volt semmi baja.

— Mi a manót művelt ezzel az állattal, Naz? — kérdezte Jack.

— Rég ismert fogás az egész, — felelte mosolyogva az örmény. — Mikor a mórokat hülyévé füstöltem, amennyiben ópiumot kevertem a dohányukba, azoknak a lovaknak, melyekre nem magamnak volt szükségem, vékony selyemfonalat

kötöttem a csuklójukra szorosan a körmük fölé. A ló ez eljárás következtében bizonyos idő múlva megbénul s végre nem bír a lábán állni. Nos, — csak el kell vágni a fonalat és minden rendbe jön. A dolog fölöttébb egyszerű.

— Szent Isten! — dörmögte a báró, mikor Bertrand ismét megjelent előtte lován. — Hajszálon mult, hogy agyon nem löttem. Jacknak igaza van. Az ember sohase feledkezzék meg arról, hogy gentleman.

A menet elindult. Jack lekapta fejéről a tarbusát.

— Isten hozzád, jó öreg Szidi ben Ghazal! — kiáltotta. — Bocsásd meg, derék kartárs, hogy zavartalak és pihenj békében, a viszontlátásig!

E pillanatban a nap korongja fényt árasztva emelkedett fel a hegy éle fölé. Egy fehér kis madár csicseregve kapott szárnyra és a marabut ormára szállt.

* * *

Két héttel utóbb a társaság a *La Meuse* fedélzetén volt, mely sietve távolodott el Moghreb partjától és Marseillének vette útját.

Kis-Achmed a hajó párkányán állt kék palástjában és ragyogó, tágra nyílt szemmel nézte ha-

zájának szikláit, melyek lassanként eltűntek szemei elől.

— Sajnálod elhagyni hazádat? — kérdezte Nazarián barátságosan.

— Nem tudom, jaszidi, — felelte a kis mór. — Úgy félek. Ott a hegyek mögött alszik barátom, s oly nehéz a szívem, mikor arra gondolok, hogy eltávolodom tőle. De már nincs ott mit keresnem, mióta ő elköltözött. Olyan vagyok, mintha meghaltam volna. Tudod-e, jaszidi, hogy mit mondott ő mindig? »Te meg én, mi ketten *egy* ember vagyunk, kis-Achmed«, — mondotta. — »Te vagy a fej, én meg a test«. — És igazat mondott, mert nagyon együgyű volt. De a test most már oda van s mittevő legyen a fej egyedül?

— Találkozni fogtok majd egykor, kis-Achmed.

— Úgy van, — felelte a mór csendesen. — Mikor majd minden fény kialszik a földön. De az még messze, nagyon messze van, jaszidi!

És kis-Achmed leomlott a fedélzetre és elfedte arcát a palástjával.

— Bánt-e, hogy el kell menned, Bertrand? — kérdezte a báró.

— Mint a bukott kereskedőt a fizetéseképtensége, — felelte Bertrand. — Azt hittem, elérek valamit ebben a szerencsétlen országban, de nem oldhattam meg feladatomat, s az embernek fáj,

láttni saját gyengeségét. A legjobbat akartam. Le akartam venni a pecsétet az élőknek erről a sírjáról, ki akartam szabadítani ezt a népet a rab-szolgaságból és a tudatlanság alól. De nehéz boldogulni e néppel. Maga sem akarja, hogy felszabadítsák. Vér, csak vér és zűrzavar kell neki. Ekkor megértettem, hogy minden küzdelem hiábavaló.

Egy ideig némán állt helyén s visszatekintett az eltűnő országra. Aztán így szólt zordonan :

— Aludjatok hát tovább, kincsek, aludjatok a föld hű ölén, hajdankor tanúi. Aludjatok, hatalmas hegyek, ércben, aranyban és ezüstben való gazdagságokkal, szűz föld, sötét erdők, gyógyító források, mély vizek — aludjatok, aludjatok, mint ahogy álmodtatok évezredekén át. És aludjatok tovább ti is, Moghreb férfiai !

A tanár egymaga ült egy padon és mélabúsan intett búcsúüdvözetet az eltűnő partoknak.

— Aludjál te is, Titus Livius ! — kiáltotta a hullámokon át. — Őrizzed jól, bösz sárkány, Kairuin tornyának hétszeres zára mögött. Eljön még hozzád is egy Szent György lovag és felmetszi hasadat a lándzsájával ! Csak az a kár, hogy nem én lehettem az ! Isten hozzád, Titus Livius !

De volt a társaságban egy emberpár, mely nem panaszkodott. Róza és Jack. Az életöröm

fényében ragyogva néztek vissza arra a földre, hol összetalálkoztak útjaik. Mellettük Incognito hasalt.

— A Kékszakállú herceg áldott hazája te! — kiáltott Jack. — Úgy foglak éig emelni, hogy magad is elszégyenled magad. Leginkább azért szeretlek, mert nincsenek vasutaid. Ha lettek volna, valószínűleg sohasem találkozom össze a legdrágább teremtéssel, ki valaha ló hátán ült. Bámulatos, milyen egynémelykor a világ sora. Az ember egy cél irányában indul el és merőben más célhoz ér!

Intett Nazariánnak, ki a fedélzet túlsó oldaláról feléjük tartott.

— Szavamat tartottam-e, Naz, és nem viszek-e haza valami ritkaságot? — kérdezte, az örmény vállára verve.

— Úgy van, — felelte Nazarián. — Egészen másmilyent, mint elefántagyarat és viziló bőrét. Meg vagyok győződve, hogy bácsija és nénije nem fogják csalódottnak érezni magukat.

— Magam is azt hiszem. És a leghatározottabban ajánlani fogom nekik, hogy tegyenek úgy, mint én: menjenek világgá kalandot keresni és bízzák a sorsra magukat. Az ember künn az idegenben találja meg a legjobb barátait. Az az egy bizonyos.

— Hiszel a sorsban, Jack? — kérdezte Róza.

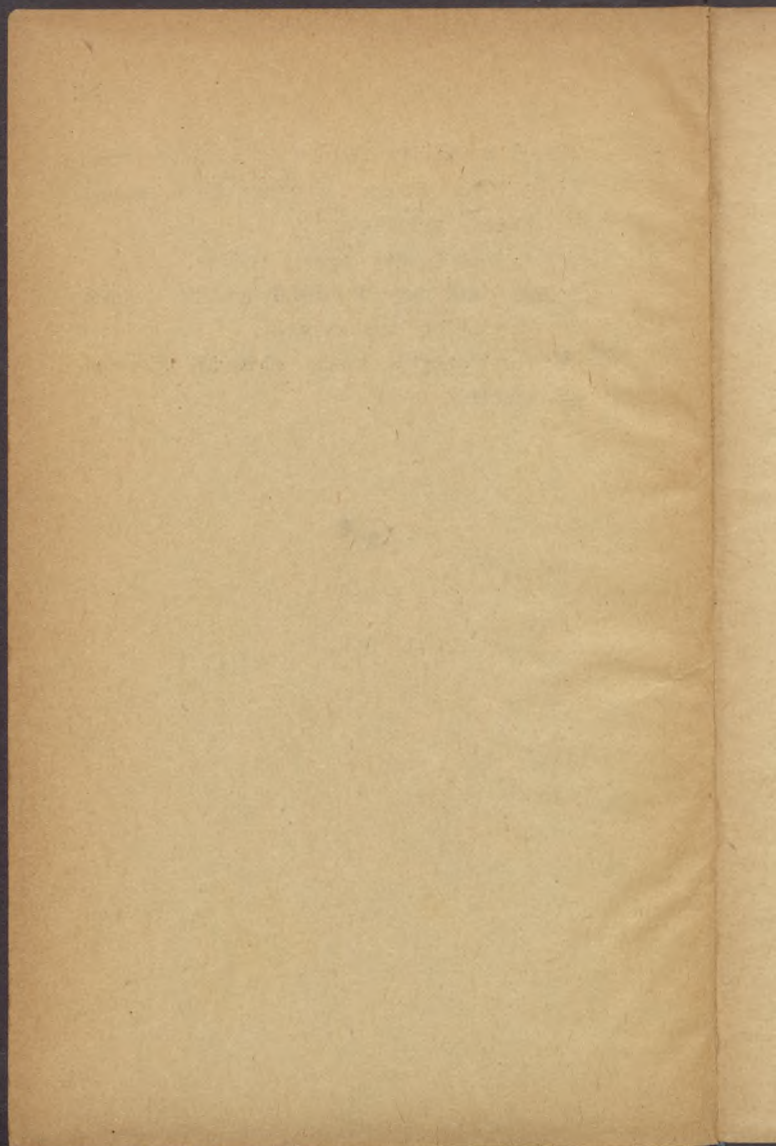
— Te voltál a sorsom, — felelte Jack melegen és szívére vonta a leányt.

Nazarián mosolyogva nézett reájuk.

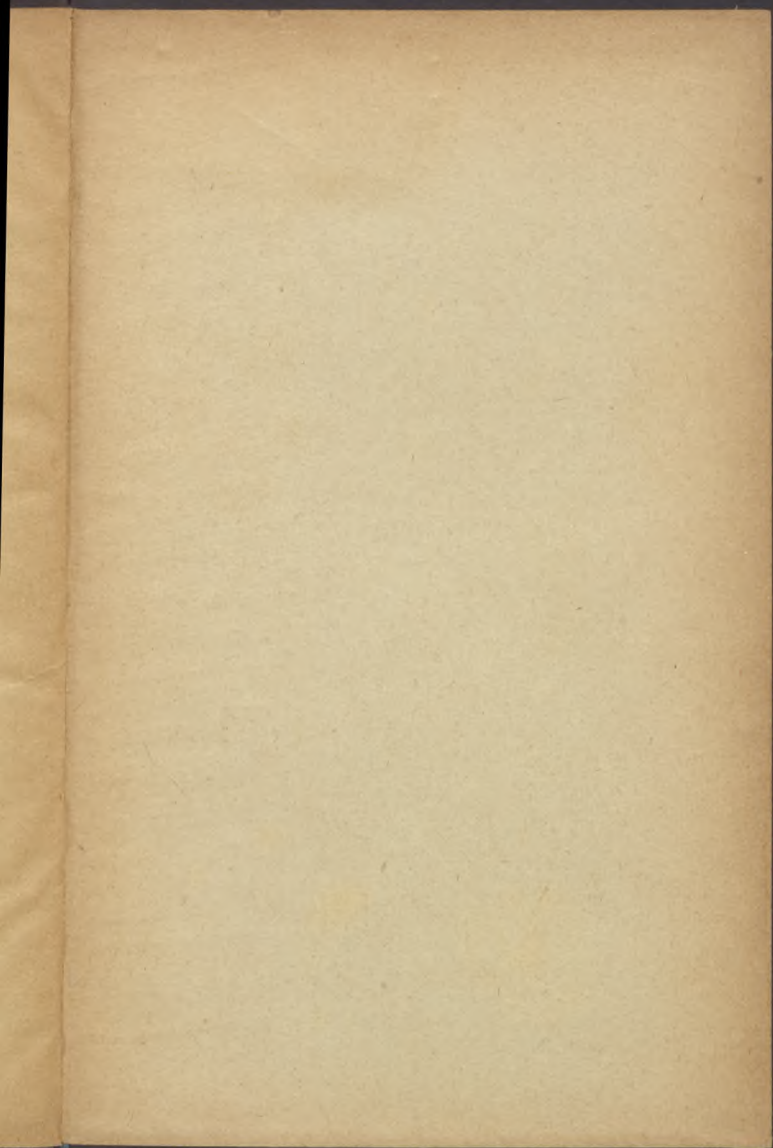
— A rege csak most kezdődik igazán, — mondotta és diszkréten visszavonult.

És Moghreb partja lassan elmerült a tenger ragyogó vizében.

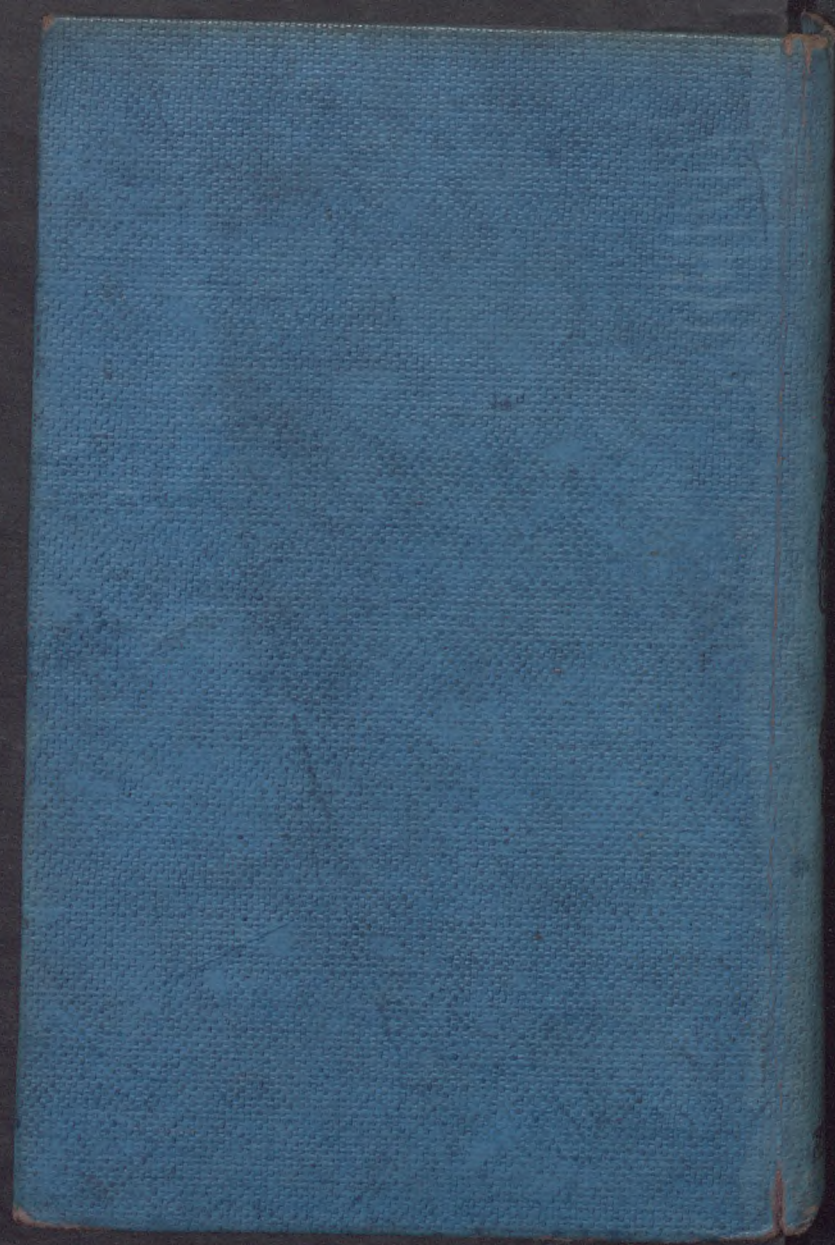
4

K. R. T.

14000-

LITRE

1815
1815

1815